

Przedmiotowy System Oceniania z Geografii

(PSO – zgodny z WSO i Statutem szkoły)

1. Podstawa prawna

- Statut szkoły.
- Wewnątrzszkolny System Oceniania (WSO).
- Program nauczania geografii dla szkoły ponadpodstawowej (zakres podstawowy i rozszerzony).

2. Zakres obowiązywania

- PSO dotyczy wszystkich uczniów realizujących geografię w zakresie podstawowym i rozszerzonym.
- Liczba godzin w cyklu kształcenia:
- Klasa I – 1 godz. podstawa, 1 godz. rozszerzenie
- Klasa II – 2 godz. podstawa, 2 godz. rozszerzenie
- Klasa III – 1 godz. podstawa, 3 godz. rozszerzenie
- Klasa IV – 2 godz. rozszerzenie

3. Cele oceniania

- Informowanie ucznia o poziomie jego wiedzy i postępach.
- Motywowanie ucznia do dalszej pracy.
- Dostarczanie rodzicom informacji o postępach i trudnościach.
- Wspomaganie nauczyciela w planowaniu pracy dydaktycznej.

4. Formy oceniania

- Sprawdziany pisemne – obejmują większą partię materiału (dział). Zapowiadane minimum 2 tygodnie wcześniej. Zakres materiału wpisywany do dziennika elektronicznego.
- Kartkówki – obejmują materiał z maksymalnie 3 ostatnich lekcji lub bieżący. Mogą być zapowiedziane lub niezapowiedziane. Nie podlegają poprawie.
- Projekty, prezentacje, prace dodatkowe – oceniane według kryteriów podanych przez nauczyciela.
- Karty pracy i ćwiczenia praktyczne – wykonywane na lekcji.
- Aktywność na lekcji, odpowiedzi ustne – zapisywane w dzienniku w formie ocen lub plusów/minusów.

5. Skala procentowa ocen częściowych

- 0–29% – niedostateczny (1)
- 30–50% – dopuszczający (2)
- 51–67% – dostateczny (3)
- 68–83% – dobry (4)
- 85–95% – bardzo dobry (5)
- 96–100% – celujący (6)

6. Poprawa ocen i nieobecności

- Sprawdziany – uczeń ma prawo do jednej poprawy w terminie wyznaczonym przez nauczyciela, zgodnie z WSO.
- Kartkówki – nie podlegają poprawie.
- Nieobecność usprawiedliwiona: przy dłuższej nieobecności uczeń ustala z nauczycielem termin zaliczenia; przy jednodniowej lub krótkiej nieobecności – uczeń pisze pracę na pierwszej lekcji po powrocie.
- Nieobecność nieusprawiedliwiona – praca pisemna uznawana jest za niezaliczoną.
- Uczeń nieklasyfikowany (nieobecność powyżej 50% zajęć) zdaje egzamin klasyfikacyjny zgodnie ze Statutem.

7. Zasady ustalania ocen śródrocznych i rocznych

- Ocenę śródroczną i roczną wystawia nauczyciel na podstawie wszystkich ocen cząstkowych – nie jest to średnia arytmetyczna.
- Każda ocena ma taką samą wartość, nauczyciel bierze pod uwagę: opanowanie wymagań programowych, systematyczność pracy, aktywność i zaangażowanie na lekcjach, prace dodatkowe, projekty, konkursy.
- Ocenę celującą otrzymuje uczeń, który spełnia wymagania na ocenę bardzo dobrą oraz wykazuje szczególne zainteresowania przedmiotem (udział w konkursach, prace dodatkowe).
- W klasach, w których uczeń realizuje geografię na poziomie podstawowym i rozszerzonym (I–III), większe znaczenie przy ustalaniu oceny śródrocznej i rocznej ma poziom rozszerzony. Ocena z podstawy ma charakter uzupełniający. W klasach z samą podstawą ocena wystawiana jest wyłącznie na jej podstawie.

8. Informowanie o wymaganiach i ocenach

- Na początku roku szkolnego nauczyciel zapoznaje uczniów z PSO.
- Rodzice mają dostęp do ocen poprzez dziennik elektroniczny i konsultacje.
- Prace pisemne są udostępniane uczniom i rodzicom w szkole.
- Uczeń ma prawo znać kryteria oceniania każdej pracy.

9. Inne postanowienia

- Ocenianie jest jawne.
- Uczeń ma prawo do zgłoszenia nieprzygotowania do lekcji zgodnie z zasadami określonymi w WSO.
- W sprawach nieuregulowanych PSO obowiązują zapisy WSO i Statutu szkoły.

Wymagania edukacyjne na poszczególne oceny. *NOWE Oblicza geografii. Zakres podstawowy. Część 1*

Wymagania na poszczególne oceny				
na ocenę dopuszczającą	na ocenę dostateczną	na ocenę dobrą	na ocenę bardzo dobrą	na ocenę celującą
30% - 50%	51% - 67%	68% - 83%	84% - 95%	96% - 100%
I. Obraz Ziemi				
Uczeń: - dokonyuje podziału nauk geograficznych na dyscypliny, - wymienia źródła informacji geograficznej, - wyjaśnia znaczenie terminów: <i>mapa</i>, <i>skala</i>, - wymienia elementy mapy, - wymienia rodzaje map, - omawia i czyta legendę mapy, - rozpoznaje rodzaje map w atlasie, - rozpoznaje i rozróżnia rodzaje skal, - opisuje na podstawie mapy turystycznej dowolny obszar.	Uczeń: - opisuje przedmiot i cele badań geograficznych, - wymienia źródła informacji potrzebne do charakterystyki własnego regionu, - wymienia funkcje GIS, - klasyfikuje mapy ze względu na skalę oraz ze względu na treść, - porównuje i szereguje skale, - wymienia najczęściej stosowane metody prezentowania informacji na mapach, - rozróżnia formy terenu na mapie na podstawie układu poziomic, - podaje przykłady zastosowania map topograficznych, - posługuje się mapą hipsometryczną, - odnajduje na mapie obiekty geograficzne przedstawione na fotografii.	Uczeń: - określa miejsce geografii wśród innych nauk, - omawia przydatność i możliwości wykorzystania źródeł informacji geograficznej, - interpretuje dane liczbowe przedstawione w tabelach, na wykresach i diagramach, - przedstawia przykłady zastosowania różnych rodzajów map, - stosuje różne rodzaje skal i je przekształca, - posługuje się skalą mapy do obliczania odległości w terenie, - rozróżnia ilościowe i jakościowe metody przedstawiania informacji geograficznej, - podaje przykłady zastosowania różnego rodzaju map, - wskazuje różnice w sposobie przedstawiania rzeźby terenu na mapach topograficznej i ogólnogeograficznej, - określa współrzędne geograficzne na mapie.	Uczeń: - wykazuje interdyscyplinarny charakter nauk geograficznych, - wymienia przykłady informacji pozyskiwanych na podstawie obserwacji i pomiarów prowadzonych w terenie, - porównuje metody jakościowe i ilościowe prezentacji informacji geograficznej, - interpretuje zdjęcia satelitarne, - czyta i interpretuje treści różnych rodzajów map, w tym topograficznych, - charakteryzuje działania systemu nawigacji satelitarnej GPS.	Uczeń: - podaje przykłady praktycznego zastosowania geografii, - przedstawia możliwości wykorzystania różnych źródeł informacji geograficznych i ocenia ich przydatność, - omawia przykłady wykorzystania narzędzi GIS do analiz zróżnicowania przestrzennego środowiska geograficznego, - wykazuje przydatność fotografii i zdjęć satelitarnych do uzyskiwania informacji o środowisku geograficznym, - wyznacza współrzędne geograficzne z użyciem odbiornika GPS.
II. Ziemia we wszechświecie				
Uczeń: posługuje się terminami: <i>gwiazda</i>, <i>planeta</i>, <i>księżyc</i>, <i>planetoida</i>, <i>meteoroid</i>, <i>kometa</i>,	Uczeń: - charakteryzuje i porównuje planety Układu Słonecznego, w tym Ziemię, - podaje przyczyny zmian oświetlenia	Uczeń: opisuje ciała niebieskie: planety karłowate, księżyce, planetoidy, meteoroidy, komety,	Uczeń: - omawia teorie pochodzenia wszechświata, - rozpoznaje wybrane gwiazdozbiory	Uczeń: porównuje odległości we wszechświecie i uzasadnia złożoność wszechświata,

- wymienia ciała niebieskie tworzące Układ Słoneczny, - wymienia kolejno nazwy planet Układu Słonecznego, - wyjaśnia znaczenie terminów: <i>ruch obiegowy, wysokość górowania Słońca, noc polarna, dzień polarny</i>, - podaje cechy ruchu obiegowego Ziemi, - wymienia strefy oświetlenia Ziemi i wskazuje na mapie świata ich granice, - posługuje się terminami: <i>ruch obrotowy, czas uniwersalny, czas strefowy</i>, - wymienia cechy ruchu obrotowego.	Ziemi w ciągu roku, - podaje przyczyny zmian długości dnia i nocy w różnych szerokościach geograficznych, - wymienia skutki ruchu obrotowego Ziemi, - wymienia rodzaje czasów na Ziemi, - wyjaśnia, czym są czas uniwersalny i czas strefowy.	- rozpoznaje ciała niebieskie na zdjęciach i mapach kosmosu, - podaje cechy Ziemi odróżniające ją od innych planet Układu Słonecznego, - przedstawia następstwa ruchu obiegowego Ziemi, - opisuje poszczególne strefy oświetlenia Ziemi, - wyjaśnia przyczyny zróżnicowania czasu na Ziemi, - analizuje mapę stref czasowych na Ziemi.	nieba północnego, - omawia powstawanie Układu Słonecznego, - porównuje cechy budowy planet grupy ziemskiej oraz planet olbrzymów, - wyjaśnia przyczyny zmian oświetlenia Ziemi w ciągu roku, - przedstawia dowody na ruch obrotowy Ziemi, - podaje przykłady oddziaływania siły Coriolisa i jego skutki w środowisku przyrodniczym, - oblicza czas strefowy na podstawie mapy stref czasowych.	- wyjaśnia wpływ zmian oświetlenia Ziemi w ciągu roku na życie i działalność człowieka, - wyjaśnia wpływ różnic czasu na życie i działalność człowieka.
III. Atmosfera				
Uczeń: - wymienia czynniki wpływające na rozkład temperatury powietrza, - odczytuje z mapy klimatycznej temperaturę powietrza na Ziemi, - wyjaśnia znaczenie terminów: <i>ciśnienie atmosferyczne, wyż baryczny, niż baryczny</i>, - odczytuje z mapy klimatycznej wartości ciśnienia atmosferycznego, - wskazuje na mapie ciśnienia atmosferycznego rozmieszczenie stałych wyżów barycznych i niżów barycznych na Ziemi, - wyjaśnia znaczenie terminu <i>kondensacja pary wodnej</i>, - wymienia przyczyny występowania opadów na Ziemi, - wymienia i wskazuje na mapie obszary o najmniejszych i największych rocznych sumach opadów na Ziemi, - wyjaśnia znaczenie terminów: <i>pogoda, prognoza pogody</i>, - wymienia elementy pogody, - ustala warunki pogodowe na podstawie mapy synoptycznej, - wyjaśnia znaczenie terminów: <i>klimat, strefa klimatyczna</i>, - wskazuje na mapie strefy klimatyczne	Uczeń: - charakteryzuje czynniki wpływające na rozkład temperatury powietrza, - opisuje na podstawie map rozkład temperatury powietrza na Ziemi w styczniu i w lipcu, - wskazuje na mapie obszary, w których zaznacza się wpływ prądów morskich i wysokości bezwzględnych na temperaturę powietrza, - opisuje na podstawie map rozkład ciśnienia atmosferycznego na Ziemi w styczniu i w lipcu, - wyjaśnia przyczyny ruchu powietrza, - wskazuje na mapie obszary objęte cyrkulacją pasatową, - wymienia czynniki wpływające na rozkład opadów atmosferycznych, - opisuje na podstawie mapy zróżnicowanie opadów na Ziemi, - wymienia sposoby pozyskiwania danych meteorologicznych, - charakteryzuje pogodę panującą na wybranym obszarze na podstawie mapy synoptycznej, - podaje różnicę między pogodą a klimatem, - wymienia przykłady globalnych zmian klimatu.	Uczeń: - porównuje rozkład temperatury w lipcu i w styczniu na półkuli północnej i półkuli południowej, - oblicza średnią roczną temperaturę powietrza w danej stacji klimatycznej, - wykazuje zależność ciśnienia atmosferycznego od temperatury powietrza, - wyjaśnia mechanizm powstawania układów barycznych na podstawie schematu, - przedstawia warunki niezbędne do powstania opadu atmosferycznego, - wyjaśnia na podstawie map tematycznych wpływ prądów morskich na wielkość opadów atmosferycznych na Ziemi, - podaje przykłady obszarów, na których występują zmienne warunki pogodowe w ciągu całego roku, - porównuje uproszczoną mapę pogody z mapą synoptyczną, - omawia czynniki klimatotwórcze, - opisuje na podstawie klimatogramów i mapy stref klimatycznych typy klimatów, - wykazuje różnicę między klimatem morskim i kontynentalnym,	Uczeń: - wskazuje przyczyny nierównomiernego rozkładu temperatury powietrza na Ziemi, - wyjaśnia przyczyny zróżnicowania ciśnienia atmosferycznego na Ziemi, - opisuje na podstawie schematu globalną cyrkulację atmosfery, - przedstawia na podstawie mapy synoptycznej i zdjęć satelitarnych prognozę pogody dla danego obszaru, - uzasadnia znaczenie prognozowania pogody w działalności człowieka na podstawie dostępnych źródeł informacji, - charakteryzuje i porównuje strefy klimatyczne i typy klimatów na Ziemi oraz uzasadnia ich zasięgi, - przedstawia przyczyny i skutki globalnych zmian klimatu.	Uczeń: - wykazuje na podstawie schematu związków między szerokością geograficzną a rozkładem temperatury powietrza na Ziemi, - wyjaśnia mechanizm cyrkulacji powietrza w strefie międzyzwrotnikowej i wyższych szerokościach geograficznych, - podaje przyczyny występowania strefy podwyższonego i obniżonego ciśnienia na kuli ziemskiej, - wyjaśnia przyczyny występowania dużych sum opadów atmosferycznych w strefie klimatów równikowych, - wyjaśnia, na czym polega strefowość i astrefowość klimatów na Ziemi, - przedstawia przyczyny i skutki lokalnych zmian klimatu.

na Ziemi, • opisuje na podstawie map tematycznych dowolną strefę klimatyczną na Ziemi.		• wymienia przykłady lokalnych zmian klimatu.		
IV. Hydrosfera				
Uczeń: • wyjaśnia znaczenie terminu <i>hydrosfera</i>, • podaje charakterystyczne cechy hydrosfery, • przedstawia podział wszechoceanu na mapie świata, • wskazuje na mapie wybrane morza i zatoki oraz podaje ich nazwy, • odczytuje z mapy zasolenie powierzchniowej warstwy wód oceanicznych, • wymienia rodzaje prądów morskich, • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>rzeka</i>, <i>dorzecze</i>, <i>system rzeczny</i>, <i>zlewisko</i>, • wymienia rodzaje rzek, • wskazuje na mapie świata przykładowe rzeki główne, systemy rzeczne i zlewiska, • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>lodowiec górski</i>, <i>lądolód</i>, <i>granica wiecznego śniegu</i>.	Uczeń: • opisuje cechy fizykochemiczne wód morskich, • wyjaśnia, czym są prądy morskie, • przedstawia rozkład prądów morskich na świecie na podstawie mapy, • opisuje na podstawie schematu system rzeczny wraz z dorzeczem, • charakteryzuje na podstawie mapy sieć rzeczna na poszczególnych kontynentach, • wyjaśnia różnicę między lodowcem górskim i lądolodem, • wymienia części składowe lodowca górskiego, • wskazuje na mapie świata obszary występowania lodowców górskich i lądolodów.	Uczeń: • analizuje rodzaje i wielkość zasobów wodnych na Ziemi, • podaje przyczyny zróżnicowania zasolenia wód morskich, • omawia problem zanieczyszczenia wód morskich, • uzasadnia zależność gęstości sieci rzecznej na Ziemi od warunków klimatycznych, • przedstawia sposoby zasilania najdłuższych rzek Europy, Azji, Afryki i Ameryki Północnej i Ameryki Południowej, • opisuje warunki powstawania lodowców, • omawia wpływ zaniku pokrywy lodowej na życie zwierząt w Arktyce.	Uczeń: • objaśnia mechanizm powstawania i układ powierzchniowych prądów morskich, • omawia na wybranym przykładzie ze świata znaczenie przyrodnicze i gospodarcze wielkich rzek, • wyjaśnia przyczyny występowania granicy wiecznego śniegu na różnej wysokości, • omawia etapy powstawania lodowca górskiego.	Uczeń: • wykazuje znaczenie wody dla funkcjonowania systemu przyrodniczego Ziemi, • omawia wpływ prądów morskich na życie i gospodarkę człowieka, • przedstawia podstawowy podział jezior ze względu na genezę misy jeziornej, • omawia wpływ zanikania pokrywy lodowej w obszarach okołobiegunowych na środowisko geograficzne.
V. Litosfera. Procesy wewnętrzne				
Uczeń: • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>litosfera</i>, <i>skorupa ziemna</i>, • wymienia warstwy Ziemi, • wymienia główne minerały budujące skorupę ziemską, • wymienia podstawowe rodzaje skał występujących na Ziemi, • wyjaśnia, czym są procesy endogeniczne i je klasyfikuje, • wskazuje na mapie największe płyty litosfery i ich granice, • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>plutonizm</i>, <i>wulkanizm</i>, <i>trzęsienia Ziemi</i>, • omawia budowę stożka wulkanicznego na podstawie schematu,	Uczeń: • podaje cechy budowy wnętrza Ziemi, • wymienia powierzchnie nieciągłości we wnętrzu Ziemi, • opisuje warunki powstawania różnych rodzajów skał, • podaje przykłady skał o różnej genezie, • omawia podstawowe założenia teorii tektoniki płyt litosfery, • wymienia produkty wulkaniczne, • wyjaśnia różnicę między magmą i lawą, • wskazuje na mapie obszary sejsmiczne i asejsmiczne.	Uczeń: • opisuje właściwości fizyczne poszczególnych warstw Ziemi, • wyjaśnia różnice między skorupą oceaniczną a skorupą kontynentalną, • charakteryzuje wybrane skały o różnej genezie, • rozpoznaje wybrane skały, • omawia przyczyny przemieszczania się płyt litosfery, • wskazuje na mapie świata przykłady gór powstałych w wyniku kolizji płyt litosfery, • charakteryzuje formy powstałe wskutek plutonizmu, • opisuje rodzaje wulkanów ze względu	Uczeń: • opisuje zmiany temperatury, ciśnienia i gęstości zachodzące we wnętrzu Ziemi wraz ze wzrostem głębokości, • omawia zastosowanie skał w gospodarce, • rozróżnia góry fałdowe, góry zrębowe i góry wulkaniczne, • opisuje na podstawie schematu powstawanie gór w wyniku kolizji płyt litosfery, • wyjaśnia wpływ ruchu płyt litosfery na genezę procesów endogenicznych, • wykazuje zależność między ruchami płyt litosfery a występowaniem wulkanów i trzęsień Ziemi.	Uczeń: • wyjaśnia związek budowy wnętrza Ziemi z ruchem płyt litosfery, • podaje przykłady występowania i wykorzystania skał we własnym regionie, • wskazuje różnice w procesach powstawania wybranych gór, na przykład Himalajów i Andów, • wymienia przykłady wpływu zjawisk wulkanicznych na środowisko przyrodnicze i działalność człowieka.

• podaje na podstawie źródeł informacji przykłady wybranych trzęsień ziemi występujących na świecie.		na przebieg erupcji i rodzaj wydobywających się produktów wulkanicznych, • wskazuje na mapie ważniejsze wulkany i określa ich położenie w stosunku do granic płyt litosfery, • opisuje przyczyny i przebieg trzęsienia ziemi.		
V. Litosfera. Procesy zewnętrzne				
Uczeń: • klasyfikuje procesy egzogeniczne kształtujące powierzchnię Ziemi, • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>wietrzenie, zwietrzelina</i>, • wyróżnia rodzaje wietrzenia, • wyjaśnia znaczenie terminu <i>kras</i>, • wymienia skały, które są rozpuszczane przez wodę, • wymienia podstawowe formy krasowe, • wymienia rodzaje erozji rzecznej, • wymienia typy ujść rzecznych, • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>lodowiec górski, łądogłód</i>, • wymienia rodzaje moren, • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>abrazja, klif, plaża, mierzeja</i>, • wymienia czynniki kształtujące wybrzeża morskie, • podaje czynnik wpływający na siłę transportową wiatru, • wymienia rodzaje wydm, • wymienia rodzaje pustyń, • podaje nazwy największych pustyń na Ziemi i wskazuje je na mapie.	Uczeń: • wymienia czynniki rzeźbotwórcze, • podaje czynniki wpływające na intensywność wietrzenia na kuli ziemskiej, • omawia warunki, w jakich zachodzą procesy krasowe, • odróżnia formy krasu powierzchniowego i krasu podziemnego, • rozróżnia erozję wgłębną, erozję wsteczną i erozję boczną, • porównuje na podstawie infografiki cechy rzeki w biegu górnym, środkowym i dolnym, • wskazuje na mapie największe delty i ujścia lejkowate, • wymienia formy rzeźby terenu powstałe wskutek rzeźbotwórczej działalności lodowców, • omawia proces powstawania różnych typów moren, • rozróżnia na podstawie fotografii formy rzeźby terenu powstałe wskutek działalności lodowców górskich i łądogłódów, • wymienia przykłady niszczącej i budującej działalności morza, • rozróżnia typy wybrzeży na podstawie map i fotografii, • wymienia formy terenu powstałe w wyniku rzeźbotwórczej działalności wiatru, • wyjaśnia na podstawie ilustracji różnice między wydmą paraboliczną a barchanem.	Uczeń: • charakteryzuje procesy zewnętrzne modelujące powierzchnię Ziemi (erozja, transport, akumulacja), • wyjaśnia, na czym polega wietrzenie fizyczne, wietrzenie chemiczne i wietrzenie biologiczne, • przedstawia czynniki wpływające na przebieg zjawisk krasowych, • wskazuje na mapie znane na świecie, w Europie i w Polsce obszary krasowe, • wyjaśnia, na czym polega rzeźbotwórcza działalność rzek, • rozpoznaje na rysunkach i fotografiach formy powstałe w wyniku rzeźbotwórczej działalności rzek, • charakteryzuje typy ujść rzecznych na podstawie schematu, • dokonuje podziału form rzeźby polodowcowej na formy erozyjne i akumulacyjne, • charakteryzuje formy rzeźby terenu powstałe wskutek działalności lodowców górskich i łądogłódów, • charakteryzuje formy rzeźby terenu powstałe wskutek rzeźbotwórczej działalności morza (klif, mierzeja) na podstawie schematu i zdjęć, • omawia czynniki warunkujące procesy eoliczne, • omawia warunki powstawania różnego rodzaju wydm.	Uczeń: • przedstawia różnice między wietrzeniem mrozowym a wietrzeniem termicznym, • omawia genezę wybranych form krasowych powierzchniowych i podziemnych, • opisuje przebieg oraz skutki erozji, transportu i akumulacji w różnych odcinkach biegu rzeki, • analizuje na podstawie schematu etapy powstawania meandrów, • opisuje niszczącą, transportową i akumulacyjną działalność lodowca górskiego i łądogłodu, • porównuje typy wybrzeży morskich, podaje ich podobieństwa i różnice, • opisuje niszczącą, transportującą i budującą działalność wiatru, • rozróżnia na podstawie zdjęć formy rzeźby erozyjnej i akumulacyjnej działalności wiatru.	Uczeń: • wyjaśnia przyczyny zróżnicowania intensywności procesów rzeźbotwórczych rzek, wiatru, lodowców i łądogłódów, mórz oraz wietrzenia, • porównuje skutki rzeźbotwórczej działalności rzek, wiatru, lodowców i łądogłódów, mórz oraz wietrzenia.

VI. Pedosfera i biosfera				
Uczeń: • porządkuje etapy procesu glebotwórczego, • wymienia czynniki glebotwórcze, • rozróżnia gleby strefowe i niestrefowe, • podaje nazwy stref roślinnych, • wskazuje na mapie zasięg występowania głównych stref roślinnych, • wymienia gatunki roślin charakterystyczne dla poszczególnych stref roślinnych, • wymienia piętra roślinne na przykładzie Alp.	Uczeń: • charakteryzuje najważniejsze poziomy glebowe na podstawie schematu profilu glebowego, • prezentuje na mapie rozmieszczenie głównych typów gleb strefowych i niestrefowych, • podaje cechy głównych stref roślinnych na świecie, • porównuje na podstawie schematu piętrowość w wybranych górach świata.	Uczeń: • omawia cechy głównych typów gleb strefowych i niestrefowych, • charakteryzuje główne typy gleb, • opisuje rozmieszczenie i warunki występowania głównych stref roślinnych na świecie, • charakteryzuje piętra roślinne na wybranych obszarach górskich, • podaje wspólne cechy piętrowości na przykładzie wybranych gór świata.	Uczeń: • charakteryzuje procesy i czynniki glebotwórcze, • opisuje czynniki wpływające na piętrowe zróżnicowanie roślinności na Ziemi.	Uczeń: • wskazuje zależność między klimatem a występowaniem typów gleb i formacji roślinnych w układzie strefowym, • wykazuje zależność szaty roślinnej od wysokości nad poziomem morza.

Wymagania edukacyjne na poszczególne oceny. NOWE Oblicza geografii. Zakres rozszerzony. Część 1

Wymagania na poszczególne oceny				
na ocenę dopuszczającą	na ocenę dostateczną	na ocenę dobrą	na ocenę bardzo dobrą	na ocenę celującą
30% - 50%	51% - 67%	68% - 83%	84% - 95%	96% - 100%
I. Obraz Ziemi				
Uczeń: - dokonyuje podziału nauk geograficznych na dyscypliny - wymienia źródła informacji geograficznej - wymienia metody badań geograficznych - wymienia rodzaje wykresów i diagramów - podaje definicje mapy i skali - wymienia elementy mapy - określa rodzaje map - wyróżnia rodzaje skal - omawia i czyta legendę mapy - rozpoznaje rodzaje map - opisuje dowolny obszar na podstawie mapy turystyczno-topograficznej	Uczeń: - opisuje przedmiot i cele badań geograficznych - wymienia źródła informacji potrzebne do charakterystyki własnego regionu - konstruuje plan pracy dla wybranego problemu badawczego w zakresie geografii - wymienia funkcje GIS - klasyfikuje mapy ze względu na różne kryteria - porównuje i szereguje skale - posługuje się podziałką mapy - wymienia najczęściej stosowane metody prezentowania informacji na mapach - rozdziela formy rzeźby na mapie, analizując układ poziomicy - podaje przykłady wykorzystania mapy topograficznej - odnajduje na mapie obiekty geograficzne przedstawione na fotografii	Uczeń: - określa miejsce geografii wśród innych nauk - omawia źródła informacji geograficznej, ich przydatność i możliwości wykorzystania - przedstawia podstawowe ilościowe i jakościowe metody badań geograficznych oraz możliwości ich wykorzystania na wybranych przykładach - opracowuje kwestionariusz ankiety na wybrany temat dotyczący problemu badawczego - wyjaśnia, na czym polega cyfrowa metoda prezentacji zjawisk GIS - stosuje wybrane metody kartograficzne do prezentacji cech ilościowych i jakościowych środowiska geograficznego - interpretuje dane liczbowe przedstawione za pomocą tabeli, wykresów i diagramów - analizuje źródła kartograficzne oraz formułuje wnioski na ich podstawie - stosuje różne rodzaje skal i przekształca je - posługuje się skalą mapy do obliczenia odległości i powierzchni - wyróżnia graficzne i kartograficzne metody przedstawiania informacji geograficznej - posługuje się mapą hipsometryczną - podaje przykłady zastosowania różnego rodzaju map - wskazuje różnice w sposobie przedstawiania rzeźby na mapie topograficznej i mapie	Uczeń: - wykazuje interdyscyplinarny charakter nauk geograficznych - wymienia przykłady informacji pozyskiwanych na podstawie obserwacji i pomiarów prowadzonych w terenie - prezentuje i analizuje cechy środowiska geograficznego za pomocą GIS - tworzy dokumentację obserwacji terenowych za pomocą odbiornika GPS (smartfona) - oblicza skalę mapy na podstawie odległości lub powierzchni - porównuje metody jakościowe i metody ilościowe prezentacji zjawisk na mapach - określa przydatność fotografii i zdjęć satelitarnych do pozyskiwania informacji o środowisku geograficznym - interpretuje treść fotografii i zdjęć satelitarnych oraz wskazuje wady i zalety każdego z przedstawionych obszarów - czyta i interpretuje treści różnych rodzajów map - charakteryzuje działania systemu nawigacji satelitarnej GPS	Uczeń: - podaje przykłady praktycznego zastosowania geografii - przedstawia możliwości wykorzystania różnych źródeł informacji geograficznych i ocenia ich przydatność - omawia przykłady wykorzystania narzędzi GIS do analiz zróżnicowania przestrzennego środowiska geograficznego - dostrzega i określa związki przyczynowo-skutkowe między elementami środowiska na danym terenie na podstawie mapy cyfrowej - przeprowadza wywiad i opracowuje wyniki z zajęć terenowych - wykazuje przydatność fotografii i zdjęć satelitarnych do pozyskiwania informacji o środowisku geograficznym - prezentuje przykłady technologii informacyjno-komunikacyjnych i geoinformacyjnych do pozyskiwania, przechowywania, przetwarzania i prezentacji informacji geograficznych - określa współrzędne geograficzne na mapie oraz z wykorzystaniem GPS

		ogólnogeograficznej • oblicza skalę mapy na podstawie odległości lub powierzchni • orientuje mapę topograficzną w terenie		
II. Ziemia we wszechświecie				
Uczeń: • posługuje się terminami: <i>planeta, księżyc, planetoida, meteoroida, kometa</i> • wymienia ciała niebieskie tworzące Układ Słoneczny • wymienia planety Układu Słonecznego • opisuje teorię heliocentryczną • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>ruch obiegowy, wysokość górowania Słońca, noc polarna i dzień polarny</i> • podaje cechy ruchu obiegowego Ziemi • wydziela strefy oświetlenia Ziemi i ich granice • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>ruch obrotowy, czas uniwersalny i czas strefowy</i> • podaje cechy ruchu obrotowego • podaje parametry fizyczne Słońca • wymienia fazy Księżyca • wymienia rodzaje czasów na Ziemi	Uczeń: • charakteryzuje i porównuje planety Układu Słonecznego, w tym Ziemię • porównuje teorię heliocentryczną z teorią geocentryczną • opisuje Słońce jako gwiazdę • opisuje cechy ruchu obiegowego Ziemi na podstawie schematu • podaje przyczyny zmian oświetlenia Ziemi w ciągu roku • omawia czas trwania zmian długości dnia i nocy w różnych szerokościach geograficznych • podaje różnice między horyzontem a widnokregiem • omawia widomą wędrówkę Słońca nad horyzontem na podstawie schematu • wyjaśnia występowanie faz Księżyca na podstawie schematu • charakteryzuje czas uniwersalny i czas strefowy • podaje nazwy europejskich stref czasowych	Uczeń: • rozpoznaje gwiazdozbiory nieba północnego • podaje cechy Ziemi odróżniające ją od innych planet Układu Słonecznego • przedstawia następstwa ruchu obiegowego Ziemi • opisuje poszczególne strefy oświetlenia Ziemi • przedstawia konsekwencje ruchu obrotowego Ziemi • charakteryzuje zaćmienie Słońca i Księżyca na podstawie ilustracji • wyjaśnia przyczyny zróżnicowania czasu na Ziemi • analizuje mapę stref czasowych • oblicza czas słoneczny dowolnego miejsca na Ziemi na podstawie różnicy długości geograficznej • omawia czas urzędowy obowiązujący w niektórych państwach • wyjaśnia, czym jest międzynarodowa linia zmiany daty	Uczeń: • wyjaśnia teorie pochodzenia i budowy wszechświata • omawia powstawanie Układu Słonecznego • porównuje cechy budowy planet Układu Słonecznego • omawia przyczyny zmian oświetlenia Ziemi w ciągu roku • omawia zmiany wysokości górowania Słońca w różnych szerokościach geograficznych • oblicza wysokość górowania Słońca na dowolnej szerokości geograficznej w dniach równonocy i przesileń • przedstawia dowody na ruch obrotowy Ziemi • podaje przykłady i wskazuje skutki występowania siły Coriolisa dla środowiska przyrodniczego • wykazuje zależność miejscowego czasu słonecznego od długości geograficznej • oblicza miejscowy czas słoneczny z uwzględnieniem przekraczania międzynarodowej linii zmiany daty	Uczeń: • prezentuje współczesne metody badań kosmicznych i ich znaczenie • przedstawia osiągnięcia naukowców, w tym Polaków, w poznawaniu wszechświata • wykazuje zależność między nachyleniem osi ziemskiej a dopływem energii słonecznej do powierzchni Ziemi • wyznacza współrzędne geograficzne dowolnego punktu na powierzchni Ziemi na podstawie wysokości górowania Słońca w dniach równonocy i przesileń • opisuje przykłady wpływu zmian oświetlenia Ziemi w ciągu roku na życie i działalność człowieka • opisuje przykłady wpływu różnic czasu na życie i działalność człowieka
III. Atmosfera				
Uczeń: • wymienia główne składniki powietrza atmosferycznego • wymienia czynniki wpływające na rozkład temperatury powietrza • odczytuje z mapy izoterm temperaturę powietrza na Ziemi • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>średnia roczna amplituda temperatury powietrza, dobowa amplituda temperatury powietrza</i> • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>ciśnienie atmosferyczne, wyż baryczny, niż</i>	Uczeń: • opisuje zróżnicowanie temperatury i ciśnienia powietrza w przekroju pionowym atmosfery • opisuje czynniki wpływające na rozkład temperatury powietrza • omawia rozkład temperatury powietrza w styczniu i w lipcu na podstawie mapy • omawia roczne amplitudy temperatury powietrza na Ziemi na podstawie mapy tematycznej • wskazuje obszary, w których zaznacza	Uczeń: • opisuje warstwową budowę atmosfery na podstawie schematu • charakteryzuje zjawiska i procesy zachodzące w różnych warstwach atmosfery • porównuje rozkład temperatury w poszczególnych porach roku na półkuli północnej i półkuli południowej • oblicza średnią roczną temperaturę powietrza dla wybranej stacji meteorologicznej • oblicza średnią roczną amplitudę	Uczeń: • opisuje pole magnetyczne Ziemi na podstawie infografiki • wskazuje przyczyny nierównomiernego rozkładu temperatury powietrza na Ziemi • omawia roczny przebieg temperatury powietrza we własnym regionie na podstawie klimatogramu • oblicza temperaturę powietrza na podstawie gradientu adiabatyicznego • wyjaśnia przyczyny zróżnicowania ciśnienia atmosferycznego na Ziemi	Uczeń: • omawia znaczenie atmosfery dla życia na Ziemi • wykazuje związek między budową atmosfery a zjawiskami i procesami meteorologicznymi • omawia zjawisko inwersji temperatury powietrza • formułuje prawidłowości dotyczące zróżnicowania rocznej amplitudy temperatury powietrza na Ziemi • omawia ekstremalne wartości temperatury na świecie

<i>baryczny</i> • odczytuje z mapy izobar wartość ciśnienia atmosferycznego • wyznacza kierunki wiatrów względem izobar w wyżu i niżu atmosferycznym • wskazuje na mapie izobar rozmieszczenie stałych wyżów i niżów atmosferycznych na Ziemi • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>kondensacja, temperatura punktu rosy, jądra kondensacji, wilgotność powietrza, resublimacja</i> • opisuje miary wilgotności powietrza • wymienia rodzaje opadów atmosferycznych • wymienia przyczyny występowania opadów na Ziemi • wymienia i wskazuje na mapie przykładowe obszary o najmniejszych i największych rocznych sumach opadów na Ziemi • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>pogoda, prognoza pogody, mapa synoptyczna</i> • określa elementy pogody • określa z mapy synoptycznej warunki pogodowe • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>klimat, strefa klimatyczna</i> • podaje przykład klimatu lokalnego • wskazuje na mapie główne strefy klimatyczne na Ziemi • opisuje dowolną strefę klimatyczną na Ziemi na podstawie mapy • podaje przykłady klimatów astrefowych	• się wpływ prądów morskich i wysokości bezwzględnych na temperaturę powietrza • omawia rozkład ciśnienia atmosferycznego na Ziemi w styczniu i w lipcu na podstawie mapy • podaje przyczyny ruchu powietrza • podaje przykłady obszarów objętych wiatrami stałymi • wyjaśnia proces powstawania pasatów • wymienia czynniki wpływające na rozkład opadów atmosferycznych • opisuje zróżnicowanie opadów na Ziemi na podstawie mapy • wyróżnia rodzaje frontów atmosferycznych i je omawia • wymienia sposoby pozyskiwania danych meteorologicznych • charakteryzuje pogodę panującą na wybranym obszarze na podstawie mapy synoptycznej • wyjaśnia, co to jest klimat lokalny • analizuje klimatogramy głównych stref klimatycznych • rozpoznaje strefę klimatyczną na podstawie opisu lub klimatogramu • podaje cechy klimatu górskiego	temperatury powietrza • wykazuje zależność ciśnienia atmosferycznego od temperatury powietrza • odróżnia prądy konwekcyjne (wstępujące i zstępujące) od wiatrów • analizuje powstawanie ośrodków barycznych na podstawie schematu • omawia krążenie powietrza w ośrodkach barycznych na półkuli północnej i półkuli południowej na podstawie schematu • wskazuje na mapie obszary występowania wiatrów stałych, okresowych i lokalnych • przedstawia warunki niezbędne do powstania opadu atmosferycznego • wskazuje przyczyny nierównomiernego rozkładu opadów atmosferycznych na Ziemi • rozpoznaje rodzaje opadów i osadów atmosferycznych • odróżnia front ciepły od frontu chłodnego na podstawie ich budowy i towarzyszących im zjawisk atmosferycznych • przedstawia podstawy prognozowania pogody • podaje przykłady obszarów, na których występują zmienne warunki pogodowe w ciągu roku • porównuje uproszczoną mapę pogody z mapą synoptyczną • wyjaśnia znaczenie prognozowania pogody dla gospodarki • omawia czynniki klimatotwórcze kształtujące klimat na Ziemi • wymienia obszary o specyficznym klimacie lokalnym w Polsce • opisuje typy klimatów na podstawie klimatogramów i mapy klimatycznej • wykazuje różnice między klimatem morskim a klimatem kontynentalnym • opisuje klimaty strefowe i astrefowe • wymienia przykłady zmian klimatu	• wyjaśnia na podstawie schematu, czym jest globalna cyrkulacja atmosferyczna • wyjaśnia genezę wiatrów stałych, okresowych i lokalnych • omawia na podstawie klimatogramu wielkość rocznej sumy opadów atmosferycznych we własnym regionie • opisuje zjawiska towarzyszące ciepłym i chłodnym frontom atmosferycznym • analizuje mapy synoptyczne i zdjęcia satelitarne w celu przygotowania prognozy pogody • przedstawia na wybranych przykładach wpływ czynników meteorologicznych i geograficznych na poszczególne elementy pogody • charakteryzuje i porównuje strefy klimatyczne i typy klimatów na Ziemi i uzasadnia ich zasięgi • rozpoznaje strefę klimatyczną i typ klimatu na podstawie rocznego przebiegu temperatury powietrza i sum opadów atmosferycznych • wymienia przyczyny i skutki zmian klimatu	• wskazuje na mapie obszary występowania ekstremalnych temperatur na Ziemi • wyjaśnia mechanizm cyrkulacji powietrza w strefie międzyzwrotnikowej i w wyższych szerokościach geograficznych • wyjaśnia przyczyny występowania strefy podwyższonego i obniżonego ciśnienia na kuli ziemskiej • omawia znaczenie wiatrów stałych, okresowych i lokalnych dla przebiegu pogody • wyjaśnia przyczyny występowania dużych sum opadów atmosferycznych w strefie klimatów równikowych • omawia charakterystyczne zmiany pogody w czasie przemieszczania się frontów atmosferycznych • interpretuje meteorologiczne zdjęcia satelitarne • wyjaśnia przyczyny modyfikujące przebieg stref klimatycznych • wyjaśnia, na czym polega strefowość klimatów na Ziemi • wyjaśnia wpływ lokalnych czynników na klimat wybranych regionów • omawia globalne i lokalne zmiany klimatu, ich przyczyny i skutki
--	--	---	---	---

IV. Hydrosfera

Uczeń: • wyjaśnia znaczenie terminu <i>hydrosfera</i> oraz podaje charakterystyczne cechy hydrosfery • przedstawia podział wszechoceanu na mapie świata • wyjaśnia, czym różni się morze od oceanu • wymienia rodzaje mórz • wskazuje na mapie wybrane morza i zatoki i podaje ich nazwy • wymienia cechy wody morskiej • odczytuje z mapy zasolenie wody na podstawie izohalin • wymienia rodzaje prądów morskich • rozróżnia rodzaje pływów morskich • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>rzeka, dorzecze, system rzeczny, zlewisko</i> • wyróżnia rodzaje rzek • wskazuje na mapie świata przykładowe rzeki główne, systemy rzeczne i zlewiska • wymienia podstawowe typy ustrojów rzecznych • wymienia kryteria klasyfikacji jezior • wymienia funkcje sztucznych zbiorników wodnych • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>lodowiec górski, lądolód, granica wiecznego śniegu</i> • wymienia formy występowania lodu na Ziemi • wymienia typy lodowców górskich • wskazuje na mapie obszary występowania wód artezyjskich na Ziemi • wymienia obszary występowania gejzerów	Uczeń: • przedstawia bilans wodny na Ziemi i jego zróżnicowanie w różnych warunkach klimatycznych • wskazuje na mapie obszary o deficycie oraz nadmiarze wody • wymienia cechy fizykochemiczne wód morskich • charakteryzuje gęstość wody morskiej • wymienia rodzaje ruchów wody morskiej • przedstawia rozkład prądów morskich na świecie na podstawie mapy • omawia genezę tsunami • wymienia przyczyny powstawania pływów morskich • omawia system rzeczny wraz z dorzeczem na podstawie schematu • charakteryzuje na podstawie mapy sieć rzeczna na poszczególnych kontynentach • wymienia rodzaje zasilania rzek • omawia rozmieszczenie jezior na kuli ziemskiej • wskazuje na mapie największe sztuczne zbiorniki wodne • wyjaśnia różnicę między lodowcem górskim a lądolodem • wymienia części składowe lodowca górskiego • wskazuje na mapie świata obszary występowania lodowców górskich i lądolodów • wskazuje na mapie świata obszary występowania wieloletniej zmarzliny • charakteryzuje rodzaje wód podziemnych na podstawie schematu • analizuje schemat basenu artezyjskiego • omawia powstawanie źródeł i ich rodzaje na podstawie ilustracji	Uczeń: • analizuje rodzaje i wielkość zasobów wodnych na Ziemi • podaje przyczyny zróżnicowania zasolenia wód morskich • oblicza zasolenie wody w procentach • wyjaśnia przyczyny zróżnicowania zasolenia mórz • omawia problem zanieczyszczenia wód morskich • podaje przyczyny występowania poszczególnych rodzajów ruchów wody morskiej • omawia falowanie wiatrowe i przyczyny powstawania fal morskich • charakteryzuje prądy morskie, ich rodzaje oraz rozkład na świecie • omawia skutki tsunami • omawia mechanizm powstawania pływów wskutek oddziaływania Księżyca i Słońca • określa rolę rzek w obiegu wody na Ziemi • omawia przyczyny zróżnicowania sieci rzecznej na Ziemi • opisuje cechy ustrojów rzecznych na świecie • przedstawia uwarunkowania występowania jezior na Ziemi • analizuje plany batymetryczne wybranych jezior • porównuje kształt i głębokość jezior różnych typów • opisuje warunki powstawania lodowców • omawia proces powstawania lodu lodowcowego • opisuje cechy lądolodu Antarktydy i Grenlandii • omawia warunki powstawania wieloletniej zmarzliny • klasyfikuje wody podziemne • charakteryzuje wody artezyjskie i subartezyjskie oraz podaje różnice między nimi • przedstawia warunki powstawania źródeł	Uczeń: • przedstawia zróżnicowanie temperatury wód oceanicznych • wyjaśnia przyczyny zróżnicowania termicznego mórz w układzie pionowym i układzie poziomym • objaśnia mechanizm powstawania powierzchniowych prądów morskich i ich układ • wyjaśnia powstawanie upwellingu przybrzeżnego na podstawie ilustracji • prezentuje ustrój rzeki płynącej najbliżej szkoły • omawia znaczenie przyrodnicze i gospodarcze wielkich rzek na wybranym przykładzie ze świata • charakteryzuje genetyczne typy jezior • rozpoznaje wybrane typy genetyczne jezior na podstawie planów batymetrycznych • wyjaśnia przyczyny odmiennej wysokości występowania granicy wiecznego śniegu w różnych szerokościach geograficznych • charakteryzuje typy lodowców górskich na podstawie fotografii oraz ilustracji • omawia proces powstawania bariery lodowej i góry lodowej • przedstawia uwarunkowania występowania wód podziemnych • omawia mechanizm funkcjonowania gejzerów	Uczeń: • wykazuje znaczenie wody dla funkcjonowania systemu przyrodniczego Ziemi • omawia wpływ prądów morskich na życie i gospodarkę człowieka • omawia ruch cząsteczek wody podczas falowania oraz parametry fali na podstawie schematu • omawia mechanizm ENSO i jego wpływ na środowisko geograficzne • wykazuje na przykładach zależność sieci rzecznej od budowy geologicznej i rzeźby terenu • rozpoznaje ustrój rzeczny wybranych rzek świata, Europy i Polski • omawia znaczenie jezior w życiu i działalności człowieka • omawia wpływ zanikania pokrywy lodowej w obszarach okołobiegunowych na środowisko geograficzne • omawia znaczenie gospodarcze wód podziemnych
--	--	---	---	--

		• opisuje typy wód mineralnych		
V. Procesy wewnętrzne kształtujące powierzchnię Ziemi				
Uczeń: • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>litosfera, skorupa ziemską, prądy konwekcyjne</i> • wymienia warstwy wnętrza Ziemi • wymienia główne pierwiastki i minerały budujące skorupę ziemską • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>skała, minerał</i> • wymienia główne rodzaje skał występujących na Ziemi • wyjaśnia, czym są procesy endogeniczne i klasyfikuje je • wskazuje na mapie główne płyty litosfery i ich granice, grzbiety śródoceaniczne, strefy subdukcji i ryftu • wymienia orogenezy w historii Ziemi • wymienia deformacje tektoniczne • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>plutonizm, wulkanizm, trzęsienia ziemi, obszary sejsmiczne, obszary asejsmiczne</i> • odróżnia intruzje zgodne od niezgodnych • odróżnia wulkany czynne od wygasłych • wymienia produkty erupcji wulkanicznych • podaje różnicę między epicentrum a hipocentrum trzęsienia ziemi • podaje przykłady wybranych trzęsień ziemi występujących na świecie • wyjaśnia znaczenie terminu <i>ruchy izostaticzne</i> • odczytuje dane z krzywej hipsograficznej • wskazuje na mapie najgłębsze rowy oceaniczne na Ziemi i podaje ich nazwy • wyjaśnia znaczenie terminu <i>skamieniałość przewodnia</i>	Uczeń: • opisuje cechy budowy wnętrza Ziemi • wymienia powierzchnie nieciągłości we wnętrzu Ziemi • podaje różnice między minerałem a skałą • rozpoznaje minerały skałotwórcze • opisuje warunki powstawania różnych rodzajów skał • podaje przykłady skał o różnej genezie • wskazuje na mapie obszary występowania najbardziej rozpowszechnionych skał • omawia podstawowe założenia teorii tektoniki płyt litosfery • prezentuje typy granic płyt litosfery z wykorzystaniem mapy tematycznej • wymienia typy genetyczne gór • podaje przykłady różnych typów genetycznych gór • opisuje warunki powstawania wulkanów na podstawie schematu • omawia rozmieszczenie wulkanów na Ziemi • przedstawia rodzaje trzęsień ziemi • wskazuje na mapie rozmieszczenie obszarów sejsmicznych na Ziemi • charakteryzuje ukształtowanie poziome i pionowe powierzchni Ziemi • omawia podział dziejów Ziemi • omawia etapy powstawania skamieniałości na podstawie schematu	Uczeń: • opisuje skład chemiczny i właściwości fizyczne poszczególnych warstw wnętrza Ziemi • opisuje stopień geotermiczny • wskazuje różnice między skorupą kontynentalną a skorupą oceaniczną • charakteryzuje wybrane skały o różnej genezie • rozpoznaje wybrane skały • wymienia przyczyny wzajemnego przemieszczania się płyt skorupy ziemskiej • omawia procesy spredingu i subdukcji na podstawie infografiki • wskazuje na mapie świata przykłady gór powstałych w wyniku kolizji płyt litosfery • charakteryzuje typy genetyczne gór i podaje ich cechy • rozpoznaje na podstawie schematów deformacje tektoniczne • omawia procesy plutoniczne i podaje ich skutki • charakteryzuje typy intruzji magmatycznych • omawia budowę wulkanu • wskazuje na mapie ważniejsze wulkany i określa ich położenie w stosunku do granic płyt litosfery • omawia przyczyny trzęsień ziemi • charakteryzuje skalę Richtera i skalę Mercallego • przedstawia rozchodzenie się fal sejsmicznych na podstawie ilustracji • omawia wielkie formy ukształtowania lądów i dna oceanicznego • wskazuje na mapie batymetrycznej wielkie formy dna oceanicznego • omawia metody odtwarzania dziejów Ziemi • przedstawia najważniejsze wydarzenia geologiczne i przyrodnicze w dziejach Ziemi (fałdowania, transgresje	Uczeń: • opisuje zmiany temperatury, ciśnienia i gęstości zachodzące we wnętrzu Ziemi wraz ze wzrostem głębokości • oblicza temperaturę w głębi skorupy ziemskiej na podstawie stopnia geotermicznego • przedstawia genezę skał magmowych, osadowych i przeobrażonych • przedstawia gospodarcze zastosowanie skał • wyjaśnia mechanizm działania prądów konwekcyjnych • charakteryzuje powstawanie gór w wyniku kolizji płyt litosfery na podstawie schematu • podaje przykłady świadczące o ruchach pionowych skorupy ziemskiej • opisuje etapy powstawania gór fałdowych i zrębowych • omawia wpływ ruchu płyt litosfery na genezę procesów endogenicznych • prezentuje typy wulkanów ze względu na przebieg erupcji i rodzaj materiału • podaje przykłady negatywnych i pozytywnych skutków erupcji wulkanicznych • wykazuje zależność między ruchami płyt skorupy ziemskiej a rozmieszczeniem wulkanów • wykazuje zależność między ruchami płyt skorupy ziemskiej a obszarami występowania trzęsień ziemi • wskazuje negatywne skutki trzęsień ziemi i erupcji wulkanicznych • omawia wpływ procesów geologicznych na ukształtowanie powierzchni Ziemi • analizuje tabelę stratygraficzną • wyjaśnia znaczenie skamieniałości przewodnich w odtwarzaniu dziejów Ziemi • analizuje oraz interpretuje mapy, odkrywki geologiczne	Uczeń: • wskazuje wpływ budowy wnętrza Ziemi na genezę procesów endogenicznych • podaje przykłady występowania i wykorzystania skał we własnym regionie • wyjaśnia wpływ procesów geologicznych na powstawanie głównych struktur tektonicznych na wybranych przykładach • wskazuje różnice w procesach powstawania wybranych gór, np. Himalajów i Andów • wymienia przykłady wpływu zjawisk wulkanicznych na środowisko przyrodnicze i działalność człowieka • podczas lekcji w terenie rozpoznaje rodzaje skał • omawia zależność pomiędzy wiekiem orogenezy a wysokością gór • podaje przykłady skutków występowania procesów izostaticznych • wykazuje zależność wielkich form rzeźby terenu od budowy skorupy ziemskiej na przykładach ze świata i z Europy • prezentuje zasady ustalania wieku względnego i wieku bezwzględnego skał oraz wydarzeń geologicznych • rozpoznaje okres geologiczny na podstawie zestawu skamieniałości przewodnich • odtwarza wydarzenia geologiczne i przyrodnicze w dziejach Ziemi na podstawie odkrywki geologicznej i przekroju geologicznego

		i regresje morskie, zlodowacenia, rozwój świata organicznego) • rozpoznaje okres geologiczny na podstawie opisu	i przekroje geologiczne	
VI. Procesy zewnętrzne kształtujące powierzchnię Ziemi				
Uczeń: • klasyfikuje procesy egzogeniczne kształtujące powierzchnię Ziemi • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>wietrzenie, zwietrzelina</i> • wyróżnia rodzaje wietrzenia (fizyczne, chemiczne, biologiczne) • wymienia produkty wietrzenia • wymienia rodzaje ruchów masowych • wyjaśnia znaczenie terminu <i>kras</i> • wymienia skały rozpuszczalne przez wodę • wymienia podstawowe formy krasowe • wymienia elementy doliny rzecznej na podstawie schematu • wymienia rodzaje erozji rzecznej • wymienia typy ujść rzecznych • wskazuje na mapie delty i ujścia lejkowate • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>lodowiec górski, łądogłód</i> • wymienia rodzaje moren • rozróżnia formy rzeźby terenu powstałe wskutek działalności lodowców górskich i łądogłódów na ilustracji oraz fotografii • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>abrazja, klif, plaża, mierzeja</i> • wymienia czynniki kształtujące wybrzeża morskie • wymienia czynniki wpływające na intensywność rzeźbotwórczej działalności wiatru • wymienia rodzaje wydym • wymienia rodzaje pustyń • podaje nazwy największych pustyń na Ziemi	Uczeń: • wymienia czynniki wpływające na efekty procesów zewnętrznych • wymienia czynniki decydujące o intensywności wietrzenia na kuli ziemskiej • omawia procesy krasowe • omawia właściwości rozpuszczające wody • odróżnia formy krasu powierzchniowego od krasu podziemnego • odróżnia terasę zalewową od terasy nadzalewowej • odróżnia erozje wgłębną, wsteczną i boczną • wskazuje na mapie delty i ujścia lejkowate • wymienia formy rzeźby terenu powstałe wskutek rzeźbotwórczej działalności lodowców • omawia powstawanie różnych typów moren • wymienia przykłady niszczącej i budującej działalności morza • rozróżnia typy wybrzeży na podstawie map i fotografii • wymienia formy terenu powstałe w wyniku rzeźbotwórczej działalności wiatru • wyjaśnia różnice między wydumą paraboliczną a barchanem	Uczeń: • omawia procesy zewnętrzne modelujące powierzchnię Ziemi (erozja, transport, akumulacja) • charakteryzuje zjawiska wietrzenia fizycznego, chemicznego i biologicznego • przedstawia formy i produkty powstałe w wyniku poszczególnych rodzajów wietrzenia • omawia rozwój rzeźby terenu powstałej pod wpływem ruchów masowych • przedstawia czynniki wpływające na przebieg zjawisk krasowych • przedstawia uwarunkowania tempa rozpuszczania skał • omawia cechy rzeźby krasowej • wskazuje na mapie obszary krasowe znane na świecie, w Europie i w Polsce • porównuje cechy rzeki w biegach górnym, środkowym i dolnym • rozpoznaje na rysunkach i fotografiach formy powstałe w wyniku rzeźbotwórczej działalności rzek • charakteryzuje typy ujść rzecznych na podstawie mapy i zdjęć satelitarnych • klasyfikuje formy rzeźby polodowcowej na formy erozyjne i formy akumulacyjne • charakteryzuje formy rzeźby terenu powstałe wskutek działalności lodowców górskich i łądogłódów • wymienia czynniki wpływające na tempo cofania się wybrzeży klifowych • przedstawia proces powstawania mierzei na podstawie schematu • charakteryzuje formy rzeźby terenu powstałe wskutek rzeźbotwórczej	Uczeń: • omawia intensywność poszczególnych rodzajów wietrzenia na Ziemi na podstawie schematu • omawia skutki procesu wietrzenia • omawia genezę wybranych form krasowych powierzchniowych i podziemnych • omawia skutki ruchów masowych • omawia sposoby zapobiegania ruchom masowym wymienia etapy rozwoju form krasu powierzchniowego • podaje cechy rzeźbotwórczej działalności rzeki – erozji, transportu, akumulacji – w jej górnym, środkowym i dolnym biegu • analizuje powstawanie meandrów na podstawie schematu • opisuje niszczącą, transportową i akumulacyjną działalność lodowców • charakteryzuje krajobraz młodoglacjalny • omawia procesy i formy na wybrzeżu stromym • porównuje typy wybrzeży morskich oraz podaje ich podobieństwa i różnice • charakteryzuje niszczącą, transportującą i budującą działalność wiatru • rozróżnia formy rzeźby erozyjnej i akumulacyjnej działalności wiatru na podstawie fotografii	Uczeń: • wyjaśnia przyczyny zróżnicowania procesów rzeźbotwórczych rzek, wiatru, lodowców i łądogłódów, mórz oraz wietrzenia • omawia skutki rzeźbotwórczej działalności rzek, wiatru, lodowców i łądogłódów, mórz oraz wietrzenia • wykazuje wpływ czynników przyrodniczych i działalności człowieka na grawitacyjne ruchy masowe • przedstawia przykłady ograniczeń w zakresie zagospodarowania terenu, wynikające z budowy geologicznej podłoża, rzeźby terenu i grawitacyjnych ruchów masowych • wyjaśnia przyczyny zróżnicowania procesów rzeźbotwórczych (erozji i akumulacji) na poszczególnych odcinkach rzeki (górnym, środkowym i dolnym) • opisuje fazy rozwoju zakola rzecznego i powstawanie starorzecza na podstawie ilustracji

		działalności morza (klif, mierzeja) • omawia uwarunkowania procesów eolicznych • omawia warunki tworzenia się wydym		
VII. Pedosfera i biosfera				
Uczeń: • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>gleba, przydatność rolnicza gleb, żyzność, urodzajność</i> • rozróżnia gleby strefowe, śródstrefowe i niestrefowe • rozróżnia podstawowe profile glebowe • wyjaśnia znaczenie terminu <i>formacje roślinne</i> • podaje nazwy formacji roślinnych • wskazuje na mapie zasięg występowania głównych stref roślinnych • wymienia charakterystyczne gatunki roślinne w każdej ze stref roślinnych • wymienia piętra roślinne na przykładzie Tatr	Uczeń: • charakteryzuje najważniejsze poziomy glebowe na podstawie ilustracji profili glebowych • wskazuje na mapie rozmieszczenie głównych typów gleb strefowych i niestrefowych • podaje charakterystyczne cechy głównych stref roślinnych na Ziemi • porównuje piętrowość w wybranych górach świata	Uczeń: • przedstawia uwarunkowania powstawania gleb • omawia podstawowe profile glebowe • omawia cechy głównych typów gleb strefowych, śródstrefowych i niestrefowych • wyjaśnia różnicę między żyznością a urodzajnością • opisuje rozmieszczenie i warunki występowania głównych stref roślinnych na świecie • charakteryzuje piętra roślinne na wybranych obszarach górskich • podaje wspólne cechy piętrowości na przykładzie wybranych gór świata	Uczeń: • charakteryzuje czynniki glebotwórcze i procesy glebotwórcze dopasowuje do profili glebowych odpowiednie nazwy gleb • omawia przydatność rolniczą wybranych typów gleb na świecie • omawia czynniki wpływające na piętrowe zróżnicowanie roślinności na Ziemi	Uczeń: • analizuje profil glebowy i rozpoznaje proces glebotwórczy • wskazuje przyczyny zróżnicowania profili glebowych poszczególnych typów gleb • wskazuje zależność między klimatem a występowaniem typów gleb i formacji roślinnych w układzie strefowym • wykazuje zależność szaty roślinnej od wysokości nad poziomem morza
Warsztaty terenowe				
Uczeń: • rozpoznaje ogólną budowę skał w odkrywcze geologicznej	Uczeń: • porządkuje chronologicznie wydarzenia geologiczne w odkrywcze geologicznej • wymienia struktury tektoniczne oraz ich elementy składowe widoczne w odkrywcze geologicznej	Uczeń: • analizuje odkrywkę geologiczną i na jej podstawie wnioskuje o przeszłości geologicznej regionu • rozpoznaje efekt procesów rzeźbotwórczych zachodzących w miejscu obserwacji terenowych	Uczeń: • analizuje mapę geologiczną obszaru, na którym są prowadzone zajęcia terenowe, i porównuje ją z informacjami odczytanymi z odkrywki geologicznej • dokonuje obserwacji procesów geologicznych i geomorfologicznych zachodzących w okolicy miejsca zamieszkania	Uczeń: • dostrzega prawidłowości dotyczące procesów geologicznych i geomorfologicznych w miejscu obserwacji

Wymagania edukacyjne na poszczególne oceny. *Oblicza geografii. Zakres rozszerzony. Część 2*

Wymagania na poszczególne oceny				
na ocenę dopuszczającą	na ocenę dostateczną	na ocenę dobrą	na ocenę bardzo dobrą	na ocenę celującą
30% - 50%	51% - 67%	68% - 83%	84% - 95%	96% - 100%
I. Zmiany na mapie politycznej				
Uczeń: • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>państwo, granica państwa, enklawa, eksklawa, terytorium zależne</i> • podaje różnice w powierzchni wybranych państw na świecie • wymienia największe i najmniejsze państwa świata i wskazuje je na mapie • podaje aktualną liczbę państw świata • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>kolonializm, dekolonizacja</i> • wyjaśnia różnicę między integracją a dezintegracją państw • wymienia państwa powstałe po 1989 roku i wskazuje je na mapie świata • podaje przykłady organizacji międzynarodowych • podaje przyczyny konfliktów zbrojnych na świecie • wymienia podstawowe wskaźniki rozwoju gospodarczego i społecznego państw • wyjaśnia, czym jest PKB	Uczeń: • wymienia różnice między enklawą a eksklawą • wskazuje na mapie granice oraz stolice wybranych państw • omawia specjalny status Antarktydy • wymienia płaszczyzny integracji państw lub obszarów • wymienia główne cele działalności wybranych organizacji międzynarodowych • wskazuje na mapie świata obszary ważniejszych konfliktów zbrojnych • wymienia czynniki wpływające na rozwój państw • omawia prawidłowości w zróżnicowaniu przestrzennym państw świata pod względem PKB <i>per capita</i> • wyjaśnia, czym jest HDI • wymienia kraje o najwyższych i najniższych wartościach HDI	Uczeń: • omawia podział terytorialny mórz i oceanów • podaje przykłady enklaw, eksklaw i terytoriów zależnych na świecie oraz wskazuje je na mapie • przedstawia wpływ kolonializmu i dekolonizacji na ludność byłych kolonii oraz jej kulturę • podaje przyczyny procesów dezintegracyjnych w krajach Europy Środkowo-Wschodniej pod koniec XX w. • opisuje działalność ONZ • omawia przyczyny współczesnych konfliktów zbrojnych w wybranych regionach świata • opisuje wybrane konflikty zbrojne • omawia przyczyny zwiększania się dysproporcji w rozwoju społeczno-gospodarczym państw • omawia strukturę PKB według trzech głównych sektorów gospodarki • wyjaśnia, czym jest wartość dodana brutto (WDB)	Uczeń: • opisuje wpływ kolonializmu na współczesny podział polityczny świata • wskazuje na mapie obszary o nieustalonym statusie • omawia skutki kolonializmu i dekolonizacji • opisuje kształtowanie się mapy politycznej świata do 1989 roku • omawia wpływ przemian społeczno-ustrojowych po 1989 roku na podział polityczny świata • analizuje przyczyny i skutki integracji europejskiej • opisuje tendencje dezintegracyjne w Europie na przykładzie Katalonii • omawia skutki współczesnych konfliktów zbrojnych • porównuje strukturę PKB państw znajdujących się na różnych poziomach rozwoju gospodarczego • omawia prawidłowości przestrzenne w zróżnicowaniu państw świata pod względem PKB i HDI • porównuje cechy krajów o różnym poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego na wybranych przykładach	Uczeń: • opisuje historię utworzenia Sudanu Południowego • omawia wpływ kolonializmu i dekolonizacji na współczesny podział polityczny świata oraz występowanie konfliktów zbrojnych • omawia znaczenie Unii Europejskiej w przemianach społeczno-gospodarczych państw członkowskich • opisuje działalność wybranej organizacji międzynarodowej • omawia wpływ konfliktów zbrojnych na społeczeństwo i gospodarkę państw • opisuje ekonomiczne, demograficzne i społeczne cechy państw o różnym poziomie rozwoju gospodarczego

II. Ludność i osadnictwo

Uczeń: • podaje aktualną liczbę ludności świata • wymienia najludniejsze państwa świata i wskazuje je na mapie • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>przyrost naturalny, współczynnik urodzeń, współczynnik zgonów, współczynnik przyrostu naturalnego</i> • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>eksplozja demograficzna, regres demograficzny</i> • wymienia etapy rozwoju demograficznego ludności • wyjaśnia znaczenie terminu <i>współczynnik dzietności</i> • wymienia typy demograficzne społeczeństw • podaje przykłady państw, których społeczeństwa się starzeją • wymienia czynniki rozmieszczenia ludności na Ziemi • wymienia bariery osadnicze • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>ekumena, subekumena, anekumena, gęstość zaludnienia</i> • wymienia najgęściej zaludnione kraje na świecie • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>imigracja, emigracja, reemigracja, saldo migracji, współczynnik salda migracji</i> • dokonuje podziału migracji ze względu na zasięg • podaje główne kierunki współczesnych migracji na świecie • wskazuje na mapie przykładowe kraje emigracyjne i kraje imigracyjne • wymienia państwa, które w ostatnim czasie przyjęły najwięcej uchodźców • wymienia odmiany ludzkie • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>rasizm, mniejszość narodowa, mniejszość etniczna</i> • wymienia mniejszości narodowe	Uczeń: • omawia różnice w zaludnieniu regionów • oblicza współczynniki urodzeń, zgonów i przyrostu naturalnego • podaje przyczyny eksplozji demograficznej i regresu demograficznego • podaje przykłady państw, w których występuje eksplozja demograficzna lub regres demograficzny • omawia model przejścia demograficznego • porównuje piramidy wieku i płci sporządzone dla wybranych krajów świata • wymienia przyczyny starzenia się społeczeństw • omawia wybrane czynniki rozmieszczenia ludności na świecie • wskazuje obszary największej i najmniejszej koncentracji ludności na świecie • oblicza wskaźnik gęstości zaludnienia • oblicza współczynnik przyrostu rzeczywistego • podaje główne przyczyny migracji zagranicznych na świecie • wskazuje na mapie przykłady krajów o dodatnim i ujemnym saldzie migracji zagranicznych • wyjaśnia, czym jest uchodźstwo • opisuje rozmieszczenie odmian ludzkich na świecie • wyjaśnia różnice między narodem a grupą etniczną • wymienia przykłady krajów jednolitych oraz zróżnicowanych pod względem narodowościowym i etnicznym • wymienia przykłady rodzin językowych • omawia zróżnicowanie językowe ludności świata • wyjaśnia, czym jest wskaźnik	Uczeń: • analizuje dynamikę zmian liczby ludności świata • omawia zróżnicowanie przyrostu naturalnego na świecie • opisuje etapy rozwoju demograficznego na wybranych przykładach • omawia zróżnicowanie struktury wieku na świecie • charakteryzuje typy demograficzne społeczeństw na podstawie piramidy wieku i płci na wybranych przykładach • omawia czynniki kształtujące strukturę wieku • omawia przestrzenne zróżnicowanie współczynnika dzietności na świecie • przedstawia uwarunkowania rozmieszczenia ludności na świecie • opisuje bariery ograniczające osadnictwo i podaje ich przykłady • opisuje różnice w gęstości zaludnienia kontynentów • opisuje migracje wewnętrzne • omawia współczesne migracje zagraniczne i wymienia kraje, do których w ostatnich latach przybyło najwięcej imigrantów • wyjaśnia przyczyny dodatniego lub ujemnego salda migracji w wybranych krajach świata • przedstawia rozmieszczenie państwa o dodatnim i ujemnym saldzie migracji • wskazuje różnice między uchodźstwem a migracjami ekonomicznymi • omawia różnice między mniejszością narodową a mniejszością etniczną • opisuje strukturę narodowościową i etniczną ludności Polski • przedstawia podział indoeuropejskiej rodziny językowej • omawia przyczyny upowszechniania	Uczeń: • wyjaśnia przyczyny zmian tempa wzrostu liczby ludności w skali globalnej i regionalnej • analizuje zróżnicowanie przestrzenne współczynnika przyrostu naturalnego w krajach wysoko i słabo rozwiniętych • omawia społeczno-kulturowe uwarunkowania zróżnicowania modelu rodziny • opisuje zróżnicowanie demograficzne społeczeństw • omawia zróżnicowanie współczynnika feminizacji i współczynnika maskulinizacji na świecie • omawia prawidłowości w rozmieszczeniu ludności na świecie • opisuje problemy uchodźców • omawia przyczyny i skutki migracji zagranicznych na świecie • przedstawia skutki zróżnicowania narodowościowego i etnicznego ludności na przykładzie wybranego państwa • przedstawia konsekwencje upowszechniania się wybranych języków na świecie • analizuje zróżnicowanie struktury wykształcenia ludności na świecie • omawia główne założenia wybranych religii • omawia konsekwencje zróżnicowania kulturowego ludności świata • charakteryzuje procesy metropolizacji w wybranych regionach świata • charakteryzuje typy fizjonomiczne miast i podaje ich przykłady • omawia przyczyny wyludniania się obszarów wiejskich na przykładzie Europy • wyjaśnia przyczyny depopulacji niektórych wsi w Polsce	Uczeń: • przedstawia skutki zmian tempa wzrostu liczby ludności na świecie • ocenia skutki wysokiego i niskiego przyrostu naturalnego w krajach wysoko i słabo rozwiniętych • ocenia skutki eksplozji demograficznej i regresu demograficznego • analizuje i ocenia zróżnicowanie mieszkańców różnych regionów świata pod względem dzietności • omawia konsekwencje starzenia się społeczeństw oraz zróżnicowanie przestrzenne tego zjawiska • przedstawia społeczno-ekonomiczne i ekologiczne skutki nadmiernej koncentracji ludności • analizuje skutki migracji w krajach emigracyjnych i w krajach imigracyjnych na przykładzie migracji Ukraińców do Polski w ostatnich latach • analizuje problemy państw o różnej zawartości socjoetnicznej • dostrzega związek między wykształceniem ludności a poziomem rozwoju społeczno-gospodarczego kraju • opisuje wpływ wybranych religii na życie człowieka i gospodarkę • podaje przykłady wpływu religii na społeczeństwo i gospodarkę w Polsce • analizuje na podstawie map cyfrowych zróżnicowanie sieci osadniczej na świecie • wyjaśnia różnice między procesami urbanizacji zachodzącymi w państwach o niskim i wysokim poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego • analizuje przyczyny i skutki urbanizacji w wybranych regionach świata
--	--	---	--	---

w Polsce - wymienia przykłady języków urzędowych i języków sztucznych - podaje nazwy najbardziej rozpowszechnionych języków świata - wyjaśnia, czym jest wskaźnik analfabetyzmu - wyjaśnia znaczenie terminu <i>religia</i> - wymienia wybrane religie świata - wyjaśnia znaczenie terminów: <i>kultura, krąg kulturowy</i> - wymienia rodzaje jednostek osadniczych - wyjaśnia znaczenie terminów: <i>wieś, miasto</i> - wyjaśnia znaczenie terminu <i>urbanizacja</i> - wymienia płaszczyzny urbanizacji - wyjaśnia, czym jest metropolia - wymienia funkcje miast - wymienia najludniejsze zespoły miejskie świata - wyjaśnia znaczenie terminów: <i>megamiasto, megalopolis</i> - wyjaśnia znaczenie terminów: <i>obszar wiejski, wieś</i> - wymienia nowe funkcje obszarów wiejskich	skolaryzacji - przedstawia strukturę religijną ludności świata - wymienia trzy wielkie religie uniwersalne - podaje przykłady krajów jednolitych oraz zróżnicowanych pod względem religijnym - wymienia główne kręgi kulturowe na świecie - wymienia kryteria podziału jednostek osadniczych na wsie i miasta - wymienia czynniki lokalizacji jednostek osadniczych - wyjaśnia, czym jest wskaźnik urbanizacji, oraz przedstawia jego zróżnicowanie na świecie i w Polsce - podaje przykłady miast o różnych funkcjach - wskazuje na mapie najludniejsze zespoły miejskie świata - wymienia formy zespołów miejskich - podaje przykłady megamiast oraz megalopolis i wskazuje je na mapie - omawia udział ludności wiejskiej w całkowitej liczbie ludności danego kraju - opisuje udział obszarów wiejskich w powierzchni kraju - przedstawia czynniki rozwoju obszarów wiejskich na świecie	się wybranych języków na świecie - omawia wartości wskaźnika analfabetyzmu i wskaźnika skolaryzacji w wybranych krajach - opisuje zróżnicowanie religijne ludności świata - omawia strukturę wyznaniową w wybranych państwach i w Polsce - opisuje zróżnicowanie kulturowe ludności świata - omawia fazy urbanizacji i ich przebieg w różnych rejonach świata - omawia i rozpoznaje formy zespołów miejskich na świecie - wyjaśnia zależność między udziałem ludności wiejskiej w całkowitej liczbie mieszkańców a poziomem rozwoju społeczno-gospodarczego kraju - opisuje nowe funkcje obszarów wiejskich	wyjaśnia przyczyny zacierania się granic między miastem a wsią	proponuje działania, które mogą zapobiec wyludnianiu się wsi
---	--	---	--	--

III. Sektory gospodarki

Uczeń: - przedstawia podział gospodarki na sektory - przedstawia sekcje Polskiej Klasyfikacji Działalności (PKD) - wyjaśnia znaczenie terminów: <i>globalizacja, indeks globalizacji</i>	Uczeń: - opisuje poszczególne sektory gospodarki i ich funkcje - przedstawia zmiany znaczenia sektorów gospodarki wraz z rozwojem cywilizacyjnym - omawia wzrost udziału usług w strukturze zatrudnienia wraz z rozwojem społeczno-gospodarczym kraju - wskazuje na mapie kraje o najwyższym i najniższym indeksie globalizacji na świecie	Uczeń: - omawia strukturę zatrudnienia i strukturę WDB według sektorów gospodarki oraz zmiany tych struktur w czasie w wybranych krajach świata - opisuje zmiany struktury zatrudnienia i struktury WDB według sektorów gospodarki w Polsce - podaje przyczyny zmian znaczenia sektorów gospodarki - wymienia przykłady działalności znajdujących się na pograniczu sektorów gospodarki	Uczeń: - wyjaśnia, jak zmieniają się struktura zatrudnienia i struktura WDB według sektorów gospodarki wraz z rozwojem społeczno-gospodarczym kraju - klasyfikuje działalność gospodarczą według PKD - omawia pozytywne i negatywne skutki globalizacji na przykładzie Polski	Uczeń: - dostrzega współzależność sektora przemysłowego i usługowego - przedstawia wpływ globalizacji i rozwoju technologii na zmiany w zatrudnieniu oraz przemiany wewnątrzsektorowe
---	--	---	--	---

	wymienia płaszczyzny globalizacji	przedstawia przejawy globalizacji na płaszczyznach: gospodarczej, społecznej i politycznej		
IV. Rolnictwo				
Uczeń: - wymienia przyrodnicze i pozaprzyrodnicze czynniki rozwoju rolnictwa - wymienia formy użytkowania ziemi - podaje rodzaje terenów tworzących strukturę użytków rolnych - wymienia kryteria podziału rolnictwa - wymienia typy rolnictwa - wskazuje na mapie główne regiony rolnicze na świecie - wymienia główne cechy rolnictwa uprzemysłowionego i rolnictwa ekologicznego - wyjaśnia znaczenie terminu GMO - wymienia państwa, w których uprawia się rośliny modyfikowane genetycznie - wymienia główne rośliny uprawne - wymienia głównych producentów ryżu, pszenicy i ziemniaków na świecie - wyjaśnia różnicę między chowem a hodowlą zwierząt - wymienia typy chowu zwierząt - wymienia państwa o największym поголовiu wybranych zwierząt gospodarskich - wymienia główne typy lasów - wyjaśnia znaczenie terminów: <i>lesistość</i>, <i>wskaźnik lesistości</i> - wymienia funkcje lasów - wyjaśnia znaczenie terminów: <i>rybactwo</i>, <i>rybołówstwo</i>, <i>akwakultura</i>, <i>marikultura</i> - wymienia najczęściej poławiane gatunki organizmów wodnych - wyjaśnia, czym jest <i>przełowienie</i>	Uczeń: - określa udział użytków rolnych w powierzchni kraju w wybranych państwach - opisuje zróżnicowanie struktury użytków rolnych w wybranych krajach - omawia strukturę użytkowania ziemi i strukturę użytków rolnych w Polsce - wyjaśnia, na czym polega intensywność produkcji rolnej - wskazuje główne różnice między rolnictwem ekstensywnym a rolnictwem intensywnym - omawia czynniki rozwoju rolnictwa uprzemysłowionego - przedstawia zasady rolnictwa ekologicznego - dokonuje podziału roślin uprawnych ze względu na cechy biologiczne - podaje przykłady zastosowania wybranych roślin uprawnych - omawia różnice między chowem intensywnym a chowem ekstensywnym - przedstawia podział zwierząt gospodarskich i kierunki ich chowu - wyjaśnia różnice między leśnictwem a gospodarką leśną - charakteryzuje główne typy lasów - przedstawia rozmieszczenie lasów na Ziemi - omawia zmiany lesistości w Polsce - opisuje funkcje lasów - omawia rozmieszczenie najważniejszych łowisk na świecie - podaje przyczyny przełowienia - wskazuje nadmiernie eksploatowane łowiska na mapie	Uczeń: - opisuje przyrodnicze i pozaprzyrodnicze czynniki rozwoju rolnictwa - porównuje strukturę użytków rolnych w Polsce ze strukturą użytków rolnych w wybranych krajach - omawia typy rolnictwa na świecie - analizuje różnice między rolnictwem intensywnym a rolnictwem ekstensywnym - wykazuje różnice między rolnictwem uprzemysłowionym a rolnictwem ekologicznym oraz przedstawia ich wady i zalety - omawia areal upraw GMO - opisuje rozmieszczenie i wielkość produkcji ważniejszych upraw na świecie - wymienia czołowych producentów wybranych roślin uprawnych - charakteryzuje rozmieszczenie i wielkość поголовia wybranych zwierząt gospodarskich na świecie - przedstawia sposoby gospodarowania zasobami leśnymi - omawia udział oceanów w światowych połowach - przedstawia wielkość połowów i produkcji akwakulturowej na świecie	Uczeń: - wyjaśnia wpływ czynników przyrodniczych i czynników pozaprzyrodniczych na rozwój rolnictwa na świecie - porównuje strukturę użytkowania ziemi w Polsce ze strukturą użytkowania ziemi w wybranych krajach - omawia przyczyny dużego udziału gruntów ornych w strukturze użytkowania ziemi wybranych państw - omawia czynniki sprzyjające dużej wydajności rolnictwa w Europie Zachodniej - charakteryzuje rolnictwo pierwotne, rolnictwo tradycyjne i rolnictwo rynkowe - dokonuje analizy udziału rolnictwa ekologicznego w Polsce na tle innych krajów Unii Europejskiej - przedstawia skutki rozwoju rolnictwa uprzemysłowionego i rolnictwa ekologicznego - charakteryzuje warunki uprawy roślin: zbożowych, strączkowych, bulwiastych i korzeniowych oraz przemysłowych, a także warzyw i owoców oraz używek - omawia czynniki wpływające na zróżnicowanie gatunkowe chowu zwierząt gospodarskich na świecie - ocenia przestrzenne zróżnicowanie wskaźnika lesistości na świecie i w Polsce - wykazuje skutki rabunkowej gospodarki leśnej w wybranych regionach świata - omawia wzrost udziału akwakultury w rybactwie	Uczeń: - omawia zmiany w strukturze użytkowania ziemi wybranych państw - charakteryzuje główne regiony rolnicze świata - omawia korzyści i problemy wynikające z wykorzystywania roślin modyfikowanych genetycznie - omawia czynniki, które wpływają na zróżnicowanie wysokości plonów zbóż w wybranych krajach - analizuje przestrzenne zróżnicowanie chowu poszczególnych zwierząt gospodarskich i wyjaśnia jego przyczyny - zasadnia konieczność racjonalnego gospodarowania zasobami leśnymi na świecie - rozumie zasady zrównoważonej gospodarki leśnej i ochrony przyrody - dostrzega związek między wielkością połowów i produkcji akwakulturowej a równowagą ekosystemów wodnych - podaje sposoby zapobiegania wyczerpywaniu się zasobów wód morskich i śródlądowych
V. Przemysł				

Uczeń: - dokonyuje podziału czynników lokalizacji przemysłu - wymienia najważniejsze przyrodnicze, techniczno-ekonomiczne i społeczno-polityczne czynniki lokalizacji przemysłu - wymienia działy przemysłu tradycyjnego i przemysłu zaawansowanych technologii (high-tech) - podaje czynniki lokalizacji przemysłu tradycyjnego i przemysłu high-tech - wyjaśnia znaczenie terminów: <i>industrializacja, dezindustrializacja, reindustrializacja</i> - podaje przykłady dezindustrializacji i reindustrializacji na świecie i w Polsce - wymienia czynniki koncentracji przemysłu - wymienia formy koncentracji przemysłu tradycyjnego - wyjaśnia znaczenie terminu <i>budownictwo</i> - podaje nazwy odnawialnych i nieodnawialnych źródeł energii - wymienia główne surowce energetyczne - wymienia największych producentów surowców energetycznych na świecie - wymienia głównych producentów i konsumentów energii elektrycznej na świecie - wymienia typy elektrowni - wymienia kraje wytwarzające najwięcej energii jądrowej	Uczeń: - wymienia różnice między przymusową a związaną lokalizacją przemysłu - omawia przyrodnicze czynniki lokalizacji przemysłu - podaje cechy przemysłu tradycyjnego i przemysłu zaawansowanych technologii - porównuje czynniki lokalizacji przemysłu tradycyjnego z czynnikami przemysłu zaawansowanych technologii - wskazuje różnice między dezindustrializacją a reindustrializacją przemysłu - podaje przyczyny dezindustrializacji - przedstawia różnice między ośrodkiem przemysłowym a okręgiem przemysłowym - omawia etapy rozwoju okręgu przemysłowego - wymienia formy koncentracji przemysłu high-tech - przedstawia prawidłowości przestrzenne udziału budownictwa w strukturze zatrudnienia na świecie - omawia źródła energii na świecie w podziale na odnawialne i nieodnawialne - przedstawia rozmieszczenie surowców energetycznych na świecie - wymienia odnawialne źródła energii - przedstawia bilans energetyczny i jego zmiany na przestrzeni wieków - omawia gospodarcze znaczenie energii elektrycznej - porównuje wielkość produkcji energii elektrycznej przypadającej na jedną osobę w wybranych krajach - opisuje udział energii jądrowej w całkowitej produkcji energii elektrycznej na świecie	Uczeń: - omawia techniczno-ekonomiczne czynniki lokalizacji przemysłu - wymienia korzyści i niekorzyści aglomeracji - omawia proces deaglomeracji przemysłu - opisuje społeczno-polityczne czynniki lokalizacji przemysłu - wymienia behawioralne czynniki lokalizacji przemysłu - porównuje cechy przemysłu tradycyjnego z cechami przemysłu zaawansowanych technologii - opisuje rozmieszczenie przemysłu tradycyjnego oraz przemysłu high-tech na świecie - omawia przebieg dezindustrializacji w wybranych państwach świata - opisuje gospodarcze znaczenie reindustrializacji - podaje rodzaje i przykłady okręgów przemysłowych na świecie - omawia rozmieszczenie ważniejszych okręgów przemysłowych na świecie - omawia czynniki warunkujące powstanie technopolii - przedstawia rolę budownictwa w gospodarce - charakteryzuje energetykę opartą na nieodnawialnych źródłach energii - charakteryzuje energetykę opartą na odnawialnych źródłach energii - określa udział poszczególnych źródeł energii w bilansie energetycznym świata - omawia bilans energetyczny Polski - dostrzega prawidłowości w zmianach udziału nieodnawialnych i odnawialnych źródeł energii w bilansie energetycznym świata - przedstawia strukturę produkcji energii według typów elektrowni w wybranych krajach - porównuje strukturę produkcji energii elektrycznej w Polsce ze strukturą produkcji energii	Uczeń: - omawia wpływ czynników lokalizacji przemysłu na rozwój wybranych działów przemysłu i rozmieszczenie zakładów przemysłowych - opisuje zmiany znaczenia czynników lokalizacji przemysłu tradycyjnego i przemysłu zaawansowanych technologii w procesie rozwoju cywilizacyjnego - omawia znaczenie przemysłu zaawansowanych technologii - podaje skutki dezindustrializacji w wybranych państwach świata - omawia przebieg industrializacji, dezindustrializacji i reindustrializacji w Polsce - omawia rozmieszczenie ośrodków i okręgów przemysłowych w Polsce - charakteryzuje wybrany okręg przemysłowy w Polsce - charakteryzuje wybrane technopolie na świecie i wskazuje je na mapie - wyjaśnia, czym są klastry, i omawia ich rolę w budowie gospodarki opartej na wiedzy - przedstawia różne oblicza budownictwa na świecie i w Polsce - opisuje skutki wzrostu zapotrzebowania na energię - omawia prawidłowości w zakresie zmian udziału źródeł odnawialnych źródeł w strukturze zużycia energii - przedstawia zalety i wady wybranych typów elektrowni - omawia pozytywne i negatywne skutki rozwoju energetyki jądrowej - omawia plany rozwoju energetyki jądrowej w Polsce	Uczeń: - przedstawia przyczyny zmian roli czynników lokalizacji przemysłu w czasie - ocenia trafność lokalizacji wybranego zakładu przemysłowego w Polsce - ocenia wpływ przemysłu zaawansowanych technologii na rozwój gospodarczy państw i jakość życia ludzi - omawia rolę reindustrializacji w gospodarce - prezentuje zmiany struktury przestrzennej przemysłu tradycyjnego i przemysłu zaawansowanych technologii na świecie - prezentuje argumenty przemawiające za potrzebą zharmonizowania stylu budownictwa z krajobrazem przyrodniczym i krajobrazem kulturowym - omawia działania podejmowane na rzecz ograniczenia tempa wzrostu zużycia energii - opisuje nietypowe źródła energii na przykładzie Szwecji - przedstawia związek między strukturą produkcji energii elektrycznej a bezpieczeństwem energetycznym kraju i środowiskiem geograficznym
--	--	--	---	---

		elektrycznej w wybranych krajach Europy i świata • omawia zmiany w strukturze zużycia energii elektrycznej w wybranych krajach • omawia rozwój energetyki jądrowej na świecie • omawia znaczenie energetyki jądrowej na świecie		
VI. Usługi				
Uczeń: • klasyfikuje usługi według różnych systemów • charakteryzuje usługi podstawowe i usługi wyspecjalizowane • wymienia rodzaje transportu i kryteria jego podziału • podaje czynniki rozwoju transportu • wyjaśnia znaczenie terminu <i>łączność</i> • przedstawia podział łączności • wymienia przejawy kształtowania się społeczeństwa informacyjnego • wyjaśnia, czym jest <i>kapitał ludzki</i> • przedstawia wydatki państwa na edukację w wybranych krajach • wymienia państwa przeznaczające największe nakłady na działalność badawczo-rozwojową • wymienia największe banki świata • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>handel zagraniczny, eksport, import, reeksport, bilans handlowy</i> • wymienia przedmioty handlu międzynarodowego • wyjaśnia znaczenie terminu <i>turystyka</i> • wymienia kraje, z których przyjeżdża do Polski najwięcej turystów • podaje czynniki wpływające na atrakcyjność turystyczną • wymienia regiony najczęściej odwiedzane przez turystów • wskazuje na mapie główne regiony turystyczne Europy	Uczeń: • omawia zróżnicowanie sektora usługowego na świecie • omawia czynniki rozwoju transportu w Polsce • wymienia elementy infrastruktury transportowej • wskazuje miejsce łączności w PKD • omawia rozwój łączności • wymienia czynniki wpływające na innowacyjność i rozwój gospodarki opartej na wiedzy • wymienia główne centra finansowe na świecie • podaje czynniki wpływające na rozwój handlu międzynarodowego • wyjaśnia, na czym polega międzynarodowy przepływ kapitału między państwami • omawia kierunki międzynarodowej wymiany towarowej • wymienia głównych partnerów handlowych Polski • omawia rozwój ruchu turystycznego na świecie • charakteryzuje wybrany region turystyczny świata • omawia udział poszczególnych regionów świata w ogólnej liczbie przyjazdów turystycznych	Uczeń: • porównuje zatrudnienie w sektorze usługowym w Polsce ze strukturą zatrudnienia w usługach w wybranych krajach świata • opisuje transport: samochodowy, kolejowy, morski, wodny śródlądowy, lotniczy i przesyłowy na świecie • przedstawia wady i zalety poszczególnych rodzajów transportu • omawia rozwój telefonii i zróżnicowanie jego poziomu na świecie • omawia kształtowanie się społeczeństwa informacyjnego • omawia cechy gospodarki opartej na wiedzy • wyjaśnia znaczenie kapitału ludzkiego w rozwoju gospodarczym • opisuje dostęp do usług edukacyjnych w wybranych krajach • omawia dostęp do usług bankowych w wybranych krajach • opisuje wpływ usług ubezpieczeniowych na życie człowieka • omawia cele Światowej Organizacji Handlu (WTO) • omawia na podstawie mapy zróżnicowanie przestrzenne obrotów handlu zagranicznego • przedstawia strukturę towarową wymiany handlowej w wybranych krajach • omawia strukturę handlu zagranicznego Polski	Uczeń: • analizuje zróżnicowanie gęstości sieci dróg i sieci linii kolejowych na świecie • charakteryzuje uwarunkowania rozwoju transportu: samochodowego, kolejowego, morskiego, wodnego śródlądowego, lotniczego i przesyłowego na świecie • przedstawia zróżnicowanie udziału poszczególnych rodzajów transportu w strukturze przewozów w wybranych krajach • przedstawia rozwój telekomunikacji komputerowej i zróżnicowanie jego poziomu na świecie • przedstawia prawidłowości w zakresie zróżnicowania dostępu do internetu na świecie • omawia rolę telekomunikacji komputerowej w kształtowaniu społeczeństwa informacyjnego • omawia pozytywne i negatywne skutki kształtowania się społeczeństwa informacyjnego • wyjaśnia, na czym polega wsparcie udzielane młodym, innowacyjnym przedsiębiorstwom – start-upom – przez inkubatory przedsiębiorczości i akceleratorzy biznesu • przedstawia prawidłowości przestrzenne w zakresie dostępu do usług edukacyjnych i finansowych na świecie • wykazuje związek między nakładami na prace badawczo-rozwojowe a poziomem rozwoju społeczno-	Uczeń: • omawia znaczenie transportu i łączności w rozwoju społeczno-gospodarczym świata i w życiu codziennym • omawia zmiany roli poszczególnych rodzajów transportu wraz z rozwojem społeczno-gospodarczym kraju • przedstawia zróżnicowanie poziomu innowacyjności gospodarek państw UE na podstawie Europejskiego Rankingu Innowacyjności • omawia rolę giełd w światowym systemie finansowym i gospodarce państw • opisuje znaczenie handlu międzynarodowego dla rozwoju społeczno-gospodarczego świata • omawia zasady sprawiedliwego handlu i wyjaśnia, dlaczego należy ich przestrzegać • wyjaśnia, jaki wpływ wywiera turystyka na gospodarkę i społeczeństwo krajów wysoko i słabo rozwiniętych • omawia znaczenie usług turystycznych dla rozwoju społeczno-gospodarczego świata

		• przedstawia główne założenia działalności Światowej Organizacji Sprawiedliwego Handlu (WFTO) • przedstawia przyczyny szybkiego rozwoju turystyki na świecie • omawia czynniki wpływające na atrakcyjność turystyczną • opisuje atrakcyjność turystyczną wybranych regionów turystycznych świata • przedstawia ograniczenia w rozwoju turystyki	-gospodarczego państwa • omawia rolę usług w handlu międzynarodowym • analizuje handel międzynarodowy w ujęciu globalnym: podaje wartość światowych obrotów handlu międzynarodowego, opisuje strukturę towarową, wymienia najważniejszych eksporterów i importerów • opisuje skutki rozwoju turystyki na świecie • omawia usługi turystyczne w Polsce • podaje przykłady skutków rozwoju turystyki w swoim regionie • przedstawia najważniejsze miejsca pielgrzymkowe różnych religii na świecie i w Polsce oraz omawia znaczenie miejsc świętych dla wyznawców poszczególnych religii	
--	--	--	---	--

VII. Wpływ człowieka na środowisko

Uczeń: • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>środowisko przyrodnicze, środowisko geograficzne, antropopresja</i> • podaje przykłady konfliktów ekologicznych • wymienia źródła zanieczyszczeń atmosfery spowodowane działalnością człowieka • podaje głównych producentów gazów cieplarnianych w Europie • wymienia rodzaje smogu • wymienia źródła zanieczyszczeń hydrosfery spowodowane działalnością człowieka • wyjaśnia znaczenie pojęcia <i>agrotechnika</i> • wymienia zagrożenia dla środowiska przyrodniczego spowodowane rolnictwem • wymienia systemy gospodarowania ziemią uprawną • wymienia rodzaje kopalń i podaje nazwy wydobywanych w nich	Uczeń: • dostrzega konflikt interesów w relacjach człowiek – środowisko przyrodnicze • wyjaśnia, na czym polega zrównoważony rozwój • omawia cele zrównoważonego rozwoju • wymienia najważniejsze zjawiska związane z zanieczyszczeniem atmosfery • wyróżnia podstawowe rodzaje zanieczyszczeń atmosfery • wymienia antropogeniczne źródła zanieczyszczeń atmosfery • podaje przykłady najbardziej zanieczyszczonych ośrodków miejskich w Polsce • omawia wykorzystywanie wody przez człowieka • wymienia wielkie inwestycje hydrotechniczne i wskazuje je na mapie • opisuje wpływ monokultury rolnej na	Uczeń: • omawia przyczyny nasilania się konfliktu w relacji człowiek – środowisko przyrodnicze • opisuje zasady zrównoważonego rozwoju • wyjaśnia, w jaki sposób powstaje nadmierny efekt cieplarniany i omawia jego wpływ na globalne ocieplenie • opisuje mechanizm powstawania dziury ozonowej • wyjaśnia powstawanie smogu • omawia emisję dwutlenku węgla na świecie oraz tlenków siarki i azotu UE • wyjaśnia, w jaki sposób działalność gospodarcza człowieka narusza stosunki wodne • omawia wpływ chemizacji i mechanizacji rolnictwa na środowisko przyrodnicze • wyjaśnia, na czym polega melioracja • wymienia negatywne skutki	Uczeń: • podaje przykłady racjonalnego gospodarowania zasobami środowiska przyrodniczego • wymienia międzynarodowe dokumenty dotyczące zrównoważonego rozwoju • porównuje smog fotochemiczny ze smogiem siarkowym • przedstawia sposoby zapobiegania smogowi • omawia przyrodnicze skutki budowy zapór wodnych • opisuje proces zanikania jeziora Czad • omawia wpływ nadmiernego wypasu zwierząt na środowisko przyrodnicze • wymienia etapy pustoszczenia • przedstawia pozytywne i negatywne skutki melioracji • wyjaśnia wpływ działalności górniczej na środowisko przyrodnicze • opisuje kierunki rekultywacji terenów pogórnich i podaje ich przykłady • analizuje wpływ transportu	Uczeń: • opisuje konflikty ekologiczne w swojej okolicy, wymienia przyczyny nasilania się tego procesu • podaje propozycje sposobów rozwiązania konfliktów w relacji człowiek – środowisko • omawia wpływ zanieczyszczeń powietrza na ludzki organizm • ocenia wpływ wielkich inwestycji hydrologicznych na środowisko geograficzne • przedstawia działania człowieka mające na celu zapobieganie zanieczyszczaniu wód oraz zmniejszanie stopnia ich zanieczyszczenia • analizuje na przykładach ze świata i z Polski wpływ działalności rolniczej na środowisko przyrodnicze • analizuje wpływ wybranej kopalni na środowisko przyrodnicze • podaje przykłady negatywnych skutków rozwoju turystyki we
---	---	---	--	---

surowców • wyjaśnia znaczenie terminu <i>rekultywacja</i> • podaje przykłady negatywnego wpływu transportu i turystyki na środowisko przyrodnicze • podaje definicję pojęcia <i>krajobraz kulturowy</i> • wymienia formy ochrony krajobrazu • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>rekultywacja krajobrazu</i>, <i>renaturalizacja krajobrazu</i>, <i>rewitalizacja krajobrazu</i>	środowisko przyrodnicze • wyjaśnia, na czym polegają chemizacja i mechanizacja rolnictwa • omawia metody wydobywania surowców w kopalniach otworowych, głębinowych i odkrywkowych • podaje przykłady rekultywacji obszarów pogórnich w Polsce • wymienia elementy środowiska geograficznego, które podlegają negatywnemu wpływowi transportu • podaje główne zagrożenia dynamicznego rozwoju turystyki dla środowiska przyrodniczego • wymienia elementy krajobrazu kulturowego miejskiego i krajobrazu kulturowego wiejskiego • podaje przykłady rekultywacji, renaturalizacji i rewitalizacji obszarów zdegradowanych w Polsce	działalności górniczej w poszczególnych rodzajach kopalń • wyjaśnia, jak powstaje lej depresyjny • opisuje, na czym polega rekultywacja terenów pogórnich • omawia wpływ transportu na zanieczyszczenie powietrza, wód i gleby, a także na przekształcenie krajobrazu oraz florę i faunę • opisuje wpływ działalności turystycznej na środowisko geograficzne • omawia proces degradacji krajobrazu miejskiego • opisuje działania człowieka prowadzące do degradacji krajobrazu wiejskiego • omawia rodzaje i cele działań rewitalizacyjnych	na człowieka • omawia zasady zrównoważonej turystyki • wymienia czynniki zagrażające krajobrazom kulturowym na świecie i w Polsce • określa rolę planowania przestrzennego w kształtowaniu i ochronie krajobrazu kulturowego • wymienia przykłady proekologicznych rozwiązań w działalności rolniczej, przemysłowej oraz usługowej na wybranych obszarach	własnym regionie • przedstawia przykłady realizacji zasad zrównoważonej turystyki • prezentuje działania służące ochronie krajobrazu kulturowego • omawia przykład rekultywacji, renaturalizacji lub rewitalizacji krajobrazu w swojej okolicy
--	---	---	---	---

Wymagania edukacyjne na poszczególne oceny. *Oblicza geografii. Zakres podstawowy. Część 2*

Wymagania na poszczególne oceny				
na ocenę dopuszczającą	na ocenę dostateczną	na ocenę dobrą	na ocenę bardzo dobrą	na ocenę celującą
30% - 50%	51% - 67%	68% - 83%	84% - 95%	96% - 100%
I. Zmiany na mapie politycznej				
Uczeń: • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>państwo, eksklawa, terytorium zależne</i> • wymienia elementy państwa • wymienia wielkie państwa i minipaństwa • określa różnice w powierzchni państw • podaje powierzchnię Polski • podaje aktualną liczbę państw świata • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>integracja, dezintegracja</i> • wymienia przyczyny procesów integracyjnych na świecie • wymienia państwa w Europie powstałe po 1989 r. • podaje przykłady organizacji międzynarodowych • wymienia przyczyny konfliktów zbrojnych na świecie • wymienia wskaźniki rozwoju gospodarczego i społecznego państw	Uczeń: • podaje przykłady eksklaw i wskazuje je na mapie • wskazuje na mapie wielkie państwa i minipaństwa • określa pozycję Polski w Europie pod względem powierzchni • wyjaśnia różnicę między integracją a dezintegracją państw • podaje przykłady procesów integracji i dezintegracji w Europie po 1989 r. • określa główne cele ONZ • wskazuje na mapie świata miejsca ważniejszych konfliktów zbrojnych w wybranych regionach w XXI w. • podaje definicje wskaźników rozwoju krajów: PKB, HDI • omawia na wybranych przykładach cechy krajów o różnym poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego	Uczeń: • podaje przykłady terytoriów zależnych w XXI w. na świecie • odczytuje na mapach aktualny podział polityczny • omawia na przykładach procesy integracji i dezintegracji w Europie po 1989 r. • podaje przykłady organizacji międzyrządowych i pozarządowych • podaje przykłady organizacji międzynarodowych, których członkiem jest Polska • omawia przyczyny konfliktów zbrojnych na świecie • charakteryzuje wybrane konflikty na świecie w latach 90. XX w. i na początku XXI w. • omawia przyczyny dysproporcji w rozwoju społeczno-gospodarczym państw świata • omawia składowe wskaźnika HDI na przykładzie Polski • opisuje zróżnicowanie przestrzenne państw świata według wskaźników HDI	Uczeń: • podaje przykłady krajów nieuznawanych na arenie międzynarodowej • opisuje zmiany, które zaszły na mapie politycznej świata po II wojnie światowej • analizuje przyczyny integracji politycznej, gospodarczej i militarnej na świecie na przykładzie Unii Europejskiej • omawia skutki konfliktów zbrojnych na świecie • ocenia strukturę PKB Polski na tle innych krajów • porównuje strukturę PKB państw znajdujących się na różnych poziomach rozwoju społeczno-gospodarczego	Uczeń: • omawia pozytywne i negatywne skutki integracji politycznej i gospodarczej na świecie • omawia konsekwencje zróżnicowania poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego krajów i regionów na świecie
II. Ludność i urbanizacja				
Uczeń: • podaje aktualną liczbę ludności świata i prognozy zmian • porównuje kontynenty pod względem liczby ludności • wymienia najludniejsze państwa na świecie • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>przyrost</i>	Uczeń: • przedstawia przyczyny zmian liczby ludności świata • podaje różnice w przyroście naturalnym w krajach wysoko i słabo rozwiniętych pod względem społeczno-gospodarczym • oblicza współczynniki urodzeń, zgonów i przyrostu naturalnego	Uczeń: • analizuje dynamikę zmian liczby ludności świata • wyjaśnia przyczyny różnic między wartością przyrostu naturalnego w krajach wysoko i słabo rozwiniętych pod względem społeczno-gospodarczym	Uczeń: • wyjaśnia przyczyny zmian tempa wzrostu liczby ludności na świecie • analizuje przestrzenne różnice w wielkości wskaźników urodzeń, zgonów i przyrostu naturalnego na świecie • analizuje przyczyny kształtujące	Uczeń: • przedstawia skutki zmian tempa wzrostu liczby ludności na świecie • ocenia konsekwencje eksplozji demograficznej i regresu demograficznego w wybranych państwach • analizuje i ocenia zróżnicowanie

<i>naturalny, współczynnik urodzeń, współczynnik zgonów, współczynnik przyrostu naturalnego</i> • opisuje model przejścia demograficznego • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>eksplozja demograficzna, regres demograficzny</i> • wymienia typy demograficzne społeczeństw • wymienia dominujące na świecie modele rodziny • wyjaśnia znaczenie terminu <i>współczynnik dzietności</i> • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>ekumena, subekumena, anekumena</i> • wymienia czynniki rozmieszczenia ludności w podziale na przyrodnicze, społeczno-gospodarcze i polityczne • wymienia bariery osadnicze • wyjaśnia znaczenie terminu <i>wskaźnik gęstości zaludnienia</i> • wymienia najgęściej zaludnione kraje na świecie • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>imigracja, emigracja, reemigracja, saldo migracji</i> • przedstawia podział migracji • podaje główne kierunki współczesnych migracji ludności na świecie • wyjaśnia znaczenie terminu <i>religia</i> • wymienia religie uniwersalne • wymienia i wskazuje na mapie główne kręgi kulturowe na świecie • wymienia rodzaje jednostek osadniczych • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>miasto, wieś</i> • wymienia czynniki lokalizacji jednostek osadniczych • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>urbanizacja, wskaźnik urbanizacji</i> • wymienia płaszczyzny urbanizacji • podaje fazy urbanizacji • podaje typy zespołów miejskich • podaje różnicę między wsią a obszarem wiejskim • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>wieś</i>,	• opisuje fazy rozwoju demograficznego • podaje przykłady państw, w których występują eksplozja demograficzna i regres demograficzny • porównuje piramidy wieku i płci w wybranych krajach wysoko i słabo rozwiniętych pod względem społeczno-gospodarczym • wymienia przyczyny starzenia się społeczeństw • podaje przykłady państw starzejących się • wymienia modele rodziny i omawia ich występowanie na świecie • podaje wybrane czynniki rozmieszczenia ludności na świecie • opisuje ograniczenia w rozmieszczeniu ludności • oblicza wskaźnik gęstości zaludnienia dla wybranego obszaru • wskazuje obszary słabo zaludnione i bezludne • podaje główne przyczyny migracji na świecie • wskazuje na mapie kraje emigracyjne i imigracyjne • odróżnia uchodźstwo od migracji ekonomicznej • charakteryzuje wielkie religie i wskazuje na mapie obszary ich występowania • przedstawia strukturę wyznaniową w Polsce • omawia płaszczyzny procesu urbanizacji • przedstawia wskaźnik urbanizacji i jego zróżnicowanie w Polsce i na świecie • opisuje fazy urbanizacji • wymienia typy aglomeracji i podaje przykłady w Polsce i na świecie • wymienia czynniki wpływające na rozwój obszarów wiejskich	• opisuje przyczyny występowania eksplozji demograficznej i regresu demograficznego na świecie • omawia zróżnicowanie struktury wieku na świecie • wymienia czynniki kształtujące strukturę wieku • omawia zróżnicowanie współczynnika dzietności • analizuje wpływ wybranych czynników na rozmieszczenie ludności na świecie • opisuje bariery osadnicze • omawia cechy rozmieszczenia ludności na świecie • analizuje zróżnicowanie gęstości zaludnienia na świecie • omawia obszary zamieszkane i niezamieszkane na świecie • omawia współczesne migracje zagraniczne • analizuje saldo migracji zagranicznych na świecie • wyjaśnia przyczyny dodatniego lub ujemnego salda migracji na świecie • omawia strukturę religijną w wybranych krajach • przedstawia zróżnicowanie religijne w Polsce • wymienia przyczyny urbanizacji wybranych regionów świata • charakteryzuje typy zespołów miejskich, podaje ich przykłady w Polsce i na świecie oraz wskazuje je na mapie • charakteryzuje obszary wiejskie na świecie • omawia zmiany funkcji współczesnych wsi	przyrost naturalny w poszczególnych fazach przejścia demograficznego • analizuje i porównuje piramidy wieku i płci w wybranych krajach świata • omawia przyczyny i skutki starzenia się ludności na przykładach wybranych regionów świata • określa społeczno-kulturowe uwarunkowania zróżnicowania modelu rodziny • porównuje współczynnik dzietności w krajach wysoko i słabo rozwiniętych pod względem społeczno-gospodarczym • przedstawia prawidłowości w rozmieszczeniu ludności świata • dostrzega problemy uchodźców w wybranych państwach • przedstawia konsekwencje zróżnicowania religijnego i kulturowego ludności na świecie • analizuje sieć osadniczą wybranych regionów świata na podstawie map cyfrowych • przedstawia gęstość zaludnienia obszarów miejskich na wybranych etapach urbanizacji • wyjaśnia przyczyny przestrzennego zróżnicowania poziomu urbanizacji na świecie • wymienia skutki urbanizacji wybranych regionów świata • podaje przyczyny zacierania się granic między miastem a wsią	ludności świata pod względem dzietności w różnych regionach świata • przedstawia społeczno-ekonomiczne i ekologiczne skutki nadmiernej koncentracji ludności • omawia skutki ruchów migracyjnych dla społeczeństw i gospodarki wybranych państw świata • analizuje wpływ religii na życie człowieka i na gospodarkę • analizuje przyczyny i skutki urbanizacji wybranych regionów świata • przedstawia zależność między udziałem ludności wiejskiej w ogólnej liczbie ludności a poziomem rozwoju społeczno-gospodarczego kraju
--	--	---	---	--

<i>obszar wiejski</i> - wymienia kryteria podziału jednostek osadniczych - podaje na wybranych przykładach funkcje wsi				
III. Sektory gospodarki. Globalizacja				
Uczeń: - przedstawia podział gospodarki na sektory - wymienia funkcje poszczególnych sektorów gospodarki - wyjaśnia znaczenie terminów: <i>globalizacja, indeks globalizacji</i> - wymienia płaszczyzny globalizacji	Uczeń: - omawia znaczenie poszczególnych sektorów gospodarki - opisuje funkcje poszczególnych sektorów gospodarki - wyjaśnia, czym jest struktura zatrudnienia - wymienia kraje o najwyższym indeksie globalizacji na świecie	Uczeń: - porównuje strukturę zatrudnienia w wybranych krajach w latach 90. XX w. i obecnie - opisuje zmiany w strukturze zatrudnienia w Polsce po 1950 r. - omawia przebieg procesów globalizacji na płaszczyźnie gospodarczej, społecznej i politycznej	Uczeń: - omawia zmiany w strukturze zatrudnienia ludności Polski na tle krajów o różnym poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego - wykazuje zależność między wskaźnikiem indeksu globalizacji a poziomem rozwoju społeczno-gospodarczego kraju - analizuje skutki globalizacji na przykładzie Polski	Uczeń: - przedstawia przyczyny i prawidłowości zmiany roli sektorów gospodarki wraz z rozwojem cywilizacyjnym w wybranych krajach świata i w Polsce - przedstawia wpływ globalizacji na gospodarkę światową i życie człowieka
IV. Rolnictwo, leśnictwo i rybactwo				
Uczeń: - wymienia przyrodnicze i pozaprzyrodnicze czynniki rozwoju rolnictwa - wymienia formy użytkowania ziemi - wymienia elementy tworzące strukturę użytków rolnych - wymienia najważniejsze grupy roślin uprawnych i podaje przykłady należących do nich roślin - wymienia czołowych producentów wybranych roślin uprawnych - wymienia najważniejsze grupy zwierząt gospodarskich i podaje przykłady zwierząt należących do każdej grupy - wyjaśnia znaczenie terminu <i>pogłowie</i> - podaje kraje o największym pogłowie bydła, trzody chlewnej, owiec i drobiu na świecie - wymienia funkcje lasów - wymienia czynniki decydujące o rozmieszczeniu lasów na Ziemi - wyjaśnia, czym jest <i>wskaźnik lesistości</i> - wyjaśnia znaczenie terminów: <i>rybactwo, rybołówstwo, akwakultura, marikultura</i>	Uczeń: - przedstawia zróżnicowanie warunków przyrodniczych produkcji rolnej na świecie - omawia formy użytkowania ziemi na świecie i w Polsce - opisuje strukturę użytków rolnych na świecie i w Polsce - omawia czynniki wpływające na rozmieszczenie upraw - przedstawia podział i zastosowanie roślin uprawnych - przedstawia podział zwierząt gospodarskich i kierunki ich chowu - wyjaśnia różnicę między chowem a hodowlą - omawia rozmieszczenie lasów na Ziemi - przedstawia rozmieszczenie głównych łowisk na świecie - omawia rozmieszczenie najbardziej eksploatowanych łowisk na świecie - wyjaśnia, czym jest przełowienie	Uczeń: - wyjaśnia wpływ czynników przyrodniczych i pozaprzyrodniczych na rozwój rolnictwa na świecie - porównuje strukturę użytkowania ziemi w Polsce ze strukturą użytkowania ziemi w wybranych krajach - opisuje warunki i rejony upraw wybranych roślin oraz ich głównych producentów - dostrzega różnicę między chowem intensywnym a chowem ekstensywnym - omawia czynniki przyrodnicze wpływające na rozmieszczenie pogłowia zwierząt gospodarskich na świecie - omawia przestrzenne zróżnicowanie wskaźnika lesistości na świecie i w Polsce - przedstawia sposoby wykorzystania lasów na świecie - opisuje wielkość i znaczenie rybołówstwa na świecie - omawia znaczenie akwakultury w gospodarce morskiej świata	Uczeń: - opisuje zróżnicowanie przyrodniczych warunków produkcji rolnej w wybranym kraju lub regionie - omawia zmiany w strukturze użytkowania ziemi na świecie - omawia warunki i rejony uprawy oraz głównych producentów zbóż, roślin przemysłowych, bulwiastych i korzeniowych - omawia uprawę warzyw i owoców oraz używek na świecie - omawia czynniki gospodarcze i religijno-kulturowe wpływające na rozmieszczenie pogłowia zwierząt gospodarskich na świecie - charakteryzuje rozmieszczenie i wielkość pogłowia bydła, trzody chlewnej, owiec i drobiu na świecie - opisuje skutki rabunkowej i racjonalnej gospodarki leśnej w wybranych regionach świata - omawia wpływ rybołówstwa i akwakultury na równowagę w środowisku	Uczeń: - wyjaśnia zależność poziomu produkcji rolnej od warunków przyrodniczych i pozaprzyrodniczych na wybranych przykładach - porównuje obecny zasięg wybranych roślin uprawnych z obszarami ich pochodzenia - przedstawia tendencje zmian w pogłowie zwierząt gospodarskich na świecie - uzasadnia konieczność racjonalnego gospodarowania zasobami leśnymi na świecie - rozumie zasady zrównoważonej gospodarki leśnej i ochrony przyrody - dostrzega związek między wykorzystaniem zasobów biologicznych mórz i wód śródlądowych a potrzebą zachowania równowagi w ekosystemach wodnych

• podaje kraje, w których rybołówstwo odgrywa istotną rolę • wymienia najczęściej poławiane organizmy wodne				
V. Przemysł				
Uczeń: • wyjaśnia, czym jest <i>przemysł</i> • wymienia czynniki lokalizacji przemysłu • przedstawia działy przemysłu high-tech • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>industrializacja, dezindustrializacja, reindustrializacja</i> • podaje przykłady procesów dezindustrializacji na świecie • wymienia źródła energii na świecie w podziale na odnawialne i nieodnawialne • wymienia główne surowce energetyczne i przykłady ich wykorzystania • wymienia największych na świecie producentów surowców energetycznych • wyjaśnia, na czym polega <i>bilans energetyczny</i> • podaje największych producentów energii elektrycznej • wymienia rodzaje elektrowni wytwarzających energię ze źródeł odnawialnych i nieodnawialnych • wymienia pozytywne i negatywne skutki rozwoju energetyki jądrowej	Uczeń: • przyporządkowuje rodzaj lokalizacji przemysłu do zakładów przemysłowych • podaje cechy przemysłu tradycyjnego i jego rozmieszczenie na świecie • wymienia cechy przemysłu high-tech i jego rozmieszczenie na świecie • wymienia cechy industrializacji, dezindustrializacji i reindustrializacji • podaje różnicę między industrializacją a reindustrializacją • omawia odnawialne źródła energii • opisuje nieodnawialne źródła energii • przedstawia strukturę produkcji energii na świecie • podaje zalety i wady elektrowni ciepłych i jądrowych • omawia zalety i wady wybranych elektrowni odnawialnych • wskazuje na mapie państwa posiadające elektrownie jądrowe • przedstawia wielkość produkcji energii elektrycznej wytwarzanej w elektrowniach jądrowych	Uczeń: • analizuje przyrodnicze i pozaprzyrodnicze czynniki lokalizacji przemysłu na świecie • omawia stopień zależności lokalizacji przemysłu od bazy surowcowej i podaje przykłady tej zależności • porównuje cechy przemysłu tradycyjnego i przemysłu zaawansowanych technologii • omawia przyczyny i skutki dezindustrializacji • podaje przykłady przejawów reindustrializacji w Polsce i wybranych krajach Europy • przedstawia bilans energetyczny i jego zmiany na świecie • przedstawia zmiany w bilansie energetycznym Polski w XX w. i XXI w. • omawia gospodarcze znaczenie energii elektrycznej • opisuje zmiany w produkcji i w zużyciu energii elektrycznej na świecie • omawia rozwój energetyki jądrowej na świecie	Uczeń: • omawia wpływ czynników lokalizacji przemysłu na rozmieszczenie i rozwój wybranych działów przemysłu • omawia znaczenie przemysłu high-tech na świecie • omawia przyczyny i przebieg reindustrializacji • omawia przemiany przemysłu w Polsce w XX w. i XXI w. • omawia skutki rosnącego zapotrzebowania na energię • opisuje strukturę produkcji energii elektrycznej według rodzajów elektrowni na świecie, w wybranych krajach i w Polsce	Uczeń: • przedstawia przyczyny zmian roli czynników lokalizacji przemysłu • ocenia wpływ przemysłu zaawansowanych technologii na rozwój gospodarczy i jakość życia ludności • uzasadnia rolę procesów reindustrializacji na świecie, w Europie i w Polsce • przedstawia działania podejmowane na rzecz ograniczenia tempa wzrostu zużycia energii • analizuje wpływ struktury produkcji energii elektrycznej na bezpieczeństwo energetyczne państwa i środowisko geograficzne
VI. Usługi				
Uczeń: • klasyfikuje usługi • omawia usługi podstawowe i wyspecjalizowane • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>transport, infrastruktura transportowa</i> • przedstawia podział transportu • wymienia elementy infrastruktury • wyjaśnia znaczenie terminu <i>łączność</i> • przedstawia podział łączności • wyjaśnia, czym są gospodarka oparta	Uczeń: • porównuje strukturę zatrudnienia w usługach w Polsce ze strukturą zatrudnienia w wybranych krajach • omawia czynniki rozwoju transportu • wymienia zalety i wady różnych rodzajów transportu • przedstawia rozwój telefonii i jej różnicowanie na świecie • wymienia cechy społeczeństwa informacyjnego	Uczeń: • charakteryzuje poszczególne rodzaje transportu i ich uwarunkowania • opisuje sieć transportu na świecie • omawia czynniki rozwoju transportu w Polsce • omawia spadek znaczenia usług pocztowych i rozwój telekomunikacji komputerowej • podaje cechy gospodarki opartej na wiedzy	Uczeń: • wyjaśnia znaczenie poszczególnych rodzajów transportu w rozwoju społeczno-gospodarczym państw • przedstawia prawidłowości w różnicowaniu dostępu do internetu na świecie • opisuje rolę łączności w światowej gospodarce • omawia rozwój innowacyjności i gospodarki opartej na wiedzy	Uczeń: • przedstawia uwarunkowania rozwoju różnych rodzajów transportu w wybranych państwach świata i w Polsce • omawia znaczenie łączności w rozwoju społeczno-gospodarczym świata i w życiu codziennym • omawia przejawy i skutki kształtowania się społeczeństwa informacyjnego

na wiedzy, kapitał ludzki, społeczeństwo informacyjne - wymienia czynniki wpływające na rozwój gospodarki opartej na wiedzy - wymienia największe banki świata - wyjaśnia znaczenie terminów: <i>handel międzynarodowy (zagraniczny), eksport, import, bilans handlowy państwa</i> - podaje przykłady państw o dodatnim i ujemnym saldzie handlu międzynarodowego - wymienia najważniejsze produkty wymiany międzynarodowej - podaje największych światowych importerów i eksporterów - wyjaśnia znaczenie terminów: <i>turystyka, atrakcyjność turystyczna, walory turystyczne, infrastruktura turystyczna</i> - podaje państwa świata najliczniej odwiedzane przez turystów - wymienia państwa o największych wpływach z turystyki zagranicznej	- omawia różnicowanie dostępu do usług bankowych na świecie - przedstawia różnicowanie salda handlu międzynarodowego w wybranych państwach - podaje czynniki wpływające na strukturę towarową handlu zagranicznego państw - wymienia negatywne skutki rozwoju handlu międzynarodowego - wyjaśnia znaczenie terminów: <i>walory turystyczne, infrastruktura turystyczna, dostępność turystyczna</i>	- omawia rolę władz w gospodarce opartej na wiedzy - porównuje dostęp do internetu w gospodarstwach domowych w Polsce i wybranych krajach Unii Europejskiej - omawia różnicowanie usług edukacyjnych na świecie - opisuje kierunki międzynarodowej wymiany towarowej - przedstawia strukturę handlu zagranicznego Polski - charakteryzuje główne regiony turystyczne świata	w Polsce - omawia znaczenie usług edukacyjnych w rozwoju społeczno-gospodarczym świata - omawia rosnącą rolę usług finansowych na świecie - omawia rolę giełdy w systemach finansowych i gospodarkach państw - opisuje zasady sprawiedliwego handlu i wyjaśnia, dlaczego należy ich przestrzegać - omawia przyrodnicze i pozaprzyrodnicze walory turystyczne wpływające na atrakcyjność turystyczną wybranych regionów świata	- omawia znaczenie usług edukacyjnych i finansowych w rozwoju społeczno-gospodarczym świata - omawia znaczenie handlu w rozwoju społeczno-gospodarczym świata - omawia rozwój turystyki i jej wpływ na gospodarkę państw i na jakość życia mieszkańców regionów turystycznych
--	--	--	--	---

VII. Wpływ człowieka na środowisko

Uczeń: - wyjaśnia znaczenie terminu <i>antropopresja</i> - podaje przykłady zagrożeń dla środowiska przyrodniczego, wynikających z działalności człowieka - wymienia filary zrównoważonego rozwoju - podaje źródła zanieczyszczeń atmosfery spowodowane działalnością człowieka - wymienia typy smogu - wymienia gazy cieplarniane oraz główne źródła ich emisji - wymienia źródła zanieczyszczeń hydrosfery spowodowane działalnością człowieka - wymienia zagrożenia dla środowiska przyrodniczego jakie niesie działalność rolnicza - wymienia rodzaje górnictwa - wyjaśnia znaczenie terminu	Uczeń: - omawia zasady i filary zrównoważonego rozwoju - wymienia inne przykłady wpływu działalności człowieka na atmosferę (globalne ocieplenie, kwaśne opady, dziura ozonowa) - omawia zasoby wody na Ziemi i ich wykorzystanie - podaje przyczyny deficytu wody na świecie - przedstawia wpływ nadmiernego wypasu zwierząt na środowisko - wymienia zagrożenia związane z górnictwem - wyjaśnia, na czym polega rekultywacja terenów pogórnicznych - przedstawia wpływ awarii tankowców na środowisko przyrodnicze - wymienia cechy krajobrazu kulturowego terenów wiejskich i miast	Uczeń: - podaje przykłady nieracjonalnego gospodarowania zasobami środowiska przyrodniczego - opisuje smog typu londyńskiego i smog typu fotochemicznego - przedstawia wpływ monokultury rolnej na środowisko przyrodnicze - wyjaśnia wpływ działalności górniczej na litosferę i rzeźbę terenu - omawia wpływ kopalń na stosunki wodne - opisuje zmiany krajobrazu wywołane działalnością transportową - wymienia pozytywne i negatywne skutki dynamicznego rozwoju turystyki - omawia degradację krajobrazu rolniczego i miejskiego - omawia przykłady negatywnych zjawisk na obszarach zdegradowanych - opisuje rodzaje rewitalizacji i podaje	Uczeń: - omawia skutki wpływu człowieka na środowisko przyrodnicze - podaje skutki występowania smogu - przedstawia przyrodnicze i społeczno-gospodarcze skutki globalnego ocieplenia - omawia ingerencję człowieka w hydrosferę na przykładzie Wysokiej Tamy na Nilu i zaniku Jeziora Aralskiego - omawia wpływ chemizacji i mechanizacji rolnictwa na środowisko przyrodnicze - prezentuje wpływ melioracji na środowisko przyrodnicze na przykładzie Polski i świata - opisuje powstawanie leja depresyjnego - omawia wpływ górnictwa na pozostałe elementy krajobrazu - wyjaśnia wpływ transportu na warunki życia ludności	Uczeń: - dostrzega konflikt interesów w relacji człowiek – środowisko przyrodnicze - przedstawia przykłady rozwiązań konfliktu interesów w relacji człowiek – środowisko - proponuje przykłady działań, które sprzyjają ochronie atmosfery - ocenia wpływ inwestycji hydrotechnicznych na środowisko geograficzne - prezentuje na dowolnym przykładzie wpływ działalności rolniczej na środowisko przyrodnicze - omawia sposoby ograniczenia wpływu górnictwa na środowisko przyrodnicze - przedstawia możliwości stosowania w turystyce zasad zrównoważonego rozwoju - podaje przykłady działań służących ochronie krajobrazów kulturowych
--	--	---	--	---

<i>rekultywacja</i> - wymienia kierunki rekultywacji terenów pogórnich - wymienia zanieczyszczenia emitowane przez środki transportu - wyjaśnia znaczenie terminu <i>pojemność turystyczna</i> - wyjaśnia znaczenie terminu <i>krajobraz kulturowy</i> - wymienia czynniki kształtujące krajobraz kulturowy - wyjaśnia, czym jest degradacja krajobrazu - wyjaśnia znaczenie terminu <i>rewitalizacja</i> - podaje przykłady rewitalizacji	wymienia rodzaje rewitalizacji	przykłady	- omawia wpływ dynamicznego rozwoju turystyki na środowisko geograficzne - podaje przykłady zagrożeń krajobrazu kulturowego na świecie i w Polsce - omawia przykłady proekologicznych rozwiązań w działalności rolniczej, przemysłowej oraz usługowej	na świecie, w Polsce i w najbliższej okolicy przedstawia przykłady działań na rzecz środowiska
--	--	------------------	---	---

Wymagania edukacyjne na poszczególne oceny. *Oblicza geografii. Zakres podstawowy. Część 3*

Wymagania na poszczególne oceny				
na ocenę dopuszczającą	na ocenę dostateczną	na ocenę dobrą	na ocenę bardzo dobrą	na ocenę celującą
<u>30% - 50%</u> ▬	<u>51% - 67%</u> ▬	<u>68% - 83%</u> ▬	<u>84% - 95%</u> ▬	<u>96% - 100%</u> ▬
2	3	4	5	6
I. Różnicowanie środowiska przyrodniczego Polski				
Uczeń: • podaje wartość powierzchni Polski oraz długość granic • wymienia i wskazuje na mapie państwa graniczące z Polską • wskazuje współrzędne geograficzne najdalej wysuniętych punktów • wymienia obszary morskie wchodzące w skład terytorium Polski • wymienia na podstawie mapy tematycznej jednostki tektoniczne Europy • podaje przykłady państw europejskich, które leżą w obrębie różnych struktur geologicznych • przedstawia podział dziejów Ziemi na ery i okresy • przedstawia podział surowców mineralnych • wymienia nazwy surowców mineralnych i ich występowanie w regionie, w którym mieszka • wymienia cechy ukształtowania powierzchni Polski • wymienia czynniki wpływające na klimat Polski • wymienia termiczne pory roku • podaje na podstawie mapy tematycznej długość okresu wegetacyjnego i jego zróżnicowanie w Polsce • wskazuje na mapie wybrane rzeki Polski i podaje ich nazwy • podaje na podstawie mapy główne cechy sieci rzecznej w Polsce • wymienia największe i najgłębsze jeziora	Uczeń: • prezentuje na podstawie mapy ogólnogeograficznej charakterystyczne cechy położenia fizycznogeograficznego Polski • przedstawia podział Polski na regiony fizycznogeograficzne i wskazuje te regiony na mapie • prezentuje na podstawie mapy geologicznej przebieg strefy T-T na obszarze Europy • podaje przykłady ważnych wydarzeń geologicznych charakterystycznych dla każdej ery • wskazuje na mapie rozmieszczenie głównych zasobów surowców mineralnych w Polsce • wymienia nazwy surowców mineralnych występujących w regionie, w którym mieszka • odczytuje informacje z krzywej hipsograficznej Polski • wymienia na podstawie mapy zlodowacenia w Polsce i ich zasięgi • omawia na podstawie map klimatycznych i klimatogramów cechy klimatu Polski • wymienia masy powietrza kształtujące warunki pogodowe w Polsce • wskazuje obszary nadwyżek i niedoborów wody w Polsce • wymienia główne cechy sieci rzecznej w Polsce • wymienia zalety śródlądowego transportu wodnego • omawia na podstawie map tematycznych rozmieszczenie jezior w Polsce	Uczeń: • przedstawia charakterystyczne cechy położenia fizycznogeograficznego, matematycznego i geopolitycznego Polski • wymienia i wskazuje na mapie jednostki tektoniczne występujące na obszarze Polski • omawia na podstawie tabeli stratygraficznej najważniejsze wydarzenia z przeszłości geologicznej obszaru Polski • omawia znaczenie gospodarcze głównych zasobów surowców mineralnych Polski • przedstawia cechy rzeźby terenu Polski i jej pasowy układ • opisuje na podstawie infografiki formy rzeźby polodowcowej • omawia zróżnicowanie przestrzenne temperatury powietrza, opadów atmosferycznych i okresu wegetacyjnego w Polsce • porównuje na podstawie mapy klimatycznej zimowe i letnie temperatury powietrza w Polsce • przedstawia przyczyny niedoboru wody w wybranych regionach Polski • opisuje asymetrię dorzeczy Wisły i Odry oraz wyjaśnia jej przyczynę • porównuje na podstawie fotografii i planów jeziora morenowe i rynnowe oraz podaje ich przykłady • opisuje funkcje sztucznych zbiorników wodnych • podaje przyczyny różnego zasolenia wód powierzchniowych Morza Bałtyckiego • opisuje florę i faunę Morza Bałtyckiego	Uczeń: • opisuje na podstawie mapy ogólnogeograficznej cechy charakterystyczne terytorium oraz granic Polski • omawia na podstawie tabeli i mapy tematycznej główne cechy budowy platformy wschodnioeuropejskiej • wyjaśnia przyczyny zróżnicowania rozmieszczenia surowców mineralnych w Polsce • omawia wpływ budowy geologicznej na ukształtowanie powierzchni Polski • charakteryzuje poszczególne pasy ukształtowania powierzchni Polski • wykazuje wpływ czynników klimatotwórczych na klimat w Polsce • ocenia gospodarcze konsekwencje długości trwania okresu wegetacyjnego w różnych regionach Polski • podaje skutki niedoboru wody w wybranych regionach kraju • omawia główne typy genetyczne jezior • omawia znaczenie przyrodnicze, społeczne i gospodarcze (w tym turystyczne) jezior i sztucznych zbiorników w Polsce • ocenia stan środowiska przyrodniczego Bałtyku	Uczeń: • ocenia konsekwencje położenia fizycznogeograficznego, matematycznego i geopolitycznego Polski • charakteryzuje na podstawie informacji z różnych źródeł dowolny makroregion w Polsce • opisuje na podstawie mapy tektoniczno-geologicznej Europy budowę geologiczną Polski na tle europejskich jednostek geologicznych • omawia skutki orogenezy hercyńskiej w Europie • wyjaśnia geologiczne uwarunkowania tworzenia się i występowania surowców energetycznych • identyfikuje związki pomiędzy budową geologiczną Polski a głównymi cechami ukształtowania powierzchni • porównuje ukształtowanie powierzchni w pasie nizin i pasie pojezierzy oraz wyjaśnia przyczyny tych różnic • dokonuje na podstawie informacji z różnych źródeł analizy zasobów wodnych w swoim regionie • wyjaśnia, dlaczego północna część Polski ma większą jeziorność niż reszta kraju • omawia działania, które przyczyniają się do poprawy środowiska przyrodniczego wód Bałtyku

w Polsce i wskazuje je na mapie - wymienia na podstawie mapy największe sztuczne zbiorniki wodne w Polsce - wyjaśnia znaczenie terminu <i>jeziorność</i> - określa położenie Morza Bałtyckiego - charakteryzuje linię brzegową Morza Bałtyckiego - wskazuje na mapie główne zatoki, wyspy i cieśniny Morza Bałtyckiego	- wskazuje na mapie ogólnogeograficznej przykłady poszczególnych typów jezior - omawia czynniki wpływające na temperaturę wód powierzchniowych Morza Bałtyckiego - wskazuje najbardziej i najmniej zasolone rejony Morza Bałtyckiego	omawia formy ochrony Morza Bałtyckiego		
II. Ludność i urbanizacja w Polsce				
Uczeń: - podaje aktualną liczbę ludności w Polsce - wskazuje na mapie województwa i ich stolice - wymienia województwa o wysokim i niskim współczynniku przyrostu naturalnego - podaje cechy piramidy wieku i płci ludności Polski - podaje aktualną wartość wskaźnika gęstości zaludnienia w Polsce - wymienia na podstawie mapy gęstości zaludnienia regiony silnie i słabo zaludnione - wymienia obszary o dodatnim i ujemnym współczynniku salda migracji wewnętrznych w Polsce - wymienia największe skupiska Polonii na świecie - posługuje się terminami: <i>aktywny zawodowo, bierny zawodowo, bezrobotny, stopa bezrobocia</i> - wyjaśnia znaczenie terminu <i>współczynnik aktywności zawodowej</i> - wymienia ekonomiczne grupy wiekowe ludności - wymienia podstawowe jednostki osadnicze - posługuje się terminem <i>wskaźnik urbanizacji</i> - podaje nazwy największych miast Polski - podaje przykłady aglomeracji monocentrycznych i policentrycznych w Polsce - wymienia województwa wysoko i nisko zurbanizowane	Uczeń: - podaje przyczyny wyludniania się określonych regionów Polski - wymienia poszczególne szczeble podziału administracyjnego Polski - oblicza współczynnik przyrostu naturalnego - porównuje na podstawie wykresu średnią długość życia Polek i Polaków - podaje przyczyny zróżnicowania rozmieszczenia ludności w Polsce - omawia zróżnicowanie przestrzenne współczynnika salda migracji wewnętrznych w Polsce - podaje najważniejsze cechy migracji wewnętrznych w Polsce - wymienia czynniki wpływające na aktywność zawodową ludności - podaje różnice między miastem a wsią - prezentuje na podstawie mapy tematycznej przestrzenne zróżnicowanie wskaźnika urbanizacji w Polsce - wymienia główne funkcje miasta i podaje ich przykłady - charakteryzuje osadnictwo wiejskie w Polsce	Uczeń: - omawia na podstawie wykresu zmiany liczby ludności Polski - analizuje zmiany liczby ludności w miastach i na wsiach - omawia na podstawie mapy cechy podziału administracyjnego Polski - analizuje na podstawie wykresu zmiany współczynnika przyrostu naturalnego ludności w Polsce - podaje przyczyny starzenia się polskiego społeczeństwa - wymienia główne bariery osadnicze na obszarze Polski - omawia przyczyny migracji wewnętrznych w Polsce - wyjaśnia zmiany kierunków migracji wewnętrznych w Polsce - podaje główne kierunki współczesnych emigracji Polaków - oblicza współczynnik przyrostu rzeczywistego - analizuje na podstawie danych statystycznych strukturę zatrudnienia w Polsce - porównuje strukturę zatrudnienia we własnym województwie ze strukturą zatrudnienia w Polsce - określa przyczyny bezrobocia w Polsce - omawia najważniejsze cechy sieci osadniczej Polski - przedstawia czynniki rozwoju miast - opisuje współczesne funkcje wsi	Uczeń: - wyjaśnia przyczyny zmian liczby ludności Polski w latach 1946–2019 - omawia na podstawie mapy zmiany liczby ludności w poszczególnych województwach - przedstawia konsekwencje zmian liczby ludności Polski - przedstawia zróżnicowanie współczynnika przyrostu naturalnego według województw - omawia przyczyny małej liczby urodzeń w Polsce - omawia główne cechy struktury demograficznej Polski według płci i wieku - omawia na podstawie map tematycznych wpływ czynników przyrodniczych i pozaprzyrodniczych na rozmieszczenie ludności w Polsce - przedstawia pozytywne i negatywne skutki migracji zagranicznych Polaków - analizuje przyrost rzeczywisty ludności Polski w przedziale czasowym - porównuje na podstawie wykresu współczynnik aktywności zawodowej Polski z wartościami dla wybranych krajów - wyjaśnia przyczyny zmian struktury zatrudnienia ludności Polski - omawia zróżnicowanie przestrzenne stopy bezrobocia	Uczeń: - omawia przyczyny zmian liczby ludności w swoim województwie w XXI w. - prognozuje skutki współczesnych przemian demograficznych w Polsce dla rozwoju społeczno-gospodarczego kraju - wyjaśnia zmiany kształtu piramidy wieku i płci ludności Polski - omawia skutki nierównomiernego rozmieszczenia ludności w Polsce - opisuje przykłady wpływu ruchów migracyjnych na rozmieszczenie ludności w Polsce - wyказuje zależność struktury zatrudnienia od poziomu rozwoju gospodarczego poszczególnych regionów w naszym kraju - omawia sytuację na rynku pracy we własnej miejscowości (gminie, powiecie) - określa wpływ przemian społeczno-gospodarczych na procesy urbanizacyjne i osadnictwo wiejskie w Polsce

			w Polsce • analizuje wskaźnik urbanizacji w Polsce i podaje przyczyny jego zróżnicowania • charakteryzuje czynniki wpływające na współczesne przemiany polskich miast • omawia przyczyny zmian w osadnictwie wiejskim w Polsce	
III. Gospodarka Polski				
Uczeń: • wymienia na podstawie mapy obszary o najkorzystniejszych warunkach dla rozwoju rolnictwa w Polsce • wyjaśnia znaczenie terminu <i>rolnictwo ekologiczne</i> • wymienia mocne i słabe strony rolnictwa ekologicznego • podaje liczbę gospodarstw ekologicznych w poszczególnych województwach • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>system wolnorynkowy, prywatyzacja</i> • wyjaśnia znaczenie terminu <i>innowacyjna gospodarka</i> • wymienia najważniejsze rodzaje transportu w Polsce • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>węzeł transportowy, terminal transportowy</i> • wymienia główne węzły i terminale transportowe w Polsce • wymienia najważniejsze porty handlowe, pasażerskie i rybackie w Polsce • wymienia towary przeładowywane w polskich portach handlowych • wymienia walory przyrodnicze i kulturowe Polski • wyjaśnia znaczenie terminu <i>infrastruktura turystyczna</i>	Uczeń: • przedstawia regionalne zróżnicowanie przyrodniczych warunków rozwoju rolnictwa w Polsce • prezentuje na podstawie wykresu strukturę wielkościową gospodarstw rolnych w Polsce • omawia cechy systemu rolnictwa ekologicznego w Polsce • porównuje na podstawie wykresu liczbę gospodarstw ekologicznych oraz powierzchnię ekologicznych użytków rolnych w Polsce • omawia cechy polskiego przemysłu przed 1989 r. • omawia zróżnicowanie przestrzenne gęstości dróg według województw w Polsce • wskazuje na mapie Polski główne drogi wodne – rzeki, kanały • wymienia warunki rozwoju transportu wodnego • przedstawia cechy polskiej gospodarki morskiej • wymienia polskie obiekty znajdujące się na <i>Liście światowego dziedzictwa UNESCO</i> • wymienia główne rodzaje zabytków kultury materialnej i niematerialnej	Uczeń: • omawia przyrodnicze i pozaprzyrodnicze czynniki rozwoju rolnictwa w Polsce • analizuje udział i miejsce Polski w produkcji wybranych artykułów rolnych w Unii Europejskiej • przedstawia przyczyny rozwoju rolnictwa ekologicznego • podaje przyczyny przemian strukturalnych w przemyśle Polski po 1989 r. • omawia zmiany zatrudnienia w przemyśle według sektorów własności w Polsce • podaje przyczyny zmian w polskim transporcie • omawia zróżnicowanie sieci kolejowej w Polsce • charakteryzuje transport lotniczy w Polsce • porównuje na podstawie mapy ruch pasażerski w polskich portach lotniczych • omawia współczesne znaczenie morskich portów pasażerskich w Polsce • omawia strukturę przeładunków w głównych portach handlowych Polski • przedstawia czynniki warunkujące rozwój turystyki w Polsce • prezentuje na podstawie mapy zagospodarowanie turystyczne w różnych regionach Polski	Uczeń: • ocenia przyrodnicze warunki rozwoju rolnictwa we własnym regionie • charakteryzuje wybrane regiony rolnicze w Polsce • wskazuje cele certyfikacji żywności produkowanej w ramach systemu rolnictwa ekologicznego w Polsce • charakteryzuje skutki przemian strukturalnych w przemyśle Polski po 1989 r. • omawia na podstawie informacji z różnych źródeł wartość nakładów na działalność badawczo-rozwojową oraz ich dynamikę w Polsce • przedstawia przyczyny nierównomiernego rozwoju sieci kolejowej w Polsce • omawia rolę transportu w krajowej gospodarce • określa rolę transportu przesyłowego dla gospodarki Polski • charakteryzuje przemysł stoczniowy w Polsce • przedstawia stan rybactwa i przetwórstwa rybnego w Polsce • omawia znaczenie infrastruktury turystycznej i dostępności komunikacyjnej dla rozwoju turystyki • omawia rolę turystyki w krajowej gospodarce • ocenia walory przyrodnicze i kulturowe dla rozwoju turystyki	Uczeń: • analizuje wpływ czynników przyrodniczych i pozaprzyrodniczych na możliwości przemian w rolnictwie Polski • przedstawia pozytywne i negatywne skutki rozwoju rolnictwa ekologicznego w Polsce • ocenia wpływ przystąpienia Polski do Unii Europejskiej na rozwój przemysłu w naszym kraju • omawia znaczenie sieci transportu gospodarcze kraju • opisuje specjalizacje polskich portów morskich • określa znaczenie lotnictwa w komunikacji krajowej i międzynarodowej • wykorzystuje mapę do opisania atrakcji turystycznych na wybranej trasie

			wybranego regionu w Polsce	
IV. Stan środowiska i jego ochrona w Polsce				
Uczeń: - wymienia źródła zanieczyszczeń powietrza w Polsce - podaje przyczyny powstawania smogu - wymienia miasta w Unii Europejskiej najbardziej zanieczyszczone pyłami - wymienia rodzaje odpadów stanowiące zagrożenie dla środowiska - wyjaśnia główne motywy ochrony przyrody w Polsce - wymienia formy ochrony przyrody w Polsce - podaje na podstawie danych statystycznych liczbę obiektów będących poszczególnymi formami ochrony przyrody	Uczeń: - przedstawia wielkość emisji ważniejszych zanieczyszczeń powietrza w Polsce - podaje przyczyny zanieczyszczenia wód powierzchniowych i podziemnych - wskazuje na mapie przykłady parków narodowych, krajobrazowych i obszarów chronionego krajobrazu w Polsce	Uczeń: - charakteryzuje na wybranych przykładach zanieczyszczenie powietrza atmosferycznego w Polsce - przedstawia konsekwencje emisji zanieczyszczeń powietrza - wymienia przyczyny degradacji gleb - opisuje walory wybranych parków narodowych - wymienia proekologiczne działania na rzecz ochrony środowiska przyrodniczego	Uczeń: - wymienia sposoby ograniczenia zanieczyszczenia atmosfery - analizuje produkcję odpadów przemysłowych i komunalnych w Polsce według województw - wyjaśnia różnice w sposobie ochrony przyrody w parkach narodowych i rezerwach przyrody - wymienia przykłady współpracy międzynarodowej na rzecz ochrony przyrody	Uczeń: - wykorzystuje aplikację GIS do analizy stanu zanieczyszczenia powietrza w swoim regionie - uzasadnia konieczność podejmowania globalnych działań na rzecz ochrony atmosfery

Wymagania edukacyjne na poszczególne oceny: OB LICZA GEOGRAFII 3, zakres rozszerzony

Wymagania na poszczególne oceny				
na ocenę dopuszczającą	na ocenę dostateczną	na ocenę dobrą	na ocenę bardzo dobrą	na ocenę celującą
30% - 50%	51% - 67%	68% - 83%	84% - 95%	96% - 100%
I. Zróżnicowanie środowiska przyrodniczego Polski				
Uczeń: • podaje powierzchnię Polski oraz długość jej granic lądowych i morskich • wymienia państwa graniczące z Polską i wskazuje je na mapie • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>wyłączna strefa ekonomiczna, wody terytorialne, morskie wody wewnętrzne</i> • wskazuje na mapie geometryczny środek Polski • wyjaśnia znaczenie terminu <i>region fizycznogeograficzny</i> • wymienia na podstawie mapy geologicznej trzy wielkie struktury geologiczne, w których granicach leży terytorium Polski • przedstawia podział dziejów Ziemi na ery i okresy • przedstawia podział surowców mineralnych ze względu na zastosowanie • podaje nazwy i wysokości kulminacji w poszczególnych pasach rzeźby terenu • wymienia pasy rzeźby terenu w Polsce i wskazuje ich zasięg na mapie • wymienia formy polodowcowe występujące na obszarze Polski • wymienia klimatyczne pory roku • wymienia czynniki wpływające na klimat Polski • podaje średnie wartości temperatury powietrza, średnie roczne sumy opadów atmosferycznych i długość okresu wegetacyjnego oraz określa częstotść kierunków wiatru i liczbę dni z silnym wiatrem w Polsce na podstawie map tematycznych • wyjaśnia, czym jest bilans wodny • wymienia główne cechy sieci rzecznej w Polsce na podstawie mapy • wskazuje na mapie zlewiska i dorzecza głównych rzek Polski • wyjaśnia znaczenie terminu <i>jeziorność</i>	Uczeń: • wymienia na podstawie mapy najdalej wysunięte punkty w Polsce oraz podaje ich współrzędne geograficzne • opisuje przebieg granic Polski na podstawie mapy ogólnogeograficznej • podaje nazwy megaregionów i prowincji Polski i wskazuje je na mapie • wymienia jednostki tektoniczne występujące na obszarze Polski • podaje przykłady najważniejszych wydarzeń geologicznych w poszczególnych erach i okresach • wskazuje na mapie rozmieszczenie głównych surowców mineralnych Polski • podaje cechy ukształtowania powierzchni Polski • odczytuje informacje z krzywej hipsograficznej Polski • omawia zasięgi zlodowaceń na obszarze Polski na podstawie mapy • omawia cechy klimatu Polski na podstawie map klimatycznych i klimatogramów • wyjaśnia różnice między astronomicznymi, kalendarzowymi i klimatycznymi porami roku • wskazuje obszary nadwyżek i niedoborów wody w Polsce • przedstawia zróżnicowanie gęstości sieci rzecznej w Polsce na podstawie map tematycznych • opisuje rozmieszczenie jezior w Polsce • porównuje powierzchnię i głębokość głównych jezior Polski na podstawie danych statystycznych • przedstawia cechy Morza Bałtyckiego na podstawie mapy tematycznej • omawia zróżnicowanie zasolenia i temperatury powierzchniowej warstwy wody w Bałtyku • opisuje florę i faunę Bałtyku	Uczeń: • przedstawia charakterystyczne cechy położenia fizycznogeograficznego, matematyczno-geograficznego i geopolitycznego Polski • podaje nazwy podprowincji Polski i wskazuje je na mapie • opisuje jednostki tektoniczne występujące na obszarze Polski • omawia najważniejsze wydarzenia z przeszłości geologicznej Polski na podstawie tabeli stratygraficznej • omawia znaczenie gospodarcze głównych surowców mineralnych Polski (węgla kamiennego, węgla brunatnego, rud miedzi i soli kamiennej) • wymienia czynniki wpływające na ukształtowanie powierzchni Polski • omawia rozmieszczenie form polodowcowych na obszarze Polski na podstawie mapy • podaje różnice między krajobrazem młodoglacjalnym a krajobrazem staroglacjalnym • przedstawia wpływ mas powietrza na pogodę w Polsce • omawia zróżnicowanie przestrzenne temperatury powietrza, opadów atmosferycznych, okresu wegetacyjnego i wiatrów w Polsce • charakteryzuje zasoby wodne Polski • analizuje bilans wodny Polski w roku hydrologicznym • opisuje przyczyny niedoborów wody w Polsce • podaje przyczyny powstawania powodzi w Polsce • charakteryzuje główne typy genetyczne jezior Polski na wybranych przykładach • przedstawia typy sztucznych zbiorników wodnych i podaje ich przykłady	Uczeń: • ocenia konsekwencje położenia fizycznogeograficznego, matematyczno-geograficznego i geopolitycznego Polski • przedstawia charakterystyczne cechy makroregionu, w którym mieszka • przedstawia przebieg strefy T-T na obszarze Polski na podstawie mapy geologicznej • omawia znaczenie gospodarcze surowców mineralnych Polski • wyjaśnia przyczyny zróżnicowania rozmieszczenia surowców mineralnych w Polsce • charakteryzuje pasy rzeźby terenu • wyjaśnia, czym jest klimat peryglacjalny • wykazuje wpływ poszczególnych czynników klimatycznych na klimat Polski • przedstawia przyczyny i skutki niedoboru wody w wybranych regionach Polski • wymienia rodzaje powodzi występujących w Polsce • podaje przyczyny zróżnicowania gęstości sieci rzecznej w Polsce • omawia znaczenie jezior w Polsce • omawia funkcje sztucznych zbiorników w Polsce • charakteryzuje linię brzegową i typy wybrzeży Morza Bałtyckiego • omawia formy ochrony Morza Bałtyckiego	Uczeń: • analizuje zmiany terytorium oraz granic państwa polskiego na przestrzeni dziejów • przedstawia kryteria regionalizacji fizycznogeograficznej • przedstawia budowę geologiczną Polski na tle struktur geologicznych Europy • uzasadnia stwierdzenia, że Polska odznacza się skomplikowaną budową geologiczną • wyjaśnia uwarunkowania tworzenia się i występowania złóż surowców mineralnych • omawia występowanie głównych surowców mineralnych w regionie, w którym mieszka, i wyjaśnia, jak powstały ich złoża • identyfikuje związki między budową geologiczną Polski a głównymi cechami ukształtowania powierzchni • porównuje ukształtowanie powierzchni Polski z ukształtowaniem innych europejskich krajów • omawia procesy, które zachodziły na obszarach występowania klimatu peryglacjalnego i wyjaśnia ich wpływ na obecne ukształtowanie powierzchni Polski • analizuje zróżnicowanie klimatyczne Polski • przedstawia gospodarcze konsekwencje długości trwania okresu wegetacyjnego w różnych regionach Polski • analizuje zasoby wodne w regionie, w którym mieszka, na podstawie różnych źródeł informacji • wykazuje na przykładach zależność sieci rzecznej od budowy geologicznej i rzeźby terenu • podaje przyczyny nierównomiernego rozmieszczenia jezior w Polsce

- wymienia najmniejsze i największe jeziora w Polsce i wskazuje je na mapie - wymienia największe sztuczne zbiorniki w Polsce i wskazuje je na mapie - opisuje położenie Morza Bałtyckiego - podaje nazwy państw położonych nad Morzem Bałtyckim - wymienia wyspy Morza Bałtyckiego i podaje ich przynależność państwową - wymienia typy wybrzeży Morza Bałtyckiego - odczytuje z mapy średnie wartości zasolenia oraz temperatury powierzchniowej warstwy wody w Bałtyku		- omawia genezę Morza Bałtyckiego na podstawie map tematycznych - omawia czynniki wpływające na temperaturę wód powierzchniowych Morza Bałtyckiego na podstawie mapy - podaje przyczyny zróżnicowania zasolenia wód Morza Bałtyckiego na podstawie mapy		- wyjaśnia przyczyny dużej koncentracji sztucznych zbiorników w południowej części Polski - przedstawia i ocenia stan środowiska przyrodniczego wód Bałtyku - proponuje działania ograniczające ilość zanieczyszczeń przedostających się do Bałtyku
---	--	---	--	---

II. Związki między elementami środowiska przyrodniczego

Uczeń: - opisuje położenie i obszar Tatr - wskazuje na mapie przebieg granicy między Tatrami Wysokimi a Tatrami Zachodnimi - wymienia piętra klimatyczno-roślinne w Tatrach - wymienia góry średnie i góry niskie w Polsce - opisuje położenie gór średnich i niskich - wyjaśnia znaczenie terminu <i>flisz karpacki</i> - wymienia główne rzeki Sudetów na podstawie mapy - omawia położenie Gór Świętokrzyskich - wyjaśnia znaczenie terminu <i>gołoborza</i> - opisuje położenie i obszar pasa wyżyn - wyróżnia główne jednostki w pasie wyżyn i wskazuje je na mapie - opisuje położenie i obszar nizin - wymienia główne rzeki i sztuczne zbiorniki wodne pasa nizin - wymienia nazwy parków narodowych pasa nizin - wskazuje na mapie duże aglomeracje w pasie nizin - opisuje położenie i obszar pasa pojezierzy - wymienia regiony wchodzące w skład pojezierzy - wymienia największe kompleksy leśne pojezierzy i podaje nazwy krain, na których obszarze się one znajdują - wymienia największe jeziora pasa pojezierzy ii wskazuje je na mapie - opisuje położenie, obszar i granice pasa pobrzeży - wyróżnia krainy wchodzące w skład pasa pobrzeży - wymienia nadmorskie miejscowości i podaje ich funkcje	Uczeń: - wymienia czynniki wpływające na krajobraz Tatr - przedstawia podział Tatr - wymienia formy rzeźby wysokogórskiej - charakteryzuje wody powierzchniowe Tatr - opisuje świat zwierząt w Tatrach - opisuje florę i faunę Bieszczad - wymienia pasma górskie Sudetów - opisuje klimat i roślinność Sudetów - omawia warunki klimatyczne występujące w Górach Świętokrzyskich - opisuje rzeźbę krasową na Wyżynie Krakowsko-Częstochowskiej na podstawie infografiki - wymienia główne surowce mineralne występujące na wyżynach - podaje cechy krajobrazu starogłacialnego - charakteryzuje wody powierzchniowe w pasie nizin - omawia warunki klimatyczne występujące w pasie nizin - wymienia najważniejsze elementy środowiska przyrodniczego parków narodowych pasa nizin - podaje cechy krajobrazu młodogłacialnego na obszarze pojezierzy - opisuje warunki klimatyczne występujące na pojezierzach - opisuje cechy krajobrazu pasa pobrzeży - wymienia czynniki rzeźbotwórcze wpływające na rzeźbę poszczególnych regionów pasa pobrzeży - charakteryzuje wody powierzchniowe w pasie pobrzeży	Uczeń: - wymienia formy polodowcowe i formy krasowe występujące w Tatrach - wymienia cechy klimatu Tatr - charakteryzuje działalność gospodarczą w Tatrach - opisuje korzyści i zagrożenia związane z rozwojem turystyki w Tatrach - omawia piętrowość roślinną w Bieszczadach - omawia cechy środowiska przyrodniczego Sudetów - wymienia skały dominujące w budowie geologicznej poszczególnych pasm sudeckich - charakteryzuje poszczególne pasma Sudetów - charakteryzuje krajobraz gór niskich - omawia cechy środowiska przyrodniczego Gór Świętokrzyskich - charakteryzuje cechy środowiska przyrodniczego pasa wyżyn - opisuje złodowacenia na obszarze pasa nizin - przedstawia rzeźbę pasa nizin - charakteryzuje gleby równin starogłacialnych na podstawie profili glebowych - omawia złodowacenia na obszarze pojezierzy - omawia wpływ łądolodu na rzeźbę pojezierzy - charakteryzuje użytkowanie terenu na pojezierzach - przedstawia czynniki wpływające na rzeźbę pasa pobrzeży - charakteryzuje środowisko przyrodnicze poszczególnych regionów pasa pobrzeży - charakteryzuje typy wybrzeży Morza Bałtyckiego - omawia wpływ Morza Bałtyckiego na klimat pobrzeży - opisuje działalność gospodarczą w pasie pobrzeży	Uczeń: - omawia budowę geologiczną Tatr na podstawie schematu - omawia wpływ procesów zewnętrznych na rzeźbę Tatr - porównuje środowisko przyrodnicze Tatr Wysokich ze środowiskiem przyrodniczym Tatr Zachodnich - omawia budowę geologiczną Sudetów jako przykładu gór zrębowych - omawia budowę geologiczną Gór Świętokrzyskich - charakteryzuje dzieje geologiczne pasa wyżyn - opisuje zróżnicowanie środowiska przyrodniczego pasa wyżyn - przedstawia warunki powstawania węgla kamiennego - wyjaśnia wpływ łądolodu na środowisko nizin - omawia proces powstawania pradolin i ich przebieg na obszarze pasa nizin na podstawie mapy - wyjaśnia genezę pól wydmywanych występujących w pasie nizin - porównuje warunki klimatyczne Niziny Śląskiej z warunkami klimatycznymi Niziny Północnopodlaskiej - omawia wpływ budowy geologicznej na występowanie surowców mineralnych i wód głębinowych w pasie nizin - omawia wpływ budowy geologicznej pojezierzy na gleby i roślinność - omawia zależności między poszczególnymi elementami środowiska przyrodniczego w pasie pojezierzy	• Uczeń: - omawia rozmieszczenie lodowców w Tatrach w plejstocenie na podstawie dostępnych źródeł informacji - przedstawia czynniki decydujące o zmianach szaty roślinnej wraz ze wzrostem wysokości nad poziomem morza - porównuje granice pięter klimatyczno-roślinnych w Sudetach i Tatrach - przedstawia różnice między cechami środowiska przyrodniczego Sudetów, Gór Świętokrzyskich i Bieszczad - opisuje wpływ skał węglanowych i lessowych na inne elementy środowiska przyrodniczego - opisuje czynniki przyrodnicze, które wpłynęły na gospodarowanie w pasie wyżyn - wyjaśnia związek między budową geologiczną nizin a zagospodarowaniem tego obszaru - przedstawia zależność między budową geologiczną pojezierzy a ich zagospodarowaniem - porównuje krajobraz młodogłacialny z krajobrazem starogłacialnym (uwzględnia między innymi wysokości bezwzględne, formy terenu i wody powierzchniowe) - omawia podobieństwa i różnice między środowiskiem przyrodniczym pojezierzy a środowiskiem przyrodniczym pobrzeży
--	---	--	---	---

			• opisuje etapy powstawania delty Wisły na obszarze Żuław Wiślanych • omawia procesy powstawania mierzei i klifu na podstawie schematu • charakteryzuje środowisko przyrodnicze Żuław Wiślanych	
III. Krajobrazy Polski				
Uczeń: • wyjaśnia znaczenie terminu <i>krajobraz</i> • wymienia czynniki kształtujące wybrane typy krajobrazów • wymienia cechy krajobrazu przyrodniczego • podaje przykłady krajobrazu przyrodniczego • wyjaśnia znaczenie terminu <i>krajobraz kulturowy</i> • podaje przykłady krajobrazu kulturowego • wymienia cechy krajobrazu mozaikowego	Uczeń: • wymienia elementy krajobrazu • wymienia typy krajobrazów przyrodniczych i podaje ich przykłady • opisuje krajobraz leśny zbliżony do pierwotnego na przykładzie Puszczy Białowieskiej • wymienia cechy krajobrazu górskiego ponad granicą lasu, torfowisk wysokich i muraw na przykładzie Karkonoszy • podaje główne cechy krajobrazu turni na przykładzie Tatr • podaje cechy krajobrazu kulturowego • podaje cechy krajobrazu wiejskiego na przykładzie Rostocza • podaje cechy krajobrazu małomiasteczkowego na przykładzie Tykocina • wymienia elementy krajobrazu komunikacyjnego na podstawie fotografii	Uczeń: • przedstawia podział krajobrazów ze względu na stopień przekształcenia środowiska • porównuje krajobraz przyrodniczy z krajobrazem kulturowym • charakteryzuje krajobrazy przyrodniczo-kulturowe • charakteryzuje krajobrazy jeziorne i bagienno-łukowe i podaje obszary ich występowania • opisuje cechy krajobrazu podmiejskiego i rezydencjalnego na przykładzie podwarszawskich miejscowości • opisuje cechy krajobrazu przemysłowego na wybranym przykładzie	Uczeń: • charakteryzuje krajobrazy wyróżnione ze względu na rzeźbę terenu • charakteryzuje czynniki zagrażające krajobrazom • przedstawia główne cechy wybranych krajobrazów przyrodniczych • wymienia czynniki wpływające na zachowanie krajobrazów zbliżonych do pierwotnych • charakteryzuje krajobraz kulturowy wielkich miast Polski na przykładzie Warszawy • charakteryzuje krajobraz górniczy na przykładzie kopalni w Bełchatowie	Uczeń: • omawia rolę krajobrazu w życiu człowieka • opisuje krajobraz dominujący w regionie, w którym mieszka, oraz ocenia stopień jego przekształcenia w wyniku antropopresji • rozpoznaje na podstawie materiałów źródłowych, np. map, fotografii i obrazów satelitarnych, wybrane krajobrazy przyrodnicze i kulturowe • prezentuje przykłady działań służących zachowaniu walorów krajobrazów przyrodniczych i kulturowych oraz zapobieganiu ich degradacji
IV. Ludność i urbanizacja w Polsce				
Uczeń: • podaje aktualną liczbę ludności w Polsce • wymienia województwa w Polsce i wskazuje je na mapie • wyjaśnia znaczenie terminu <i>depopulacja</i> • wymienia obszary w Polsce o dodatnim i ujemnym współczynniku przyrostu naturalnego na podstawie mapy • wyjaśnia znaczenie terminu <i>współczynnik dzietności</i> • wymienia obszary o najwyższym wskaźniku starości demograficznej • wyjaśnia znaczenie terminu <i>współczynnik feminizacji</i> • podaje cechy piramidy wieku i płci ludności Polski • podaje wartość wskaźnika gęstości zaludnienia w Polsce • wymienia regiony silnie i słabo zaludnione na podstawie mapy gęstości zaludnienia • wymienia obszary o dodatnim i ujemnym saldzie migracji wewnętrznych w Polsce • wymienia państwa, w których żyje najliczniejsza Polonia, i wskazuje je na mapie • wyjaśnia znaczenie terminów <i>mniejszość narodowa</i> i <i>mniejszość etniczna</i> • wymienia mniejszości narodowe i mniejszości	Uczeń: • analizuje zmiany liczby ludności w Polsce w danym przedziale czasowym • oblicza wskaźnik dynamiki zmian liczby ludności • przedstawia trójstopniowy podział administracyjny Polski • oblicza współczynnik przyrostu naturalnego na wybranym przykładzie • przedstawia przestrzenne zróżnicowanie wskaźnika starości demograficznej na podstawie mapy • przedstawia regionalne zróżnicowanie współczynnika feminizacji na podstawie mapy • oblicza współczynnik feminizacji • podaje przyczyny zróżnicowania rozmieszczenia ludności w Polsce • oblicza wskaźnik gęstości zaludnienia • podaje przyczyny migracji wewnętrznych w Polsce • omawia współczynnik salda migracji wewnętrznych w Polsce na podstawie mapy • wymienia państwa, do których migrują Polacy w XXI w. • oblicza współczynnik przyrostu rzeczywistego • podaje główne kierunki i wielkość współczesnych emigracji Polaków • przedstawia współczesną strukturę	Uczeń: • omawia zmiany liczby ludności Polski po II wojnie światowej • omawia skutki depopulacji • analizuje współczynnik przyrostu naturalnego w Polsce w wybranych latach na podstawie wykresu • omawia współczynnik dzietności w Polsce w latach 1960–2019 na podstawie wykresu • podaje przyczyny zmian przyrostu naturalnego w Polsce w ostatnich trzech dekadach • podaje przyczyny starzenia się polskiego społeczeństwa • omawia wpływ czynników przyrodniczych na rozmieszczenie ludności w Polsce na podstawie map tematycznych • omawia zróżnicowanie przestrzenne salda migracji wewnętrznych w Polsce • omawia przyczyny migracji zagranicznych w Polsce w ujęciu historycznym • omawia wielkość migracji zagranicznych na pobyt stały w Polsce na podstawie wykresu • przedstawia przestrzenne zróżnicowanie mniejszości narodowych i etnicznych w Polsce • charakteryzuje wybrane grupy etnograficzne w Polsce • przedstawia współczesną strukturę	Uczeń: • analizuje regionalne zróżnicowanie dynamiki zmian liczby ludności na podstawie danych statystycznych • przedstawia zmiany przyrostu naturalnego w Polsce w drugiej połowie XX w. i na początku XXI w. na podstawie wykresu • charakteryzuje zachowania prokreacyjne Polaków i przestrzenne zróżnicowanie tych zachowań • wykazuje związek zachowań prokreacyjnych Polaków z uwarunkowaniami społeczno-kulturowymi • wyjaśnia zmiany kształtu piramidy wieku i płci ludności Polski oraz porównuje ją z piramidami wieku i płci ludności innych państw • wykazuje wpływ czynników społeczno-ekonomicznych i historyczno-politycznych na rozmieszczenie ludności w Polsce na podstawie dostępnych źródeł informacji • omawia skutki nierównomiernego rozmieszczenia ludności w Polsce	Uczeń: • prognozuje wpływ współczesnych przemian demograficznych w Polsce na rozwój społeczno-gospodarczego kraju • analizuje zmiany przyrostu naturalnego i przyrostu rzeczywistego ludności Polski na podstawie dostępnych źródeł informacji • przedstawia działania przeciwdziałające wyludnianiu się niektórych obszarów Polski podejmowane na szczeblu rządowym i samorządowym • przedstawia przyczyny niewielkiego zróżnicowania narodowo-etnicznego ludności Polski • wyjaśnia wpływ starzenia się polskiego społeczeństwa na rynek pracy • opisuje działania państwa na rzecz ograniczania ubóstwa • analizuje wyniki wyborów w regionie, w którym mieszka, na podstawie danych PKW • porównuje frekwencję i wyniki ostatnich wyborów do Sejmu RP w regionie, w którym mieszka, z wynikami w całej Polsce • wyjaśnia wpływ przemian społecznych i gospodarczych na przebieg urbanizacji

etniczne w Polsce • wyjaśnia znaczenie terminu <i>region etnograficzny</i> • wymienia regiony etnograficzne na podstawie mapy • wymienia ekonomiczne grupy wiekowe ludności • wyjaśnia znaczenie terminu aktywność ekonomiczna • omawia strukturę ludności Polski według aktywności ekonomicznej w 2019 r. na podstawie danych statystycznych • wymienia sektory gospodarki • wyjaśnia znaczenie terminów <i>podaż pracy i popyt na pracę</i> • wymienia wskaźniki dotyczące oceny poziomu życia ludności • wyjaśnia znaczenie terminu <i>ubóstwo</i> • wymienia wskaźniki ubóstwa • wymienia organy władzy publicznej wybierane w demokratycznych wyborach w Polsce • wymienia główne opcje polityczne w Polsce • wymienia województwa o wysokim i o niskim wskaźniku urbanizacji • wymienia miasta według grup wielkościowych na podstawie wykresu • wymienia najludniejsze miasta Polski i wskazuje na mapie • wymienia cechy wiejskiej sieci osadniczej • wymienia wybrane typy genetyczne kształtów wsi	narodowościowo-etniczną w Polsce na podstawie danych statystycznych • przedstawia zróżnicowanie etnograficzne ludności Polski na podstawie materiałów źródłowych • wymienia mierniki poziomu aktywności zawodowej ludności Polski • podaje przyczyny zmian w strukturze zatrudnienia ludności Polski • wymienia czynniki wpływające na poziom życia • wyjaśnia różnice między referendum ogólnokrajowymi a referendum lokalnymi • omawia wskaźnik urbanizacji w Polsce i jego regionalne zróżnicowanie na podstawie danych statystycznych i mapy tematycznej • omawia funkcje polskich miast i podaje ich przykłady • podaje przykłady aglomeracji miejskich • podaje różnice między aglomeracją monocentryczną a aglomeracją policentryczną • wyjaśnia znaczenie terminu <i>inteligentne miasta</i> i podaje przykłady inteligentnych miast • wyjaśnia, na czym polega gettoizacja przestrzeni miejskiej • podaje wady i zalety życia na wsi	narodowościowo-etniczną w Polsce • charakteryzuje mierniki poziomu aktywności zawodowej ludności Polski • omawia formy zatrudnienia w Polsce • przedstawia rozkład wysokości wynagrodzeń brutto w Polsce na podstawie wykresu i mapy tematycznej • analizuje zróżnicowanie bezrobocia w Polsce na podstawie mapy • omawia zróżnicowanie regionalne wskaźników dotyczących poziomu życia w Polsce na podstawie map tematycznych • porównuje subiektywny wskaźnik poziomu zadowolenia z życia w miastach i na wsi na podstawie danych statystycznych • analizuje frekwencję wyborczą w Polsce na podstawie wykresu • przedstawia preferencje wyborcze Polaków na podstawie wykresu • wyjaśnia uwarunkowania współczesnych procesów urbanizacyjnych w Polsce • przedstawia przestrzenne zróżnicowanie procesów urbanizacyjnych w Polsce na podstawie danych statystycznych • opisuje czynniki warunkujące jakość życia w polskich miastach • charakteryzuje <i>genius loci</i> miasta • charakteryzuje wybrane typy genetyczne kształtów wsi w Polsce • omawia cechy strefy podmiejskiej • wskazuje negatywne skutki rozwoju strefy podmiejskiej	• przedstawia główne motywy migracji Polaków na początku XXI w. • analizuje przyrost rzeczywisty ludności Polski i jego składowe na podstawie wykresu • wyjaśnia przyczyny zróżnicowania etnograficznego ludności Polski • porównuje wartości współczynnika aktywności zawodowej i stopy bezrobocia w Polsce z wartościami tych wskaźników w wybranych krajach UE • analizuje zmiany struktury zatrudnienia w Polsce na podstawie danych statystycznych • wyjaśnia na przykładach przyczyny i skutki bezrobocia w Polsce • porównuje poziom życia ludności w Polsce z poziomem życia w innych krajach na podstawie dostępnych źródeł informacji • analizuje przestrzenne zróżnicowanie frekwencji wyborczej w Polsce na podstawie map • analizuje przestrzenne zróżnicowanie wyników wyborów parlamentarnych w 2019 r. na podstawie map • opisuje na przykładach układy urbanistyczne miast powstałych w różnych okresach historycznych • przedstawia działania związane z rewitalizacją podupadłych dzielnic miast • przedstawia zróżnicowanie wiejskiej sieci osadniczej w Polsce na podstawie mapy • omawia przyczyny zmian w osadnictwie wiejskim w Polsce • przedstawia demograficzne i społeczne przemiany na obszarach wiejskich • omawia funkcjonalne i przestrzenne przemiany na obszarach wiejskich	w Polsce po II wojnie światowej • omawia przyczyny i konsekwencje gettoizacji przestrzeni miejskiej • wykazuje zależność między zmianami w osadnictwie wiejskim a przemianami społeczno-gospodarczymi zachodzącymi w Polsce
---	---	--	---	---

V. Gospodarka Polski

Uczeń: • wymienia przyrodnicze warunki rozwoju rolnictwa • wymienia pozaprzyrodnicze czynniki rozwoju rolnictwa • wyjaśnia znaczenie terminu <i>rolnictwo ekologiczne</i> • podaje liczbę ekologicznych gospodarstw w Polsce • wymienia cechy żywności ekologicznej	Uczeń: • wymienia obszary w Polsce o najkorzystniejszych warunkach rozwoju rolnictwa • podaje cechy rolnictwa ekologicznego • opisuje zmiany liczby gospodarstw ekologicznych w Polsce • podaje przyczyny nierównomiernego rozmieszczenia zakładów przemysłowych w Polsce • określa miejsce Polski w światowej produkcji	Uczeń: • omawia rolę rolnictwa w polskiej gospodarce • przedstawia przyrodnicze warunki rozwoju rolnictwa w Polsce na podstawie danych statystycznych • przedstawia pozaprzyrodnicze czynniki rozwoju rolnictwa w Polsce na podstawie danych statystycznych • przedstawia rozwój rolnictwa ekologicznego w Polsce po przystąpieniu naszego kraju do UE	Uczeń: • omawia regionalne zróżnicowanie przyrodniczych warunków rozwoju rolnictwa na podstawie mapy • omawia regionalne zróżnicowanie pozaprzyrodniczych czynników rozwoju rolnictwa na podstawie mapy • przedstawia pozytywne i negatywne skutki rozwoju rolnictwa ekologicznego	Uczeń: • analizuje wpływ warunków przyrodniczych i czynników pozaprzyrodniczych na możliwości przemian w rolnictwie Polski • omawia znaczenie rolnictwa ekologicznego w dobie zmian klimatu • uzasadnia potrzebę kontrolowania gospodarstw produkujących żywność ekologiczną • przedstawia perspektywy rozwoju
--	---	--	---	--

• wyjaśnia, na czym polegała transformacja gospodarcza po 1989 r. • wyjaśnia, na czym polegała restrukturyzacja przemysłu • wymienia najważniejsze działy przemysłu high-tech w Polsce • wymienia rodzaje transportu funkcjonujące w Polsce • wymienia główne porty lotnicze w Polsce • wymienia główne węzły i terminale transportowe w Polsce i wskazuje je na mapie • wymienia rodzaje działalności gospodarczej zaliczane do gospodarki morskiej • wskazuje na mapie główne porty handlowe i pasażerskie na polskim wybrzeżu • wskazuje na mapie główne porty rybackie na polskim wybrzeżu • przedstawia walory przyrodnicze sprzyjające rozwojowi turystyki w Polsce • wymienia główne obszary turystyczne Polski	przemysłowej na podstawie danych statystycznych • wymienia czynniki decydujące o lokalizacji zakładów przemysłu zaawansowanych technologii w Polsce • opisuje zróżnicowanie gęstości dróg kołowych według województw oraz przebieg autostrad i dróg ekspresowych w Polsce • opisuje zróżnicowanie gęstości sieci kolejowej w Polsce • wymienia grupy ładunkowe, w których przeładunku specjalizują się poszczególne porty morskie • przedstawia walory kulturowe sprzyjające rozwojowi turystyki w Polsce	• omawia przestrzenne rozmieszczenie gospodarstw ekologicznych w Polsce • omawia strukturę ekologicznych użytków rolnych • opisuje cechy socjalistycznej gospodarki • podaje przyczyny przemian w przemyśle Polski po 1989 r. • przedstawia uwarunkowania rozwoju przemysłu high-tech w Polsce • charakteryzuje czynniki decydujące o lokalizacji przemysłu zaawansowanych technologii w Polsce • przedstawia rozmieszczenie ośrodków przemysłu zaawansowanych technologii w Polsce • omawia znaczenie działalności badawczo-rozwojowej w rozwoju przemysłu high-tech • podaje przyczyny zmian w polskim transporcie w ostatnich trzech dekadach • opisuje rozwój transportu samochodowego w Polsce • przedstawia lokalizację sieci tramwajowych oraz systemu metra w Polsce • omawia czynniki wpływające na rozwój transportu śródlądowego w Polsce • charakteryzuje transport lotniczy w Polsce • omawia transport przesyłowy w Polsce • przedstawia obroty ładunkowe w polskich portach morskich na podstawie danych statystycznych • ocenia walory przyrodnicze warunkujące rozwój turystyki w Polsce • przedstawia polskie obiekty znajdujące się na <i>Liście UNESCO</i>	• wskazuje cele certyfikacji żywności produkowanej w ramach systemu rolnictwa ekologicznego w Polsce • przedstawia rozwój i strukturę polskiego przemysłu do II wojny światowej • przedstawia charakter przemian w polskim przemyśle po 1989 r. • wyjaśnia skutki przemian w polskim przemyśle po 1989 r. • porównuje wydatki na działalność badawczo-rozwojową w Polsce z wydatkami na tę działalność w innych krajach UE • omawia działalność parku technologicznego na przykładzie Pomorskiego Parku Naukowo-Technologicznego Gdynia • omawia zmiany w polskim transporcie w XX i XXI w. • podaje przyczyny nierównomiernej gęstości sieci kolejowej na podstawie mapy • ocenia poziom rozwoju transportu kolejowego w Polsce • porównuje transport kolejowy i samochodowy w Polsce z transportem kolejowym i samochodowym w Unii Europejskiej • omawia transport przesyłowy w Polsce • omawia stan polskiej floty handlowej na podstawie danych statystycznych • przedstawia przemiany zachodzące w przemyśle stoczniowym w Polsce • ocenia walory kulturowe warunkujące rozwój turystyki w Polsce • analizuje stan infrastruktury turystycznej w Polsce • projektuje trasę wycieczki uwzględniającą atrakcje turystyczne w wybranej miejscowości lub w wybranym regionie	przemysłu w Polsce • ocenia wpływ przystąpienia Polski do UE na rozwój przemysłu w naszym kraju • określa znaczenie sieci transportu dla gospodarki kraju • prezentuje wartość obiektów stanowiących dziedzictwo kulturowe Polski na przykładzie wybranego regionu lub szlaku turystycznego
VI. Stan środowiska i jego ochrona w Polsce				

Uczeń: - wymienia rodzaje zanieczyszczeń powietrza - wyjaśnia, na czym polega eutrofizacja wód - wyjaśnia znaczenie terminu <i>degradacja gleb</i> - wyjaśnia, dlaczego należy chronić środowisko przyrodnicze - wymienia formy ochrony przyrody w Polsce na podstawie mapy - wymienia parki narodowe w Polsce - wymienia przykłady gatunków roślin i zwierząt objętych ochroną	Uczeń: - podaje przyczyny zanieczyszczenia powietrza w Polsce - podaje przyczyny zanieczyszczenia wód - wymienia przyczyny degradacji gleb - wymienia parki narodowe w Polsce - wymienia elementy środowiska podlegające ochronie w poszczególnych parkach narodowych w Polsce - wymienia rodzaje obszarów chronionych w Polsce - wymienia indywidualne formy ochrony przyrody w Polsce	Uczeń: - omawia stan środowiska przyrodniczego w Polsce i jego zmiany w XX i XXI w. - wskazuje różnice w składzie ścieków przemysłowych i ścieków komunalnych - wymienia rodzaje odpadów stanowiących zagrożenie dla środowiska - omawia wybrane zanieczyszczenia powietrza w Polsce według źródeł ich emisji - opisuje działania podejmowane na rzecz rekultywacji gleb w Polsce - prezentuje przykłady działań na rzecz ochrony przyrody podejmowanych w Polsce - przedstawia przestrzenne rozmieszczenie form ochrony przyrody w Polsce - opisuje walory środowiskowe poszczególnych parków narodowych w Polsce	Uczeń: - omawia zmiany stanu środowiska w Polsce w XX i XXI w. - podaje przyczyny zmniejszania się emisji zanieczyszczeń powietrza w Polsce - analizuje wielkość produkcji odpadów przemysłowych i komunalnych w Polsce - prezentuje zadania instytucji powołanych do oceny stanu środowiska - wyjaśnia, na czym polegają restytucja gatunków i reintrodukcja - przedstawia międzynarodowe formy ochrony przyrody	Uczeń: - zdobywa informacje dotyczące szkód w środowisku i zanieczyszczeń powierzchni ziemi w regionie, w którym mieszka - dokonuje analizy stanu środowiska w Polsce i w regionie, w którym mieszka, oraz przedstawia wnioski z tej analizy na podstawie danych statystycznych i aplikacji GIS - uzasadnia potrzebę ochrony środowiska przyrodniczego Polski - znajduje w internecie informacje dotyczące form ochrony przyrody w Polsce
VII. Badania i obserwacje terenowe				
Uczeń: - wybiera zakład usługowy lub przedsiębiorstwo, które będzie przedmiotem badań - wybiera rodzaj usług, które będą oceniane pod kątem dostępności i jakości oraz obszar badań - wyszukuje strony i portale internetowe, które mogą być pomocne przy analizie zmian w układzie przestrzennym i wyglądzie zabudowy - określa cele rewitalizacji - wyjaśnia, na czym polega analiza SWOT	Uczeń: - zbiera informacje o przedsiębiorstwie lub zakładzie usługowym - przygotowuje ankietę do analizy dostępności usług - dokonuje obserwacji wybranego terenu i rozpoznaje elementy krajobrazu, sporządza dokumentację fotograficzną oraz notatki - zbiera informacje niezbędne do analizy zmian w układzie przestrzennym i wyglądzie zabudowy z różnych źródeł dostępnych w internecie - zbiera informacje na temat pomyślnie przeprowadzonej rewitalizacji obszarów zdegradowanych, np. zurbanizowanych lub poprzemysłowych - dokonuje wyboru obszaru badań oraz określa zakres analizy SWOT	Uczeń: - analizuje wpływ przedsiębiorstwa przemysłowego lub usługowego na środowisko przyrodnicze najbliższego otoczenia - zbiera informacje o dostępności usług – wykorzystuje źródła internetowe, dane statystyczne, mapy oraz dane uzyskane podczas obserwacji w terenie - sporządza plan zagospodarowania przestrzennego wybranego terenu - dostrzega zmiany układu przestrzennego i zabudowy wybranego obszaru na podstawie zdjęć z różnych okresów i planów archiwalnych - dokonuje wyboru obszaru wymagającego rewitalizacji - zbiera informacje do analizy SWOT	Uczeń: - analizuje wpływ przedsiębiorstwa przemysłowego lub usługowego na rynek pracy i rozwój gospodarczy najbliższego otoczenia - analizuje dostępność i jakość wybranych usług (np. edukacyjnych, zdrowotnych, rekreacyjnych, handlowych) w najbliższej okolicy - wyróżnia główne funkcje wybranego terenu - dokonuje analizy zmian układu przestrzennego i zabudowy wybranego obszaru na podstawie zdjęć z różnych okresów i planów archiwalnych - identyfikuje problemy występujące na obszarze wymagającym rewitalizacji - przedstawia wyniki analizy SWOT dla wybranej miejscowości lub dzielnicy dużego miasta	Uczeń: - ocenia wpływ przedsiębiorstwa przemysłowego lub usługowego na środowisko przyrodnicze, rynek pracy, jakość życia ludności i rozwój gospodarczy najbliższego otoczenia - ocenia dostępność i jakość wybranych usług (np. edukacyjnych, zdrowotnych, rekreacyjnych, handlowych) w najbliższej okolicy - dokonuje oceny zagospodarowania wybranego terenu - wyjaśnia zmiany układu przestrzennego i wyglądu zabudowy wybranego terenu - przedstawia propozycje działań rewitalizacyjnych na wybranym obszarze

Wymagania edukacyjne na poszczególne oceny: OBlicza GEOGRAFII 4, zakres rozszerzony

Wymagania na poszczególne oceny				
na ocenę dopuszczającą	na ocenę dostateczną	na ocenę dobrą	na ocenę bardzo dobrą	na ocenę celującą
30% - 50%	51% - 67%	68% - 83%	84% - 95%	96% - 100%
I. Strefowość środowiska przyrodniczego na Ziemi				
Uczeń: • wyjaśnia, czym są strefowość i astrefowość • podaje przykłady strefowych zjawisk przyrodniczych na Ziemi • wyróżnia strefy klimatyczne i wskazuje ich zasięg na podstawie mapy • wymienia rodzaje wietrzeń • wymienia czynniki astrefowe • wymienia strefy klimatyczno-roślinno-glebowe na podstawie mapy • przedstawia główne prawidłowości dotyczące rozmieszczenia zwierząt na Ziemi	Uczeń: • charakteryzuje strefy oświetlenia Ziemi na podstawie schematu • analizuje rozkład średniej rocznej temperatury powietrza na Ziemi na podstawie mapy • podaje czynniki wpływające na długość okresu wegetacyjnego • omawia rozmieszczenie gleb na Ziemi na podstawie mapy • przedstawia zasoby biomasy na Ziemi z wykorzystaniem mapy • wymienia parametry klimatyczne wpływające na strefowość formacji roślinnych • wymienia główne cechy środowiska przyrodniczego stref klimatyczno-roślinno-glebowych: od równikowej do polarnych • omawia wybrane czynniki astrefowe	Uczeń: • omawia czynniki wpływające na globalną cyrkulację atmosfery • przedstawia zróżnicowanie rocznej sumy opadów atmosferycznych na Ziemi • porównuje długość okresu wegetacyjnego w poszczególnych typach klimatu • analizuje intensywność poszczególnych rodzajów wietrzeń w różnych szerokościach geograficznych • omawia czynniki kształtujące strefowość biomasy • omawia wpływ rozmieszczenia lądów i mórz na wielkość temperatury i opadów na Ziemi • analizuje wpływ prądów morskich na rozkład temperatury powietrza i opadów na Ziemi • omawia wpływ rzeźby terenu i wysokości nad poziomem morza na rozkład temperatury powietrza i opadów na Ziemi • charakteryzuje strefy klimatyczno-roślinno-glebowe na Ziemi • przedstawia warunki występowania astrefowych formacji roślinnych	Uczeń: • wyjaśnia, z czego wynika i na czym polega strefowość zjawisk przyrodniczych • przedstawia zależność między szerokością geograficzną a rozkładem zachmurzenia i występowaniem opadów atmosferycznych na Ziemi • przedstawia zależność między rodzajem gleb a roślinnością strefową • przedstawia zależność między występowaniem zasobów biomasy a strefami klimatycznymi • przedstawia zależność między rodzajem skał a typami gleb i składem gatunkowym szaty roślinnej • przedstawia zależność między warunkami wodnymi a glebami i formacjami roślinnymi • omawia zależność między głównymi cechami klimatu a formacjami roślinnymi i właściwościami gleb na podstawie schematu • przedstawia główne cechy środowiska przyrodniczego stref klimatyczno-roślinno-glebowych: od równikowej do polarnych	Uczeń: • identyfikuje prawidłowości dotyczące zróżnicowania środowiska przyrodniczego na Ziemi • przedstawia powiązania między poszczególnymi komponentami środowiska przyrodniczego • identyfikuje na przykładach współzależności między elementami środowiska przyrodniczego w strefach klimatyczno-roślinno-glebowych: od równikowej do polarnych • wyjaśnia, w jaki sposób astrefowe czynniki przyrodnicze modyfikują przebieg zjawisk strefowych na Ziemi
II. Problemy środowiskowe współczesnego świata				
Uczeń: • wyjaśnia, czym jest geozagrożenie • wymienia przykłady geozagrożeń • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>katastrofa naturalna</i>, <i>klęska żywiołowa</i> • wyjaśnia, na czym polega teledetekcja geozagrożeń • wyjaśnia, czym są geozagrożenia meteorologiczne i geozagrożenia klimatyczne • podaje przykłady zagrożeń meteorologicznych i klimatycznych • wymienia przyczyny współczesnego	Uczeń: • przedstawia podział geozagrożeń ze względu na przyczynę • wymienia różne sposoby ostrzegania przed klęskami żywiołowymi w różnych krajach • przedstawia trasy cyklonów tropikalnych • wskazuje obszary występowania trąb powietrznych na mapie • wymienia inne geozagrożenia meteorologiczne • wskazuje na mapie regiony najbardziej narażone na powódzie • wymienia czynniki naturalne wpływające na	Uczeń: • przedstawia główne powiązania geozagrożeń ze sferami Ziemi na podstawie schematu • wykazuje znaczenie CEMS dla krajów zagrożonych kataklizmami • charakteryzuje zagrożenia meteorologiczne: cyklony tropikalne i trąby powietrzne z wykorzystaniem map i infografik • wymienia obszary występowania zagrożeń meteorologicznych na podstawie mapy • wyjaśnia, w jaki sposób powstają trąby powietrzne	Uczeń: • omawia rolę ISOK w ograniczeniu zagrożenia powodziowego • omawia skutki cyklonów tropikalnych i trąb powietrznych • wyjaśnia skutki powodzi • wyjaśnia wpływ deforestacji na zwiększenie zagrożenia powodzią lub spływem błotnym • omawia główne czynniki naturalne wpływające na zmiany klimatu na Ziemi • przedstawia wpływ wylesiania na zmiany klimatu	Uczeń: • przedstawia narzędzia umożliwiające skuteczne prognozowanie zasięgu katastrof • proponuje działania ograniczające skutki zagrożeń meteorologicznych • omawia wpływ dodatnich sprzężeń zwrotnych na tempo globalnego ocieplenia na podstawie wykresu • ocenia wpływ zmian klimatycznych na zasięg pokrywy lodowej • omawia przykłady działań

globalnego ocieplenia - wskazuje na mapach obszary współcześnie zlodzone - wymienia zagrożenia geologiczne - wyjaśnia znaczenie terminów: <i>wulkanizm</i>, <i>trzęsienie ziemi</i> - wyjaśnia, czym jest lej krasowy - wyjaśnia, czym są erozja i dewastacja gleb - wymienia przyczyny erozji gleb - wyjaśnia, czym jest pustynnienie - wymienia obszary nadmiaru i niedoboru zasobów wodnych na Ziemi - wyjaśnia, czym jest ślad wodny - wyjaśnia, czym są bioróżnorodność i georóżnorodność	zmiany klimatu na Ziemi - omawia antropogeniczne źródła gazów cieplarnianych na świecie na podstawie wykresu - przedstawia zmiany zasięgu pokrywy leśnej na świecie na podstawie mapy - wymienia globalne skutki zmian klimatu - podaje przyczyny powstawania trzęsień ziemi - podaje przyczyny wulkanizmu - wskazuje na mapie obszary sejsmiczne i regiony, w których występuje najczęściej wulkanów - przedstawia naturalne i antropogeniczne przyczyny erozji gleb - podaje przyczyny pustynnienia - omawia zasoby wodne na Ziemi na podstawie infografiki - podaje przyczyny zmniejszania się bioróżnorodności - wymienia przestrzenne formy ochrony georóżnorodności	- podaje przyczyny powstawania powodzi - omawia zmiany klimatyczne przed rewolucją przemysłową na podstawie wykresu - omawia przyczyny współczesnego globalnego ocieplenia - omawia wpływ zmian klimatu na gospodarkę człowieka - przedstawia wpływ ruchu płyt litosfery na występowania trzęsień ziemi - charakteryzuje skutki trzęsień ziemi - wyjaśnia, na czym polega system ostrzegania przed tsunami - przedstawia genezę lejów krasowych na podstawie infografiki - wymienia obszary o największej degradacji gleb na podstawie mapy - wskazuje na mapie pustynie i obszary zagrożone pustynnieniem - przedstawia zmiany odnawialnych zasobów wody w wybranych krajach na podstawie wykresu - przedstawia odnawialne zasoby wody i jej wykorzystanie na świecie na podstawie map i wykresów - omawia stan bioróżnorodności na Ziemi - wymienia miary georóżnorodności	- omawia skutki zmian klimatu dla obszarów okołobiegunowych i wysokogórskich - przedstawia sposoby przeciwdziałania zmianom klimatycznym - omawia częstotliwość, siłę i skutki trzęsień ziemi - omawia genezę tsunami i skutki, które ono wywołuje - przedstawia skutki powstawania lejów krasowych - przedstawia konsekwencje erozji i degradacji gleb na świecie - prezentuje skutki pustynnienia na wybranych przykładach - omawia cechy środowiska przyrodniczego i sposób zagospodarowania wybranych obszarów objętych pustynnieniem - przedstawia obszary o deficycie zasobów wodnych wynikającym z dużego zapotrzebowania na wodę - podaje przykłady katastrof ekologicznych na świecie wywołanych niewłaściwym gospodarowaniem zasobami wodnymi - omawia znaczenie bioróżnorodności dla środowiska przyrodniczego	ograniczających skutki zagrożeń geologicznych - proponuje sposoby zapobiegania intensywnej erozji gleb i pustynnieniu - ocenia skalę zagrożenia niedoborem wody w przyszłości - prezentuje działania wspomagające racjonalne gospodarowanie wodą - przedstawia działania na rzecz ochrony różnorodności biologicznej - opisuje czynniki wpływające na bioróżnorodność i georóżnorodność swojego regionu - wykorzystuje zdjęcia satelitarne i lotnicze do lokalizowania oraz wskazywania zasięgu katastrof przyrodniczych
--	--	---	---	--

III. Uwarunkowania przyrodnicze gospodarczej działalności człowieka

Uczeń: - wymienia warunki przyrodnicze decydujące o rozwoju rolnictwa - wyjaśnia znaczenie terminu <i>żywność gleby</i> - wymienia najżyźniejsze gleby na świecie na podstawie mapy tematycznej - omawia podział surowców mineralnych - podaje przykłady przyrodniczych ograniczeń działalności gospodarczej	Uczeń: - przedstawia obszary o korzystnych i niekorzystnych warunkach klimatyczno-glebowych do rozwoju rolnictwa na podstawie mapy tematycznej - omawia przyrodnicze warunki rozwoju rolnictwa w Polsce - omawia rozmieszczenie upraw i chowu zwierząt w Polsce na podstawie mapy tematycznej - przedstawia rozmieszczenie wybranych surowców energetycznych na świecie na podstawie mapy tematycznej - przedstawia rozmieszczenie rud miedzi, złota i diamentów na świecie na podstawie mapy tematycznej - wymienia największych producentów rud miedzi, złota i diamentów na świecie - przedstawia obszary występowania przyrodniczych ograniczeń działalności gospodarczej - omawia ideę zrównoważonego rozwoju	Uczeń: - charakteryzuje wpływ klimatu na zróżnicowanie chowu zwierząt na świecie - charakteryzuje wpływ warunków glebowych na strukturę upraw na świecie - przedstawia wpływ warunków wodnych na strukturę upraw i chowu zwierząt na świecie - omawia wpływ surowców mineralnych na rozwój przemysłu - omawia znaczenie wybranych surowców energetycznych - podaje przykłady krajów, w których strukturze eksportu duży udział mają surowce mineralne - wskazuje sposoby przełamywania ograniczeń przyrodniczych przez człowieka na przykładzie infografiki dotyczącej Norylska oraz schematu dotyczącego pozyskiwania ropy naftowej	Uczeń: - wykazuje związek między warunkami klimatycznymi a rodzajem uprawianych roślin na przykładzie wybranego regionu świata - przedstawia zależność między wysokością nad poziomem morza a obszarami upraw i chowu zwierząt na podstawie mapy tematycznej - wykazuje zależność między żywnością gleb a ich przydatnością dla rolnictwa na podstawie mapy tematycznej - przedstawia zmiany znaczenia wybranych surowców mineralnych - przedstawia związek między występowaniem złóż surowców i ich eksploatacją a rozwojem gospodarczym na przykładzie wybranych krajów - dostrzega zależność między rozwojem społeczno-gospodarczym państw a zrównoważonym rozwojem	Uczeń: - wykazuje związek między kierunkiem produkcji rolnej a klimatem, ukształtowaniem powierzchni, żywnością gleb i warunkami wodnymi - wyjaśnia związek między występowaniem surowców mineralnych a kierunkiem rozwoju przemysłu i strukturą towarową handlu zagranicznego - prezentuje przykłady pokonywania przyrodniczych ograniczeń działalności gospodarczej i ocenia ich zgodność z zasadami zrównoważonego rozwoju - przedstawia zmiany znaczenia czynników przyrodniczych dla rozwoju społeczno-gospodarczego regionów w przeszłości i w XXI w.
---	--	---	--	---

IV. Problemy polityczne współczesnego świata				
Uczeń: - wymienia państwa powstałe w XXI w. i wskazuje je na mapie politycznej świata - wymienia państwa należące do UE i wskazuje je na mapie politycznej świata - wyjaśnia znaczenie terminu <i>terroryzm</i>	Uczeń: - wskazuje na mapie politycznej świata kontynent, na którym w XX w. powstało lub odzyskało niepodległość najwięcej państw - wymienia pozytywne skutki przemian ustrojowych, które nastąpiły w Polsce po 1989 r. - wymienia główne założenia funkcjonowania Unii Europejskiej - przedstawia zróżnicowanie zamożności regionów UE wyrażone wartością PKB <i>per capita</i> wg parytetu siły nabywczej w odniesieniu do średniej wartości tego wskaźnika dla UE na podstawie mapy - podaje przykłady ataków terrorystycznych w Europie i na świecie	Uczeń: - omawia zmiany na mapie politycznej świata w XXI w. na podstawie mapy - charakteryzuje przemiany ustrojowe i gospodarcze w Europie po 1989 r. - określa wpływ przemian ustrojowych i gospodarczych na społeczeństwo - przedstawia główne problemy gospodarcze i społeczne UE - wymienia główne ugrupowania terrorystyczne na świecie	Uczeń: - przedstawia przebieg przemian ustrojowych i gospodarczych w Europie po 1989 r. - omawia wpływ transformacji systemowej na gospodarkę wybranych państw - analizuje problemy związane z bezpieczeństwem energetycznym i polityką ekologiczną w Unii Europejskiej - omawia skalę terroryzmu w XXI w. oraz główne metody działania terrorystów	Uczeń: - przedstawia i ocenia skutki przemian ustrojowych i gospodarczych w Europie po 1989 r. - dyskutuje na temat funkcjonowania Unii Europejskiej w sferach społeczno-gospodarczej i środowiskowej - dyskutuje na temat przyczyn i skutków brexitu - wyjaśnia, dlaczego terroryzm jest wielkim wyzwaniem dla współczesnego świata
V. Problemy społeczne współczesnego świata				
Uczeń: - wyjaśnia znaczenie terminów: <i>eksplozja demograficzna, implozja demograficzna, migracje, uchodźstwo, bezrobocie, handel ludźmi, praca dzieci, wolność religijna, nietolerancja, ksenofobia, rasizm</i> - klasyfikuje migracje wg wybranych kryteriów - wyjaśnia, czym jest współczynnik (stopa) bezrobocia - wymienia formy nietolerancji	Uczeń: - omawia zmiany liczby ludności świata w XX i XXI w. na podstawie wykresu i mapy - przedstawia obszary występowania eksplozji demograficznej i implozji demograficznej na podstawie mapy - wymienia czynniki wpływające na decyzję o migracji w podziale na czynniki przyciągające i czynniki wypychające - określa wielkość bezrobocia za pomocą współczynnika (stopy) bezrobocia - wymienia przyczyny bezrobocia w krajach wysoko rozwiniętych i słabo rozwiniętych gospodarczo - omawia zmiany stopy bezrobocia młodych w krajach UE na podstawie wykresu - podaje przyczyny podejmowania pracy przez dzieci - przedstawia liczbę i strukturę pracujących dzieci wg wieku w poszczególnych regionach świata na podstawie wykresu - omawia wybrane formy nietolerancji (np. ksenofobię, rasizm, dyskryminację ze względu na status społeczny czy płeć)	Uczeń: - podaje główne przyczyny eksplozji demograficznej i implozji demograficznej - określa przyczyny starzenia się społeczeństw - przedstawia problemy związane z migracjami dobrowolnymi i przymusowymi w skali globalnej i krajowej - omawia problemy związane z uchodźstwem w skali globalnej i krajowej - omawia migracje związane ze zmianami klimatycznymi - wskazuje współczesne kierunki przemieszczania się uchodźców na podstawie danych statystycznych - omawia zróżnicowanie przestrzenne stopy bezrobocia na świecie na podstawie mapy - omawia problem bezrobocia wśród młodych ludzi - przedstawia różnice między stopą bezrobocia ogółem a stopą bezrobocia młodych w wybranych państwach - przedstawia sposoby wykorzystywania pracy dzieci w poszczególnych regionach świata - omawia przykłady nietolerancji na świecie	Uczeń: - omawia skutki eksplozji demograficznej i implozji demograficznej - wymienia kraje o największym udziale ludności w wieku 65 lat i więcej w społeczeństwie - proponuje działania ograniczające skutki starzenia się społeczeństw - charakteryzuje przebieg ważniejszych historycznych i współczesnych fal migracji na świecie - omawia pozytywne skutki migracji - przedstawia pozytywne i negatywne skutki bezrobocia dla społeczeństwa i gospodarki - podaje przyczyny podejmowania pracy przez dzieci (przykłady uwarunkowań społecznych, kulturowych i gospodarczych) - omawia problem wykorzystywania pracy osób w krajach o niskich kosztach pracy - przedstawia skutki dyskryminacji rasowej, ksenofobii i innych form nietolerancji - przedstawia przykłady wpływu wykluczania grup ludności na życie społeczne i gospodarcze państw - omawia przykłady sposobów przeciwdziałania dyskryminacji rasowej, ksenofobii i innym formom nietolerancji na świecie	Uczeń: - omawia wpływ procesów starzenia się społeczeństw na życie społeczne i gospodarkę, ze szczególnym uwzględnieniem Europy - podaje przykłady działań podejmowanych w związku z problemem uchodźstwa przez społeczność międzynarodową - proponuje działania, które mogłyby podjąć społeczność międzynarodowa w celu zmniejszenia liczby uchodźców na świecie - wykazuje związek między poziomem rozwoju gospodarczego państwa a odnotowywaną w nim stopą bezrobocia - wyjaśnia negatywny wpływ pracy dzieci na świat w rozwoju społecznym i gospodarczym państw - proponuje działania przeciwdziałające wykorzystywaniu pracy dzieci - uzasadnia potrzebę przeciwdziałania dyskryminacji rasowej, ksenofobii i innym formom nietolerancji na świecie
VI. Zróżnicowanie jakości życia ludności na świecie				

Uczeń: • wyjaśnia znaczenie terminu <i>jakość życia</i> • wymienia rodzaje oceny jakości życia • wyjaśnia, czym jest właściwe odżywianie się • wymienia czynniki wpływające na sposób odżywiania się • wymienia rodzaje zagrożeń życia ludzi • wymienia rodzaje chorób • wymienia zagrożenia życia ludzi • wymienia największe zagrożenia w życiu codziennym • wyjaśnia, czym jest poczucie bezpieczeństwa • wyjaśnia znaczenie terminu <i>edukacja</i> • wymienia poziomy, na których jest realizowana edukacja • wyjaśnia znaczenie terminu <i>analfabetyzm</i> • wyjaśnia, czym jest wskaźnik analfabetyzmu	Uczeń: • wymienia syntetyczne wskaźniki obiektywnej oceny jakości życia • analizuje zróżnicowanie wartości HDI na świecie na podstawie mapy tematycznej i danych statystycznych • omawia przestrzenne zróżnicowanie stopnia zaspokojenia norm żywieniowych na podstawie mapy tematycznej • analizuje zróżnicowanie wartości energetycznej dostępnej żywności na świecie na podstawie mapy tematycznej • wymienia czynniki wpływające na stan zdrowia ludności na podstawie wykresu • wymienia czynniki wywołujące choroby niezakaźne • analizuje zróżnicowanie dostępu do usług zdrowotnych na świecie na podstawie mapy tematycznej • wymienia czynniki wpływające na poczucie bezpieczeństwa • analizuje przebieg edukacji formalnej na trzech poziomach na podstawie schematu • analizuje zmiany wskaźnika analfabetyzmu w poszczególnych częściach świata na podstawie wykresu	Uczeń: • analizuje schemat przedstawiający hierarchię potrzeb ludzkich • wyjaśnia różnice między subiektywną a obiektywną oceną jakości życia • podaje przyczyny zróżnicowania obiektywnej oceny jakości życia na świecie • przedstawia zmiany subiektywnej oceny jakości życia w wybranych krajach • opisuje czynniki wpływające na stopień zaspokojenia norm żywieniowych • charakteryzuje wybrane choroby, zakaźne i pasożytnicze oraz niezakaźne • omawia prawidłowości dotyczące zachorowań na choroby zakaźne i pasożytnicze oraz niezakaźne na świecie • analizuje na podstawie mapy tematycznej zmiany poczucia bezpieczeństwa mieszkańców wybranych regionów świata • analizuje liczbę zgonów w wyniku wypadków drogowych w różnych regionach świata na podstawie danych statystycznych i mapy tematycznej • przedstawia zagrożenie przestępczością w różnych regionach świata • opisuje zagrożenia związane ze zmianami klimatycznymi oraz z klęskami żywiołowymi • opisuje ogólny system edukacji na świecie • charakteryzuje mierniki uczestnictwa w edukacji formalnej na świecie • omawia zróżnicowanie zaspokojenia potrzeb edukacyjnych na świecie na podstawie danych statystycznych i mapy tematycznej	Uczeń: • wyjaśnia, w jaki sposób formułuje się obiektywną i subiektywną ocenę jakości życia • przedstawia konsekwencje zróżnicowania jakości życia na świecie • charakteryzuje na przykładach kraje o wysokiej i niskiej jakości życia • omawia sposoby rozprzestrzeniania się chorób zakaźnych i pasożytniczych • przedstawia skutki występowania chorób • omawia czynniki wpływające na stan zdrowia społeczeństw i jakość usług medycznych na świecie • proponuje działania na rzecz zapobiegania chorobom i ich zwalczania • analizuje poczucie bezpieczeństwa i postrzeganie różnych zagrożeń na podstawie wyników badań ankietowych • analizuje na podstawie wyników badań ankietowych poczucie bezpieczeństwa uczniów w szkole • określa przyczyny zróżnicowania zaspokojenia potrzeb edukacyjnych na świecie	Uczeń: • formułuje hipotezy dotyczące przyczyn zróżnicowania jakości życia na świecie • przedstawia przyczyny zagrożenia życia w wybranych regionach świata, w tym związane z rozprzestrzenianiem się chorób, niskim poziomem ochrony zdrowia i degradacją środowiska • wykazuje zależność między poziomem rozwoju społeczno-gospodarczego a występowaniem poszczególnych rodzajów zagrożeń życia na podstawie danych statystycznych • dokonuje oceny poczucia bezpieczeństwa mieszkańców wybranych regionów świata na podstawie samodzielnie opracowanych kryteriów • dyskutuje na temat skutków zróżnicowania poziomu zaspokojenia potrzeb edukacyjnych w wybranych regionach świata
---	--	--	--	---

VII. Problemy gospodarcze współczesnego świata

Uczeń: • wyjaśnia znaczenie terminu <i>produkt krajowy brutto</i> • wyjaśnia, na czym polega międzynarodowa pomoc rozwojowa • wyjaśnia, czym jest oficjalna pomoc rozwojowa • wymienia kraje udzielające pomocy rozwojowej innym państwom • wymienia przykłady organizacji niosących pomoc rozwojową najbardziej potrzebującym krajom • wyjaśnia, czym są korporacje międzynarodowe • wymienia przykłady korporacji międzynarodowych i podaje nazwy państw, z których się wywodzą	Uczeń: • wymienia czynniki wpływające na poziom rozwoju gospodarczego państw • omawia zróżnicowanie wartości PKB <i>per capita</i> na świecie na podstawie mapy tematycznej • wymienia rodzaje pomocy rozwojowej udzielanej państwom • wymienia państwa, które otrzymały środki w ramach oficjalnej pomocy rozwojowej na podstawie mapy tematycznej i danych statystycznych • przedstawia rozmieszczenie największych firm świata na podstawie mapy tematycznej • wymienia główne branże, w których działają największe korporacje międzynarodowe	Uczeń: • omawia na wybranych przykładach państwa o najwyższej i najniższej wartości PKB <i>per capita</i> • podaje przyczyny dysproporcji w rozwoju gospodarczym państw i regionów świata • omawia przestrzenne zróżnicowanie zadłużenia państw świata na podstawie mapy tematycznej • omawia działania (inne niż podejmowane w ramach pomocy rozwojowej) mające na celu zmniejszenie dysproporcji w rozwoju gospodarczym państw • podaje główne cele rozrastania się korporacji • omawia rozwój korporacji na przykładzie The Walt Disney Company	Uczeń: • charakteryzuje problemy społeczno-gospodarcze najbiedniejszych i najbogszych państw świata • przedstawia skutki dysproporcji w rozwoju gospodarczym państw i regionów świata • przedstawia ewolucję pomocy rozwojowej • przedstawia wpływ polityki na rozwój korporacji międzynarodowych • omawia pozytywne i negatywne skutki gospodarczej działalności korporacji międzynarodowych	Uczeń: • przedstawia problem zadłużenia krajów i obywateli na przykładach państw wysoko i słabo rozwiniętych • podaje przykłady działań mających na celu zmniejszenie dysproporcji w rozwoju gospodarczym państw i regionów świata oraz dokonuje ich krytycznej oceny • ocenia wpływ korporacji transnarodowych na społeczeństwo, politykę, gospodarkę i środowisko przyrodnicze państw oraz regionów świata • przedstawia wpływ konsumpcjonizmu, pracoholizmu i presji gospodarczej związanej z
--	---	--	--	--

				maksymalizacją zysku na zdrowie i życie człowieka • omawia wpływ wybranej korporacji międzynarodowej na społeczeństwo, gospodarkę i środowisko przyrodnicze państw
--	--	--	--	---